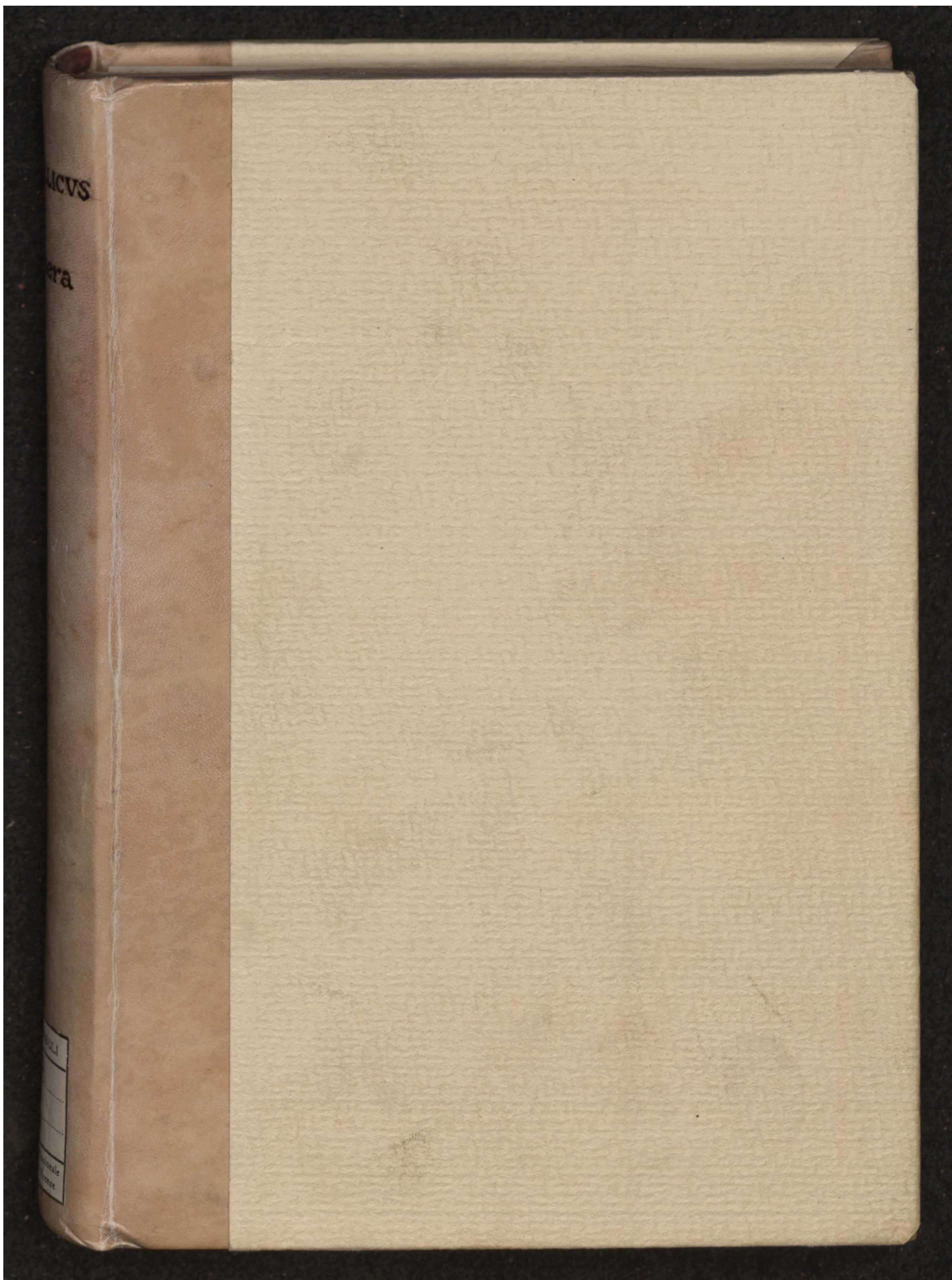
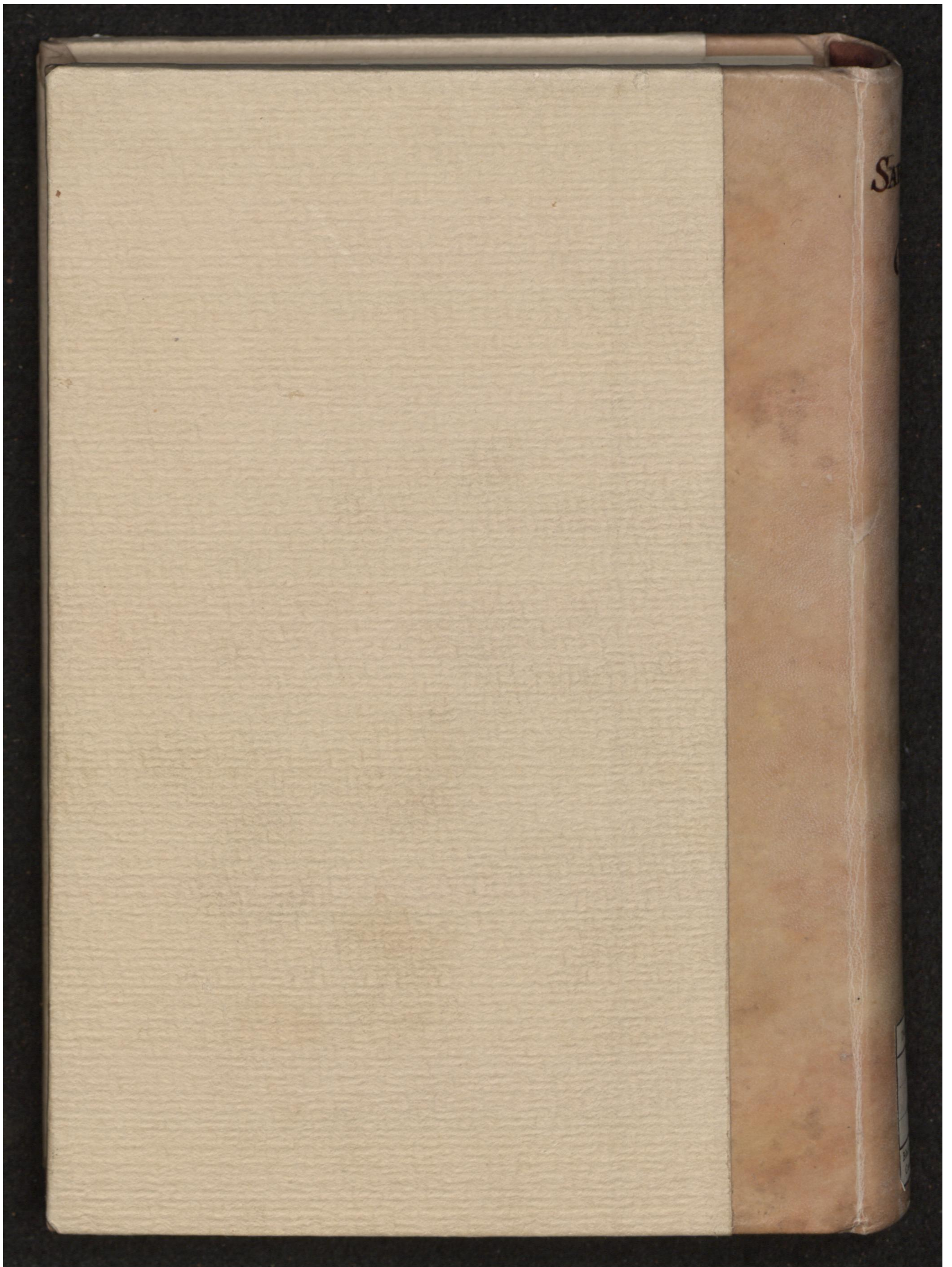
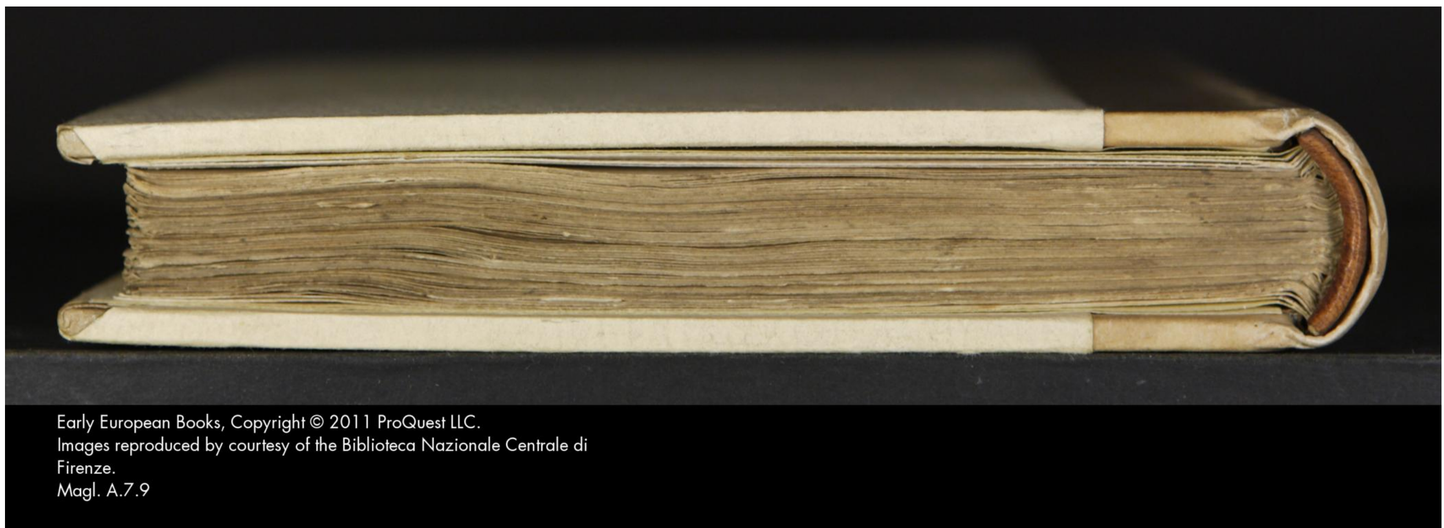

LICVS
era

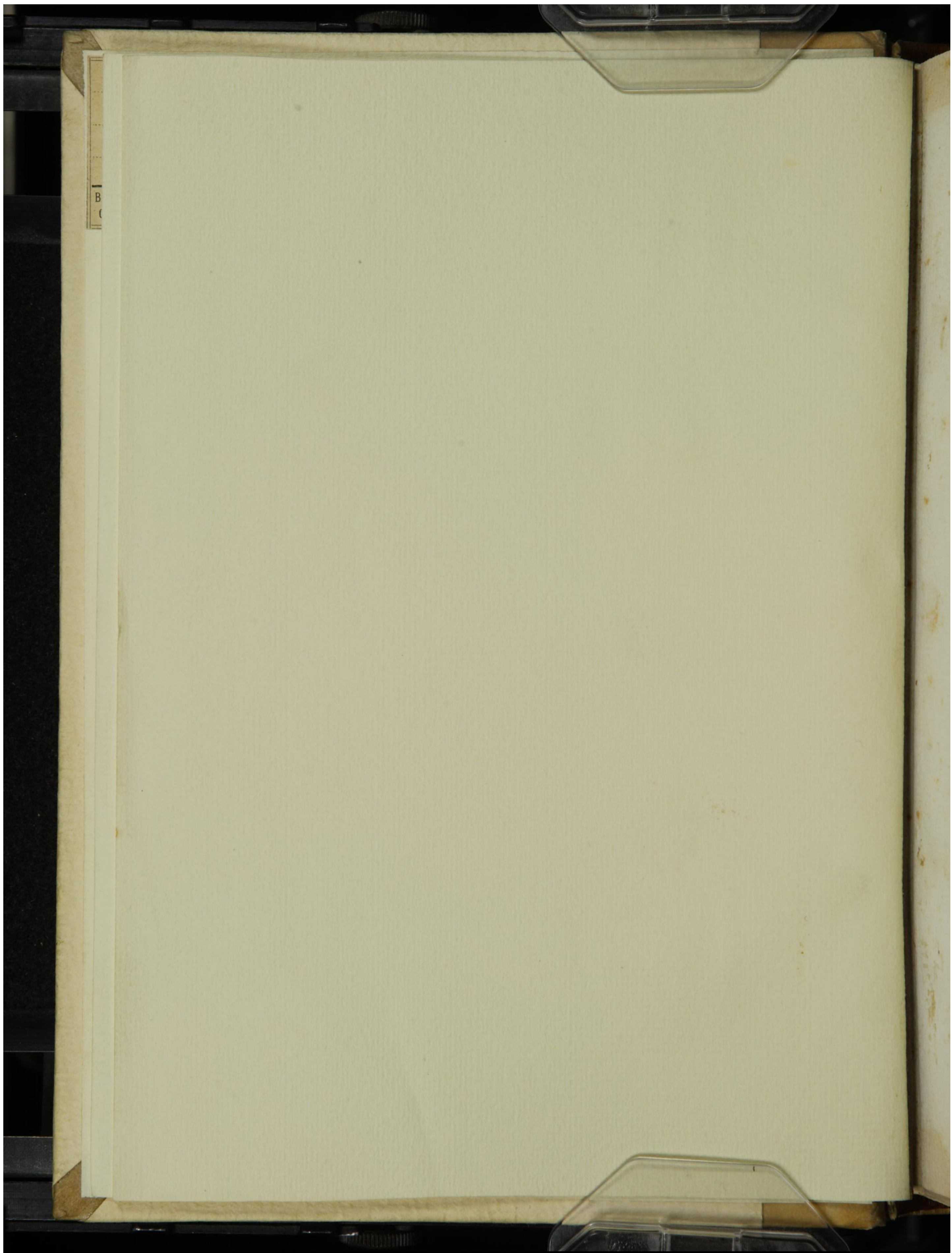

SABELLICVS
Opera
INCUNABULI
A
7
9
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

1

Anno 1476.

2

A. 7. 9

EX QVIBVS AVCTORIBVS EXCERPTA SIT historia

Ex Plinio.
Ex Ptolæmeo
Ex Strabone
Ex Polybio
Ex Marone
Ex martiale
Ex plutarcho
Ex.L.pisone
Ex catone maiore
Ex Callimacho
ex Anneo lucano
ex Mauro seruio
ex Varrone
ex .M.tullio
ex .C.cæsare
ex Philone iudæo
ex Platina
ex Pio pontifice
ex Ablauio gottho
ex trogo pompeio
ex historia gallica
ex Appiano
ex Prisco theodoxii scriba
ex cornelio tacito
ex Tranquillo
ex platone
ex Laurentio monacho
ex Liuio historico
ex Paulo foro iuliensi
ex Diuo hieronymo
ex pomponio mella
ex Pompeio festo
ex bernardo iustiniano uenetõ
ex patriarchica historia

CYNTHIVS. M. ANTONIO SABELLICO

Donec sæcula colligata fastis
Extabunt latiis: Forum manebit
Iulii cæsaris altius sub orbe
Inuicto uenetorum: & uniuersæ
Terrai domino. quod ore docto
Immortale facis sabelle marce:
Qui maior fabio es: minor nec arpis
Cui pæan fauet: isthmiæ diones
Pallentes quoq; blandiuntur aquæ:
Viuas nestoream precor senectam

Georgius Merula alexandrinus: M. Ant. coccio siue sabellico.
Rerum patriæ Cōmentarios quos nuprime perscripsisti carptim legi
nec. n. ociū fuit ad oēm percurrēdā historiā quæ iā i uolumen
spaciosum creuit: placuit maxīe diuisio: & digestæ materiæ in
scriptio: nā primū descripta regiōe. terminatis a finib9 tum
quæ gētes & populi patriā tenuerīt: multa supra repetens ex
pōis: quæ duo i primis seruāda sūt ab iis, qui ueritati cōsulere uo
lūt. ipse præterea stil9 ab historico charactere haud dissidet quin
nō ambitu uerborum aut figuris oratoriis laboras. Sed res ipsæ
presse ac perspicue ex dignitate tradūtur: quo si cætera his rīspōdēt
quæ i trāscursu legim9: nō parum tibi patria ipsa debet: cuius loca
ac fines recēseas: ueterum res gestas īterire nō patiaris: & quas
recenter per incursiones barbarorū clades acceperit: tuis istis
cōmentariis æternitati cōmendes. Vale

M. ANTONIVS SABELLICVS: IOANNI HEMO VE-
netarum copiarum aduers9 ferrariæ ducē prouisori generali. s.

Multū diuque dubitaui Ioānes heme uir clarissime: deberē ne
hos nostros cōmentarios quos de uetustae Aquilēgiensis patriæ proxi
mis uindemiarum feriis scripsi ad te mittere: an maturiorem illorum
æditiōe expectata eos tūc tibi legēdos tradere: quū te publica

ista admistratiõe leuatũ intelligerẽ. Videbã ego fore ut alie
no tẽpore ad te missi uiderent si quũ tantã belli molẽ tuo cõ
silio prudẽtia & idustria sustieres eos mitterem9. Cæteꝝ ap
parebat nos consulti9 facturos si nr̃æ hui9 lucubratiõis ædi
tionẽ i aliud tẽp9 distulissem9. Vt si nõ i nõum ãnum quem
admodũ Horati9 præcipit: i nonũ saltẽ mẽseꝫ qđ facile fieri
potuit op9 ipsũ pressũ uideret: Veꝝ qa ita nobis cõstitutum
erat ut hæc nr̃a quãtulacũq; ẽ lucubratio tuo noĩe in lucẽ qñ
q; exiret (Nã cui patriæ hui9 aut studiosiori aut amãtiori res
ipsa ded cari potuit aut debuit q̃ tibi? qui tua illa clarissima
prætura oĩuꝫ beneficioꝝ genere cõmissã tibi ꝓuinciã ꝑsecu
t9 effecisti ut m̃rita prædicatõe nõ pr̃iæ prætor sꝫ pr̃ ab oib9
dicereris) duo m̃ ad æditionẽ ipsã ñ ꝑperãdã sꝫ ꝑcipitãdã ut
sic dicã adhortari uel poti9 ipeller uisa sũt: & qđ nimis lõguꝫ
erat e9 hoĩs a r̃publica uacationẽ expectare: Cui ob singular̃
ĩgeniũ mirũq; i rẽpublicã studiũ nõ alit̃ q̃ atheniẽsi illi Pho
cioni oĩb9 suffragiis cõtinuẽt magr̃atus: & q; nõ ignorabã q̃
diligẽs eẽs nr̃oꝝ ueteꝝ romanoꝝ æmul9 q sagaci: & si maio
ris fortũæ fuissent paludati q̃q; quũ rẽpublicã r̃cte gessissẽt
ab ea lectione nõ abhorrebãt: quæ antiquaꝝ reꝝ cognitionẽ
aliquã trader̃ potuissꝫ: Nec ab ulla qdẽ quæ ad uirtutẽ hoĩeꝫ
ĩstruere posse uideret. Q đ quũ ita eẽ certo scirẽ: nõ dubita
ui hos nr̃os cõmẽtarios q tuo noĩe ut dixi quãdoq; ædendi e
rant tibi i ꝓmis legẽdos i apertũ referre: quos nõ mõ nõ præ
mature sꝫ opportunissime quoq; ut ita loquar emissos existi
mabo: si ea q̃ cætera soles mãsuetudĩe illo accæperis: ac quũ
q̃d ocii nact fueris legere nõ dedignaberis. Q đ si i his quæ
oĩo parua sũt nr̃uꝫ ĩgeniũ a te ꝓbari sensero: Dabo opam ut
quæcũ q; post: hac scripserim9: quæ oĩo diis iuuãtib9 maiora
erunt: tuo solius nomine appareant Vale

M.ANTONII.SABELLICI.DE.VETVSTATE.AQVILEIENSIS.PATRIE.LIBER.PRIMVS:QVI.CHOROGRAPHIA.INSCRIBITVR:

PROEMIVM:

T.SI.EX.OMNI.SCRIPTORVM.NVmero qui sũt aut unq̃ fuerunt nullus uti ego existimo aut certe q̃pauci∫∫imi reperti sunt: qui quũ ad scribẽdu3 accesserit nõ suæ in primis laudi consultu3 uoluerint: (Neq3 mirũ. Nemo est.n.qui nõ naturali quadã laudis cupiditate teneatur.) Tãtũ tamẽ abest: ut ipse hac uia mihi laudẽ aliquã quæsiueri: ut quũ in hac tẽporũ nouitate uberrimã scribentib9 materiã ꝓpositã eẽ cernerẽ: in qua q̃tũuis eminẽs ingeniũ cũ laude exerceri potuisset: ad obscurã ut multis uidebitur ac pene ignobilem historiã animum adiecerim. Quippe qui aq̃leiẽsis patriæ: Quæ ut Plinio placet quota uenetæ terræ portio ẽ situ3 atq3 res ab antiq̃ssimis tẽporib9 ad hũc diẽ ĩn ea gestas scribere cõstitui: re3 quis nõ uidet ipso nomine facilẽ ac prope ĩutilẽ: altius uero inspicientibus arduitatis plenam ac lõge utilissimã. Quod quũ ita sit certo scio nõ defuturos qui nostros hos commentarios uix bene inspectos damnare incipiãt: ac minime dignos quos legi oporteat iudicent quãdoquide3 humilem: sordida3: (& ut sic dica3) ineptã contineant historia3: quam cognoscere uelle præter patrianos ipsos nullius hominũ intersit: Poterã (uideo) ita illis occurrere haud nouo exẽplo a me factũ quod unius ꝓuinciæ res sitũq3 scribere sũ aggressus. Quũ & græci & latini uiri admodũ illustris id pleriq3 factitarint; quo factũ est ut & res ipsa Chorogra-

phia:& hi q̄ ĩ eo scribēdi genere uersati sũt Chorographi no minentur: quod minime receptum esset nisi huiusmodi scri bendi ratio cum Geographiæ laude aliquid coniunctũ ha beret: Sed alia certe ratio est: qua eos ab omni molestia li beramus. Si quidem nulli præterq̃ patriæ incolis nostro hoc instituto gratificari uoluimus: imprimisq; Vtinensibus ipsis quorum ciuitas quum de me optime merita esset uide remq; in ea nonnullos magni ingenii uiros de origine urbis huius sollicite quærere solere: eamq; ut multa alia ad ãtiqui tatem patriæ attinentia in dubium trahere: uisus sum mihi non officiose tantum: sed pie ut sic dicam facere si monumen ta patriæ diligenter conquisita in unum colligisse; effecissẽ q; ut non solum utinenses ipsi: sed alii quoq; eorũ causa ha berẽt uelut speculum quoddam in quo totius patriæ faciem rerumq; in ea gestarum seriem intuerẽt. Quisq; igit ĩ hos nostros commentarios quandoq; inciderit; & monitum eũ & rogatum uolo: ut aut ab illorum lectione abstineat si sua nõ interesse cognouerit: aut si legere incœperit plegat: Mul ta in illis fortasse inueniet quæ ex secretiore ueterum & re centium scriptorum pẽu eruta haud ĩdigna scitu existimet: Sed alii uiderint quo studio sint hãc nostram lucubrationẽ excœpturi: Ego quod ad me attĩet omnia quæ uolui me cõ secutum putabo si quæ summa fide & diligentia scripsero: illi apud quos gratiam inire uolumus probauerint: Sed iaʒ ad ꝓpositam descriptionem accedamus: quam mox ab ip sis patriæ finibus auspicabimur si prius illud legentibꝰ te statũ reliquerimus ex pluribus nominibus quæ terra hæc sortita est: Nam & forũ Iuliũ dicitur: & carniam quoq; di ci posse non inficor, quod & Plinius & Ptolomæus testãtur:

me libentius nomen illud usurpaturu3 quod uulgus tenet: ut quicquid id terræ est de qua dicturi sumus cum ipsis in colis patriam nominemus.

ABET. ITAQ VE: PATRIA. IPSA VT AB eius finibus ordinarnur a meredie ea3 partẽ Adriatici sinus quæ est ĩter Timaui & liquẽtiæ ostia: Ad ortum Istriam & lapidia3: utra q3 ad Illyricum attinet. Nunc parte3 illã istriæ quæ est iuxta eruptionem Timaui Chersum uocant: Reliquum quod lapidiæ est magisq3 ad ortum solsticialem uergit Cranium. A septemtrione alpibus terminatur: quæ oli3 ad Noricu3 attinebant: nunc confusis omnibus germaniæ tribuuntur. Ab occasu parti3 Bellũnensi: Partim Taruisino agro usq3 ad Liquentiæ ostium cingitur. Tale igitur ad maiorem intellectum in mediterraneis lineam imaginemur: quæ ab ostio Timaui producta per tribusam amnem & citeriores lapidiae fines ad alpes extendatur: hinc per alpes ipsas præter Ponteuiam & exteriora montanæ Carniae loca in Cadubrinos exeat. Inde uero per Bellunnenses & Taurisinos fines in ostiu3 liquentiae excurrat: Patet aute3 patria circuitu stadiorum circiter duũ millium & longitudine uero quingentoru3 uigintiocto. Linea a Põteuia p Vensonũ: Vtinũ: & Portũ gruariũ ad mar̃ extẽsa. Latitudo quidẽ ipsa q̃ lineã h3 ab eruptiõe Timaui ĩmare p Mõtẽ falcone3 & Aqleiã faciliũ usq3 quingẽta & ãpli9 cõtĩet stadia. S3 ad propositã siguloꝝ locoꝝ expositionẽ trãsçam9: Q uæ ut aliq̃to lucidior sit uniuersã patriã ĩ tris r̃giões diuidim9. Q uæ a meridie ad septẽtriõe3 porrecte his limitib9 p̃scribũť inť liquẽtiã & Tiliauẽtũ flũina p̃mã oiu3 cõstituim9: Huic pxi-

Meridianũ lat9 patriæ
Orientale latus:
Septemtrionale latus:
Descriptio occidẽtalis lateris
Linea ambiens extrema patriæ
Circuit9 patriæ:
In tris partes uel regiones patria diuiditur

mī a tiliauēto ad natiſonē. Nouiſſimā a Natiſōe ad timauū
NVNC de prima illa dicere incipiamus. Maritima parſ pri
mæ regiōis habet ad occaſum liquentiæ fluminis oſtium.

Ortus liquentiæ

Oritur autem liquentia non longe a pulcinico: pluribus fō
tibus eodem ferme loco ſcatētibus ſunt qui ex lacu Bellūnē
ſis agri quem domus ſtulte appellant per ſubterraneos me
atus huc fluere credāt. Plinius ex opiterginis mōtib9 quod
miror eum cadere tradidit quum Opitergii fines q̃longiſſi-
me hinc abſint. Non longe autem ab liquentiæ ortu fons
uberrimus erumpit tāto aquarum impetu ut quadrifido flu
uio quaternis molarum rotis illico deſeruiat eo accepto fit li
quentia nauigabilis Qui ſexcenta & ampli9 ſtadia per ap
ta & plauſtria loca emenſus. Leniſſimo tande3 fluuio in ma
re euoluitur: poſt liquentiæ oſtiū caprulanæ paludes occur

Liquentiæ oſtium.

runt. Quarum eruptio commodiſſimi portus uicem naui-
gantibus exhibet. Caprulæ ciuitas portus caprulanus quē
lemē amnis efficit. Ligugnanæ portus ſeu baſſiliquæ. Tili
auenti oſtium primæ regionis terminus. Mediterranea de

Concordia

ſcriptio ita ſe habet. Concordia Romanorū olim colōia nūc

Portus grauarius

præter ædē quæ diuo ſtephāo ē ſacra: & qua3 pauciſſima tu
guria omnia ferme ſolo æquata ſūt. Portus grauarius que3

Semiemporium

lemen amnis perfluit: Semiemporiu3 patriæ hoc tempore
ob uenetarum germanicarumq3 mercium frequentem illuc
cōuectationem Corduacum. Oppidu3 ſancti uiti Abbatia
ſextii. Brunauacca: ſeruarolu3: fratrīa: mocta iuxta Liquenti
iam. Brognaria & ipſa in liquentiæ rpa Portus Naonis. Spi
limbergum Tiliauēto incubās. Valuaſon: porliliu3: ſacili
um: amoniſſimo liqueatiæ fluuio cinctū. Canipa in ulterio
re ripa fluminis ſed patrianæ ditionis pulcinicum non lon-

ge aliquentiæ fontibus ut diximus. Auianum. Maniacum montibus accubans inter Medunam et Cilinam impetuosissimos torrentes ac tam uasti incrementi: ut ad mille & amplius passus patentem aluum nonnũq̃ præcipiti inundatione impleant. Medunuꝫ. Topium. Phanum. Castrum nouuꝫ Pinsanum ad radices montium. Tiliauento proximũ. Locus satis sua natura sed longe magis sauorgnãnæ familiæ cuius ditionis est in primisq; Nicolai equitis uiri præstãtis ingenii cura & diligentia munitissimus. Non procul hic in ripa fluminis Osopiuꝫ eiusdem ditionis uiuo saxo impositum. Reliquuꝫ regionis huius montani Carni obtinent. Qui locorum quos incolunt sterilitate pecuariam potius q̃ agriculturam exercent habitant uicatiꝫ pulte uulgo et laticiniis uictitantes. Et hæc de prima regione. Nunc ad eius quæ huic proxima est descriptionem transeamus. De qua anteq̃ dicere incipiam pauca de tiliauenti fluminis ortu & eius cursu referam. Labitur tiliauentum ipsum ex alpibus ab occasu solsticiali ad meridiem illico deflectens Mauruꝫ montem appellant ĩ quo oritur. plures ignobiles amnes se illi per alpes currenti insinuant. Quorũ Fella notissim9 est qui e ponteuiæ montibus labitur: ubi alpium angustias euasit Ledram accipit qui ĩ Glemonẽsi agro oritur; Nec multo post Meloneꝫ queꝫ Cauacii lacus efficit. Inde uarianum hunc accolæ corrupto nomine Varmum uocant. Molliore inde fluuio in Mare elabitur septingenta quĩquagĩta ab ipso fonte dimensum stadia: Plinius Duplex Tiliauentũ noĩat maius minusq;. De minore illo nihil compertuꝫ habeo: Nec uideo quid auctor alioquin grauissim9 ibi uoluerit cum duobus Tiliauentis quando ne ullus quidem fluuius huic pro-

Medũa & Cilina torrentes

Pinsanum

Osopium

Carni alpiuꝫ Incolæ.

Descriptio secunde regionis

Tiliauenti ortus

Duplex Tiliauẽtũ secũdũ Plinium

xinnus aut natura similis extet: de quo illum locutum su-
spicari possimus. Est autem Tiliauentum de quo noticiam
habemus omniũ non patriæ tantum: sꝫ uenetæ oræ flumi
num discriminosissimum ac transitu difficilimum: nam cũ
aquæ uim uehat ingentem raro tamen nauis paciẽs ẽ: quia
nullis cœrcitus ripis pluribus simul neq; iisdem alueis flu
ens: noua semper uada nouosq; gurgites facit: & ob eam reꝫ
pedibus uadanti periculosum. Post tiliauenti ostium ligna
ni portus nobilissimus quem stella fluuius efficit. Marani-
carum lacunarum eruptio. Alsæ fluminis ostium. Natiso-
nis ostium secunde regionis terminus. Per natisonem (Naꝫ
de mediterranis hinc dicendum est) ad sexaginta stadia aq
leiam olim emporium ex Istria Illyricas gentes subuehi so
litas scribit strabo: Plinius quoq; Natisonem cum Turro A
quileiam perfluere tradidit Cum plane constet Natisonem
quattuor & uiginti stadiis longe ab Aquileia currere. Si-
quidem Turro admixtus in fontium amnem elabitur: no-
menq; porro amittit. Illud quoq; mirari soleo eundeꝫ: Plini
um: Ptolemæu; atq; alios complures de Natisõis ostio mẽ
tionem fecisse De sontio autem neq; illos neq; ueterum scri
ptorum quempiam (quod sciaꝫ) quicq̃ tradidisse. Ego quod
ad priorem illam dubitationem attinet aut diuerso tunc al
ueo Natisonem fluxisse crediderim quod facile fieri potuit:
ut Aquileiam perstringeret: & sic illa quoq; posterior dubi
tatio tolleretur: aut plinium strabonem & reliquos æqui-
uocatione nominum Natisonis & Natissæ deceptos: Nam
amnis qui Aquileiam perfluit Natissa dicitur diuerso fon
te & ostio a Natisone fluens: Non desunt qui dicant Natisã
amnem Paululum supra Aquileiam ortum habentem ex

Natiso secũde regionis terminus.

De natisõis cursu.

Natiso & Natissa.

Natisone subterraneis cuniculis initium trahere: quod magis mihi diuinare uidentur, q̄ ueri quicq̄ simile afferre. Ceterum illud quoq; suspicari libet Natisonem ipsū sontio secum mixto nomen oli3 abstulisse: ut qui nunc post cōfluente3 sontius dicitur: diuersa tum ratione Natiso diceretur. S3 de his hactenus. De Aquileia quæ ꝓxima est dicamus: Ea3 Romani condidere incumbentibus barbaris ut strabo ait ī positam. Verū siue Romani nominis splendore ita contigerit: siue potius ciuium uirtute & concordia quibus ciuitates magnopere coalescūt: siue quod fieri potuit ipsa loci opportunitate satis constat ꝓcedente tēpore adeo opibus & phama floruisse: ut nō ꝓpinquis tm̄ sed remotibus etiam locis fulgore sui nominis tenebras induxerit: Id argumento est ꝙ omnis ferme ora quæ nunc finibus patriæ continetur ab ipsius urbis nomine Aquileia fuerit nominata. Extāt præterea multa ad hunc diem in ea urbe monumenta: Publicæ uiæ: Magnificæ & sumptuosæ stratæ. Pauimēta: Aquæ duct9: sepulchra: acpleraq; huiusmōi alia: qb9 amplitudo eximiusq; eius urbis apparatus facile declarat. Sed de origine & excidio ipsius multa in eo pœmate dixi: quod de origīe Vtiui heroico carmīe scripsim9: ac cū loc9 postulabit multa q̊q; dicem9. Nunc ruinis pene obruta ē supest tm̄ antiqssimū phanū diuæ uirgini sacrū satis opulētū ac uetusta præditū religiōe cū numeroso clero & patriarchica sede sūt illi circumiecte dom9 nōnullæ quas partī Cāonici q illic hiberno tēpor̄ diuīs reb9 opant̄ satis sūptuose istaurarūt: partī colōi & piscator̄s q̄ paucissimi q ne ipsa q̄dē æstiui cœli intēpie ob īopiā īde pelli potuer̄. Nō lōge ab Aqleia straso lidu3, Ceruiāi īsula quā Rouedula: Amphora: Alsa: quā cer

Aquileia.

Aqleia nō urbs tantū sed regio q̊ q; dicta est.

Patriarchica sedes.

Insula ceruiana.

areæ: rupto nomie accolæ ausā dicūt & Maranicæ paludes faciūt Castelū porpeti areae sauorgnanæ ditiōis loc9 mūitissim9: quippe q̄ olī sigismūdū ipatorē lōga obsidiōe fatigarit nec tande3 expugnari potuerit. Stella fluuius ex parte amœnissimis aquis castellum ipsum alluit. Optimi in eo temuli capiuntur. Maranum paludibus undiq3 circundatum Varianum duplex superius & inferius a proximo flumine utrūq3 ut puto dictum: Belgradum. Quadriuium. Vtinu3 caput & metropolis (ut sic dicā) patriæ: Eius arce3 ut phama est hunni. Attillam regem in italiam secuti condidere

Vtinum siue hunniū Quamobrem hunnium potiusq̄ utinum dicendum affirmauerim. Non desunt qui utinum pannonica lingua affer huc significare uelint alludentes ad ipsam arcis conditione3 quod ego a plerisq3 eius linguæ peritis sciscitatus haud quaq̄ ita esse comperi. Siue igitur id sit quod uulgus tenet: Siue quod ueri simili9 ē id quod dixim9. Satis constās fama ē Arcem ipsā a barbaris militari opere cōgestam: quā

Origo hunniæ arcis q̄ non negarim tum primum tumulum aliquem natiuum fuisseque3 illi communiuerint: Nā seu ab illis seu quod magis credo a recentioribus mœnia quæ extant summo tumulo imposita fuerint nullo pacto id fieri potuisset nisi tanta moles stabili firmoq3 solo fundata esset. Sed de hunnii origine plura suo loco dicemus. Nunc pauca de eius situ & ciui

Situs hunnii tatis statu subiiciam. Sedet hunniu3 ī medio ferme patriæ loco satis amœno non palustri non montuoso duplici muro rum ambitu cinctum. exteriore circuitu uigintiocto stadiorum. Interiore uero circiter decem. hunc ipsu3 interiorē pars

Fossa hunnia turri fluminis ambit. Exteriorem illum profundissima fossa Ioannis hemi prætoris cura anno totius patriæ labore fa

ctı uti breui epigrammate testati sumus. Quod duab9 marmoreis tabulis utinenses publice incidendũ curarũt: quarũ una iuxta portã quæ ad sanctũ danielem ducit: altera supra pontẽ suburbii glemonæ affixa ẽ: Mœnibus ipsis undiq; amœnissima. prædia adiacẽt uitiferis arbustis & satiõib9 cõparata. Prædia autez ipsa patentes campi excipiũt & ad pabula animaliũ & ad pasturam idonei: quippe qui uiz foeni ĩgentem tum utinensib9: tum circũiectis uillis suggerant. Redeo ad apparatum urbis: In cuius medio arx eminens uelut specula quædam erigitur: cuius prospectus in uniuersam patriam extendirur. Accubat arci ad merediem noua porticus cum patenti area: e regione cuius magnificentissimum foruz attollitur columnis marmoreis pulchroq; pauimento ornatum a fronte autem fori huius mercatum uetus: nec procul hinc & nouum: utrunq; tabernis & officinis udiq; circundatum. Grandia deinde templa collegia complura & sanctitate & religione prædicta. transeo formosa mœnia: turres: perspicuumq; portarum apparatum: uenustatem & amplitudinem priuatarum ædium: uiarum & locorum omnium decorem: Mirificam puteorum quorundam altitudinem in ipsa pene tartara ut poetico utar uerbo tendentium: unde æstiuo tempore gelidissimæ saluberrimæq; hauriũtur aquæ: Et ne ambitiose facerẽ uidear prætereo reliqua loci ornamẽta quæ singula si ordine enarrare pergam non esset opus ad explendum libelli modum: reliqua ad institutam patriæ descriptõnem pertinentia consectari. Breuiter igitur ad ea quæ dicenda sunt transeamus. Butrium stadiis quadraginta ab utino locus & uino rosaciensi æmulo & eximiæ uetustatis uestigio nobilis: Ciuidatum quod Natiso præurupto & confragoso al

Apparatus urbis
Arx hũnia

Foruz hunnium

Profundissimi putei.

Ciuitarũ siue poti9 ciuitas

ueo interſecat: Oppidum īter ſeliquā patriæ uetuſtate in
gne: Liberet ſuſpicari forūiulium id eſſe: Quod Ptolemeu
p9 aquileiā & concordiā iter mediterraneas carnorū urbes
numerat: niſi nunc quoq; extarent. antiquiſſimi oppidi ue
ſtigia in montanis carnis: quē locū proximi incolæ iuliū uo
cant: quanq̄ Plinius carnicū iulium appellat & non forūiu
lium illud in montib9 ſitum ut fieri poſſit iulium diuerſu;
oppidū fuiſſe a Foro iulio: quod illud in alpib9: hoc uero ad
radices montiū ſederit. Poſt ciuidatum Zuccu; occurrit mō
tibus accubans: Atimi ſauorgnanū a Sigiſmondo Imperato
re euerſū. Triceſimum: fontana bōa: Barrazachū cirignochiū
ditione; loci Detalmus cirignochius iure conſult9 uir facun
diſſim9 habet. Phaganea. Moruciu;: uilla alta: Archanum ſā
cti Danielis oppidum: peræ: Caporiacū: Coloretum. Tercen
tum: Turro amni incubanſ: cuius fontes ꝓximo loco illyri
cæ gentes accolunt. Pampergum: Arthenea frequens uicus:
Bugia ruinis obruta: Glemona ad radices montium: Veſo
num Tiliauento ꝓximum: Tulmentium montanæ carniæ
caput tria milia paſſuum a iulio carnico diſtans. Non pro
cul hinc mons arduus & aſcēſu difficillimus eſt: eum crucis
uocant ubi medio ferme aſcenſu præerupta rupes occurrit cū
calle anguſtiſſimo militari opere munito: ut ex uetuſtiſſi
mo epigrāmate præcipiti ſaxo ſculpto: ſ; magna ex parte ob
uetuſtatem abolito datur intelligi: eius principiū huiuſmo
di eſt: C. Iulius Cæſar. Reliqua tum loci aſperitate: tum uetu
ſtate ut dixi legi nequeunt. Inter montem hunc & Tulmenti
um de quo ꝓxime mentionem fecimus: Moſcardus labitur
miræ rapacitatis fluuius: Cuius alueo ſaxa inſtar doliorum
præcipiti gurgite rotantur: modo in ſummo extantia: mox

Iuliū carni cum

Tercentu;

Mons crucis

Moſcardi flu. miraculoſ9 curſus

se se ad imū deprimentiā. Haud ꝓcul hinc in ipsis alpium
angustiis castellum munitissimum quod clusiā uocant. hic
Italiæ claustra paululum inf ain eadem conualle abbatia il
lustris: quæ Motii dicitur: Reliqui secundæ hui⁹ regionis in
colæ alpes tenent pasturæ potiusq̃ agriculturæ ob soli sterili

Descriptio tertiæ regionis

tatem studentes. superest ut de tertia regione dicam⁹: quā na
tisone & Timauo fluminibus terminauimus: sꝫ anteq̃ de ea
dicere incipiam: pauca de natisōis ortu nobis altius repetēda

De ortu & cursu natisonis

sunt. Oritur autem natiso in alpib⁹ ad occasum solsticialeꝫ
atq; stadia circiter octoginta ad ortū decurrit: hic ad bruma-
leꝫ occasū flectitur ciuidatū usq; centū uigīti stadia sup octo
ginta illa emersus. rhinc Manzanuꝫ usq; stadiis octo & qua-
draginta ꝓgressus: atq; paulum infra glareoso aluco arescit
ita ambiguo fluuio ad stadia octogīta laps⁹ sontio amni mi
scet. Labitur aūt sontius ex alpibus iuxta Craniuꝫ: Primūq;
a sep entrione ad occasum brumalem per abrupta loca & ar
cta adeo compressus & præceps fluit: ut ne feris quidem cen

Sontii amnis descriptio

tū uiginti stadioruꝫ spacio uadari possit. Inde ad stadia qua
draginta per pletianam uallem non sine incremento decur-
rit: mox in confragosas angustias rursus deiectus totidem &
amplius stadia emensus prope caporetum pōte longitudi
ne pedum sexaginta uno q; fornice utranq; fluminis ripam
amplexo iungitur. hinc elapsus per caporetanam uallem pe
ne ubiq; uadabilis stadia circiter octoginta aliquanto mīn⁹
decurrit. Ad exitum uallis Tulminium occurrit: ubi illi Tul

Tulminiū

minia miscetur. Cæterum locorum angustiis tertio depres-
sus hidrā amnē accipit: atq; interim stadiis circit̃ octogīta ꝓ
gressus: canalem quā ronciniam cognomīant illabitur hic
quoq; ponte tribus fornicib⁹ erecto iungit̃: ubi gorician⁹ co

mes nouam turre3 superiorib9 annis erexit. Unde uero per ar
pons goricianus ctissimas conualles præcipitatus poti9 q laps9 e regione go
riciæ ponte eminentissimo nectitur: eoq; ipso ligneo trib9 la
pideis pilis imposito. Demum molliore fluuio quadraginta
duob9 stadiis plapsus uipauu3 accipit: atq; nauigabilis fa
ctus post centum quadraginta quatuor stadia miti alueo in
mare euoluitur. Post fontii siue ut ueteres scribunt Natisõis
Gradensis patriarchæ sedes ostium gradus insula continenti proxima patriarchica olim
sedes. Mõs falco mari incubãs cũ balneis saluberrima aqua
rum. Timaui ostium cum parua e regione insula: cui9 fõtes
Descriptio timaui. cum maris æstu crescere & decrescere solitos scribit: Plinius.
Ortus autem Timaui ex finibus iapidiæ est: quod Cranium
nominari diximus. Verũ non longe a fontibus pgressus in
pximum cuniculu3 quasi manu: factum præcipitatur atq;
ita absortus: diuq; per subterraneos meatus laps9: tamen iu
xta mare uiuo saxo noue3 ut Maro tradidit: ut autem strabo
& Martialis septem fontibus erumpit continuoq; nauigabi
li fluuio in mare euoluitur. Sed de timauo proximo libro co
piosius dicem9: Nunc ad reliqua transeam9. Ad ripam son
Fontes timaui: tii noua ciuitas quam Hemopolim uocant cu3 fontiaca mu
nitione. eam equestri oratione complexi poema ipsum fon
tiacam munitionem inscripsimus. Goricia: Cromo loco ædi
to situs: Medeæ mons uitibus consit9: de hoc quoq; paulop9
dicemus. Rosacium uini præstantia phalerno & uniuersæ cã
Mons medeæ paniæ æmulum. Mossa. licinisii uertex Tulminium amoe
Rosacium: nissimis fluminibus irriguum. Portæ plecianæ cuũ uestigio
Portæ plecianæ: uetustissimæ munitionis incumbentibus barbaris oppo
sitæ. Hæc ferme sunt quæ de situ fluminibus: oppidis: &
Epilogus cæteris patriæ locis a me tradi potuere: Si qd uero præter

missum ẽ de quo dici oportuisset: non fraudi aut ĩcuriæ mi
hi detur: naꝫ præter cætera fidẽ ac diligentiam tota hac no
stra lucubratione mihi constare uolui: Sed rei potiꝰ difficul
tate id factũ uideri cupio: Qui nippe qui ob locorum inscitiã
non una coactus fuerim inueniendi uti ratione: Sed aliqua
ex ueteri lectione acceperĩ: multa per me explorauerĩ: plura
uero ex ipsis incolis situs & locorum patriæ non ĩgnaris co
gnouerim: Quibus cum non eo inficias me in aliquibus
falli potuisse: sed quid hoc? Nemo ut arbitror adhunc diem
repertus ẽ: cui in hoc scribendi genere perfecta & inoffen-
sa ut ita dicã ratio constiterit. Nũc quod reliquũ ẽ pauca in
uniuersũ de ipsa patria subiiciamus: Quibus primi huiꝰ
libelli modꝰ expleat. Est itaqꝫ patriæ ipsius facies quadri-
fariã diuisa in paludes quæ mari adiacẽt. Planicieꝫ: Colles:
& mõtes. Paludes pascua præbent aucupia & uenationes
nõnullas: piscatiõibus qq̃ꝫ se diuersis locis non ĩcõmodas
exibent. Planicies quæ his adiacet partim ceduas siluas ha
bet: unde uis ingens lignoꝝ & ad naualẽ & domesticũ usũ
uenetias cõuehit: partim nudos campos pasturæ & pabu-
lis animaliũ accommodos: cætera arbustis uitiferis: & omni
um ferme feliciũ arboruꝫ genere consita: sationibus quoqꝫ
diligenti cultu ab agricolis comparãt. Colles & ipsi uitibꝰ
frugiferisqꝫ arboribꝰ consiti longe aliis suauiora exhibent
uina: ea præcipue Germani trãsalpinaꝝ merciũ cõmutatõ
ne appetũt. Mõtes pascua nõ ĩfœcunda præbẽt: q̃ fit ut pas
siꝫ ipsi mõtiũ ĩcolæ pecuariæ studeãt: hic nõ modica carniũ
Casei. & domesticaꝝ pelliũ copia: ĩ ꝓpĩquas urbes cõuehit:
terretiũ pæterea arboꝝ ad antẽnaꝝ & maloꝝ naualiũ usũ
uis ingens Tabulæ: trabes: tigna: & multa huiusmodi alia

Nulli ad
huc cõstitit
in offensa
ratio scribẽ
di.

Quadrifa
riã ꝑianuꝫ
solũ diuit

Palustrũ lo
corum usus

Planiciei
susu

Vsus colliũ

Montano-
rum locorũ
usus

Ingenia & mores pa trianorum

ad ædium ædificationẽ accommodata nõ ꝓximas tantũ ſ3 remotiſſimas quoq; oras deferunt. INGENIVM. mores & cultus hominũ ꝑ locorũ diuerſitate uarii. Alpiu3 incolis ſtupida bua ædã uerſutia ac feritas: & iccirco ꝑniciosior. Mediã patriã tenentib9 ingeniũ longe mitius. Mores faciliores: & urbica quædã pene q; affectata uiuendi elegãtia. Maritimis gentib9 uigor quidã & natura ad omne facinus prõptior. Sed quæ nõ careat leuitatis uicio. Capill9 flamis ꝓpinisicue marib9 & fœminis: Color candid9: mediocris ſtatura: ſermo uarius ciuib9 & oppidicis prudens & accuratus. & ueneto aſſimilis: Ruſticis ſemibarbarus. Quippe q plures: & omnes ferme peregrinas ſonet linguas: Spectaculis & choreis libenter coeunt: Cœlu3 ipſũ clementiſſimũ inter mõtes & maritima loca: IN his ut aſſolet aliquãto grauiuſ. IN illiſ uero ob alpium uicinitatẽ frigidiſſimũ.

M. ANTONII SABELLICI LIBER SECVNDVS. QVI PATRIE VETVSTAS INSCSIBITVR FELICITER INCIPIT.

INSTITVTI. OPERIS. ORDO POSTVLAT ut ibi de ſitu patriæ abũde dixim9: De rebus in ea geſtis dicere incipiam9: quod quide3 facillimum factu uideri poſſet ſi eorum ueſtigiis inſiſteremuſ: qui ad hunc die3 de antiquitate ipſius terræ aliqd memoriæ ꝓdidere. Quippe qui ab aquileienſis eccleſiæ conſtitutione aut paululum ſupra ſcribendi ſumpſerint exordium. Ego ne ꝑ trita & quaſi uulgari ut ſic dicam uia uidear ingreſſus longe altius patriæ monumenta repetere inſtitui: nec id facere ſum auſus quod me ea ratione res uetuſtiſſimas complecti poſſe conſi

dam: quã scriptores longe recentiora secuti complexi sunt. Illi enim propinquitate temporum ac proinde materiam ipsam quasi oculis subiectam habentes: eam lucem in qua uersati sunt suis rebus facile reliquere: Nos uero rem longe difficiliorem aggressi ea in ordinẽ redigere conabimur quæ ex omnium pene memoria exciderunt. Naꝫ partim uetusta te ipsa partim ueterum scriptorum defectu: qui nõ sine magna latinæ linguæ iactura īteriere: Accidit ut q̃ paucissima ex illis quæ supra ea tempora in hoc italiæ recessu euenerunt: ad nostram peruenerint memoriam. Sed ego illa ipsa diuersis (uerum non multis) scriptoribus sparsiꝫ obseruata eo quo potero ordine in unum colligam: & quasi ex pluribus disiectis & dissipatis mēbris corpus unum conficiaꝫ. Erit quis nescit illud ipsum informe: sed esto. Duꝫ ne obstrectatores quidem ipsi (nisi aperte maligni uideri uelint) nõ negauerint satius esse id facere: q̃ rem pati tantã in tenebris iacere. Et ne longiores simus hinc enarrare incipiaꝫ quis fuerit antiquissimus patriæ huius status: & quibus peregrīarum gentium motibus indigenæ ipsi (si carni indigenæ fuere:) sollicitari cœperint: sꝫ priusq̃ de his dicam: ostendaꝫ breuiter unde acciderit quod præter ceteras Italiæ oras hæc una ferme semper Barbaricos motus prima exceperit.

TALIAM DECIMA REGIONE CVIVS patria hæc includitur unuꝫ ex tribus Europe promontoriis strabo esse ait: atq; id quidem scite: nam undiq; ferme mari Italia abluitur præter q̃ a septemtrione qua parte natura illam uel sut uallo quodam insuperabili alpi- *Italia unũ ex trib9 europe promõtoriis.*

Forma itali æ

bus præmuniũt. Eius forma ẽ ut quidã tradũt querno folio assimilis: quã Apæninus mons in hunc modũ discriminat: Ab alpibus quibus supra Massilã ut polibius tradit iungũtur eius iuga pfecta: in liguriã excurrũt: inde ubi Anconẽ usq; processe ad adriaticum se inclinantia in Garganũ montẽ exeunt. Demum ad meridie3 progressa ĩ leucopetra dextro Italiæ cornu finẽ habẽt. Cũ ita3 sit ut italiæ lõgitudo ĩ apœnini dorsu3 consurgat: nõ uideo cur peninsula aut qd aliud potiusq̃ pmontoriu3 dici possit. Ceterũ alluitur italia ut diximus fermæ undiq3 mari: hinc adriatico & Ionio: inde Tirreno & ligustico: quib9 lateribus pene semper tellus ipsa mã sit inoffensa. si quidẽ nulli unquam motns mĩus Italiæ statum solicitarunt: q̃ illi quos mare uelut leuissimas nebulas: in Italiæ littus effudit. Nam Oenotri qui siculos Barbaros aliqua Italiæ parte depulerũt: & aborigenes ab his geniti: Pelagi & Archades qui cũ Euandro uenere nõ tam ad solicitandũ antiquũ Italiæ statũ ex grecia nauigarunt: q̃ ut bona indigenarum uenia nouas sibi sedes in ea terra compararent Illud autem argumento ẽ quod pulsis modico negocio barbaris sese intra antiquissimos Latii fines (qui breuissimi oli fuere) ferme omnes tenuerunt: Troianorum q̃q; aduent9 nulli æque grauis fuisset nisi latini & Rutuli temer̃ ad arma cõcurrissent. Neq3 Pyrrhi accessus in eã italiæ partẽ q̃ oli3 magna Græcia dicta ẽ nouerit quẽquã qui cũ de gloria poti9 ut M. Tulli9 scribit q̃ de ĩperio aut de uita a nostris pugnatũ ẽ. Carthaginẽses q̃q; sub initiũ primi belli punici cum ea pte Tarentinis opem ferre tẽtassent. Romana in se arma irritar̃t magis q̃ sollicitarunt. Aliam itaq; uiam inuida fata ad euertenda italiæ ocia inuenire & ad eam terram laboribus iu-

Apœnini montis euagatio

Quibus fluctib9 alluat italia.

Oenotri aborigenes Pelasgi. Archades.

Breuissimi oli3 latii fines

Troiani

Pyrrh9 rex

Magna græcia oli3 pars italiæ dicta

Carthaginenses

struendam quã omnibus gentibus ĩperaturã uidebant: Parũ enim profuit naturam ferocissimis gentibus quibus ea parte tantum Italia obnoxia erat alpes uelut uallũ quoddã opposuisse: Si quidem Barbarica illa rabies diu arceri nõ potuit quin superatis immensæ altitudinis iugis uelut feræ rapacissimæ in subiectam terram irrumperent: Hac enĩ reclu so Iuliæ alpis saltu una Bituriges: Auerni: Hedui: Ambarri: Carnutes: Aluerici: totq; Gallicæ simul gentes Bellouesõ duce in Italiã quasi in alium orbẽ eumq; ipsũ longe optatũ transcẽdere. Hos ꝓcedente tempore subsecutæ sũt innumere aliæ Gallorũ manus quæ ꝑ multos annos assiduis motibus res Italias sollicitas habuere: Quarum Cymbri: Theutõi: & Ambrones atrocissimi habiti uno eodẽq; tẽpore quia unõ ob multitudinẽ nõ poterant: diuersis locis alpes reclusẽrũt Quid Gothos memorẽ: Hunnos: Pannones: Illyricos: totq; alias barbaras nationes: quibus cũ non de gloria non de imperio: Sed de uita semper certatũ est: Hac quoq; parte tẽpestas illa punica Hannibale duce uelut uiolentissimo aquilõis flatu in Italiã deiecta ẽ Sẽ quũ plane constet alpes ipsas non uno tẽpore neq; uno loco superatas: nulla tamen parte prius nec sæpius q̃ ea qua alpes huic patriæ incubant barbaris patuisse proditum est: nam quod de hercule uetus phama tenet Liuius ut pleriq; alii fabulosum putat. Quod cũ ita sit breuiter scribere pergã: quo primũ tempore hæc terra peregrinis gentibus sollicitari cœperit: inde motus alios nouitatesq; rerum suo ordine q̃ diligentius potero subiiciã Primos igitur mortaliũ qui terrã hanc tumultuose attigerint Argonautas fuisse crediderĩ: hos carni primos omniũ suis finibus appulsos uidere. Fuerunt argonaute heroes ma

Barbaroꝝ ferocia.
Gallicæ nationei quæ ĩ italiã erumperunt.
Bellouensꝰ dux Gallicarum gentium.
Cymbri: Theutoni. Ambrones Gothi. Hunni: Pannones Illyrici.
Prius ꝑ argonautaꝝ aduentum
Aduentus herculis in italiam.
Argonautarum aduentus ĩ patriam

gnaq; ex parte. ut fabulosa græcia tradidit: diis géiti. Q̃ui Iasonem Aesonis filium in Colchidem secuti sunt historia notissima est: uerum ablato aureo uellere quo nomine in eã terram nauigarunt: quũ Medea quoq; prodita patris regia & Absyrto fratre quem secum traxerat discerpto Iasonem se queretur: ueriti argonautæ ne Colchi angustias pontici maris obsedissent: Istrum fluuium subire: ex Istro sabum: ex sabo nauportum: Cui nomen ab re ipsa inditum fuit. Cõstãs fama est: nauim argo humeris traiectam alpib9 ac flumine nõ procul Tergeste mari inuectam. Quod autem argonaute patrianis finibus consederint: Marcialis carmen testatur Et tu Lædeo fœlix aquileia Timauo: Hic ubi septenas Cyllarus hausit aquas. Fuit Cyllarus Castoris equus: qui unus ex argonautis erat: Allusit urbanissimus poeta: quũ septenas aquas Cyllarũ bibisse ait ad septẽ fontes quibus nõ longe a mari erumpit Timau9. Sed si polybio credimus qui strabone auctore tradidit omnes timaui fontes præter unũ salsos aquas habere: non uideo quomodo stare possit illud Marcialis. Hic ubi septenas: quandoquidem ex uno fonte qui dulcem utiq; aquam haberet: & non ex septem Cyllarum bibisse oporteat. Illud quoq; haud silentio præteribo eundem polibiũ tradidisse Timauũ ipsum eo quo scatet loco ab accolis maris fontem & matrem uocari: quod eminentissimum poetam non latuit qui de Timauo loquẽs. It mare præruptũ (inquit) & pelago præmit arua sonanti: Serui9 quoq; idem ñ ignorasse uidetur: uaronis tamen non polybii auctoritatem secutus. Illud autem quod ad Timauum attinet mirari soleo eundem Martialem: Timauum euganeum quasi Patauinũ appellasse: eius carmen est Laneus Euganei Lupus excipit

Metus Argonautarũ

argonauis

Cyllarus castoris equus

De fontib9 Timaui

Maris fõs Timauum

Euganeus Timauus

ora Timaui: Quasi duo essent Timaui unus in aquileiensi agro de quo nemo dubitat: alter in euganeis: quod nusq̃ alibi quod sciam legere est: Sed poetam alioquĩ prudẽtissimũ decæptum puto: quod Timauum intra fines uenetiæ fluere legerit: IN qua regione Euganei fuere: sed non aduertit aquileiam in qua Timauus est uenetiæ finibus contineri: uel potius ad aliud uirgilianum se retulit. Hic tamen ille urbem Patauii: quum interim de Timauo poeta summꝰ loqueretur Sed constat locum illum longe diuersam recipere interpretationem: Est præterea mons patriæ (quod ad fidem rei attĩet) qui uetustum eius gentis testatur hospitium: Medeæ enim dicitur quæ Iasoneꝫ ut diximus secuta est: in illius cauernis noctu & nonnunq̃ inter diu ambiguas uoces & quasi magicos strepitus qui medeæ artes arguant: exaudiri fama est Quod ipsum in eo pœmate quod sonciacam munitionem inscripsimus testati sumus. Callimachꝰ quoq; strabone auctore scripsit Polam Colchorum esse Oppidum: quod illi aduersus Medeam missi condidere: unde intelligi potest eos fugientem Medeam ad hæc usq; loca fuisse secutos. Et hæc ante Troiani belli tempora. Euerso autem illo constat Antenorem cum multitudine Henetum: qui seditione e Paphlagonia pulsi sedes & ducem ut Liuius tradit quærebant in intimum sinum Adriatici Maris uenisse: Pulsisq; Euganeis Troianos & Henetos ea loca tenuisse: quibus modo Patauiũ est. Oppidum autem quod primo condidere Troia dicta est gens uero uniuersa ab Henetis mutata littera Veneti: quorum opes euosq; procedẽte tẽpore creuere: ut a Pado flumine usq; ad Tergestinum sinum omnis littoralis ora uenetia

euganei

Att. locum uirgilianũ

Medeæ mons.

Calliachꝰ poeta.

Pola.

Aduẽtꝰ antenoris in italiam

Troia ĩ uenetis.

Veneti.

Priscoꝝ uenetoꝝ ĩ italia potẽtatus.

dicta sit: ipse incolæ ueneti. Quod cum ita sit haud dubiam est carnos non spectasse tm̄ uel audiuisse. Sed sensisse etiam pro tempore uenetoruꝫ arma. Quippe qui tanq̄ uicti in eorum qui uicerant appellationem concesserint. Cæteruꝫ Maro quoqꝫ tradit Antenorem ad fonteꝫ Timaui peruenisse: nec obstat illud quod scribunt quidam esse Timauum quendaꝫ esse euagãeum de quo quid sentiam superius dixi: quum aperte summus poeta de aquiliensi loquatur: ex eoqꝫ intelligitur quod de nouem Timaui fontibus interim mentionem facit: unde (ait) Per ora nouem uasto cum murmure montis It mare preruptum: ad fontes enim allusit naꝫ uno ostio eo qꝫ lenissimo: & non nouem constat Timauum in mare euolui. Fluminis autem accolæ & hi qui locum uiderūt plures fontes esse aiunt: q̄ illi dixerint. Sub idem ferme tempus & Diomedes Aetholus ex Ilio reuersus cum cognouisset uxorē suaꝫ Aegialen infami amore Cyllebori Stheleni filii teneri: ex Aetholia pudore digressus post laboriosam nauigationē in Italiam cursum tenuit: ubi regnum postmoduꝫ adeptus est. Diomedeæ insulæ id testantur: & Maro qui auxilium a latinis aduersus Troianos ab eo imploratum tradit. Cæterum strabo in uenetis & in his (ut innuere uidetur) locis qui Timauo proximi sunt multa suo tempore monumenta extitisse scribit: quibus antiqu9 Diomedis in hac terra potentatus declaratur: & qꝫ equus illi albus immolabatur: duoqꝫ luci ostēdebātur. Alter Iunoni argiuæ: Alter Dianæ æthole sacer: in quibus feras adeo mansuescere constabat: ut cerui lupis aggregarentur easqꝫ aduentantium hominum demulcentē manum pati: & quod siquas earum canes insectarentur. Cōtinuo ubi huc uentum esset ab insectatione absisterent. Pha

Vno ostio Timanus ī mare erūpit

Diomedis æthōli In italiā accessus.

ægiale diomdis uxor

Cyllebor9

diomedæ insule

Diomedis circa patriam potētatus.

Iunonis argiuæ luc9 & diane æthōlæ.

Att. de uade & lupo:

ma est uirum quendam in his locis fuisse uadimoniis faciē
dis insignem: in quem uel hoc nomine ferme omnes cauil-
larentur: hic cum in uenatores forte incidisset: qui irreti-
tum lupum haberent. Rogatus ioco ab his: nūquid uellet
& pro lupo se uadem exhibere: ut illata ab eo damna persol
ueret sic se belluam dimisuros. Quum se id facturum di-
xisset. Lupum miserunt qui quasi beneficium sensiset per ma
gnum equarum armentum nullo cauterio notatum ad ua-
dis stabulum perduxisse dicitur: ille uero recepta gratia Lu
pi notam equabus inusisse: unde lupi feræ nominate sunt
uelocitate magisq̄ forma præstātes. Sed ad sua tempora hu
iusmodi celebrem equarum progeniem ait ille non peruenis-
se. Hæc & plura strabo quibus hanc uenetæ terre partem Ae
tolorum armis non sollicitatam tantū. Sed obnoxiam quo-
que fuisse datur intelligi. Longo autem interiecto tēpore Bel-
luoso duce ab Ambigato rege auūculo ad nouas sedes inue-
niendas cum Signoueso fratre ex gallia misso. Gallicæ gen-
tes pleræque illum secutæ uno eodemque tempore in Italiam e
rupere. Signouesus hercineos saltus sortitus est. Belloucsus
uero Italiam. Is ut diximus Bitugires. Aruernos. Ambarros
Carnutes seu: ut alii scribūt Carnutos. & Aluercos exciuerat
Postq̄ in Tricastinos uentum est. quum alpes oppositas cer
nerent easque ipsas insuperabiles nulla dum uia: ut phama
est: nisi ab hercule superatas adiutis massiliensibus: qui a
phocide profecti galliæ littoribus p id tēpus appulsi a salui
orum gēte oppugnabant: p taurinos: ut Plinius scribit in Ita-
liā transcendere. Nec multo post īgēs germāorum manus duce
Elitouio eodem saltu superato in italiā fauēte Belloueso trās
gressa est: locaque iuxta Brixiam & Veronā tenuere. hos secuti

Lupi feræ equæ

Bellonensium gallorum ducis eruptio ī italiam. Ambigatus signouesus Herciei saltus Masiliēsiū noua ciuitas Germanorum eruptō ī it aliam duce Elitouio.

Salluii:
Boii.
Senones.

Saluii in Boii recentissimiq; omnium senones: qui non solũ res hetruscas ultra apœninum sollicitarunt: Sed romanum pene nomen deleuerunt. Post senones recens trãsalpina manus gallorum in italiam descendit: eos quoq; primorum uestigia secutos crediderim. Polybius circa ariminum cõsedisse scribit cu3: quibus galli cisalpini & in primis Boii coorta

Seditõ gallorum:

inter duces dissensione conflixere. Quam ob rem Roman9 exerritus ad gallorum impetum comprimendum comparatus audito conflictu & quo nam modo Barbari sese uellut ciuili bello confecissent: quasi confecta prouĩcia Romami teruerternnt. Sub idem ferme tempus & galli Rhodani accolæ a cisalpinis gallis in Italiam acciti tã ualido exercitu alpes superauere: ut nullus unq̃ gallicus motus magis Italiæ terrori fuerit: illud autem argumento est quod nunq̃ in Italia maiores copiæ conscripte sunt: & quod ad quadraginta milia Barbarorum cæsa & decem milia capta uno prælio referuntur. Cæsis eorum regibus Comgolitano & Aneoreste:

Comgolitanos.
Aneorestes
C. Attili9:
L. Amili9.
Att. quot hominum milia Itali a tumultu gallico conscripserit.

Aduersus quos. C. Attilius &. L. Aemilius conflixere. Illud quod ad tanti motus fidem attinet non præteribo. Comparasse Italiam eo tumultu septingẽta peditũ milia: & septuaginta equitum Polybius est auctor. Plinius aute3 in numero peditum a Polybio non discrepat. Equitatum uero plus dimidio extenuat. Liuius trecenta hominum milia eo tempore Italiam armasse tradidit non amplius. Omnes tamen illud tenent Cispadanos (quos diuersitate locoru3 Romani scriptores trãspadanos appellant) his copiis nõ fuisse ascriptos: Sed quantæcunq; fuerint tunc italiæ uires (na3 omnino ualidissimæ fuere) Illud admiratione dignũ ẽ. Quod sub id ferme temp9 quo ita in italia aduersus gallos prospere pugnatum est; Florerẽtq; Romani imperii nec nõ socio℞

ūires: hannibal cū quinq; & uiginti milibus hominū: ūt Polibius scribit Italiam tam ferociter inuaserit. quanq̄ nō desunt qui eum longe maioribus copiis uenisse tradāt. Sed hoc non quærimus. Illud uero in dubiū uenit propter quod prolixiorem hanc de eruptiōibus gallorꝝ disertationem suscæpimus: hac ne parte alpiū quæ patriæ incubant: an diuerso loco tanta barbarorꝝ uis in italiam se effuderit. Siquidem Liuius scribit Bellouensū reclusa alpe iulia p taurinos in italiam transgressum: Cuius uestigiis omnes ferme barbarorū manus quæ subsecute sunt institerī. Multa quidem sunt quibus cōiectare libet his alpibus quæ nobis imminēt potiusq̄ diuersa parte illuʒ erupisse. primo quod non uideo quam alpes Liuius Iuliam rectius appellare potuerit: quaʒ tradit ab illis primis: reclusam q̄ hanc quæ iuliensibus imminet. quod aūt iuliēses fuerīt noricis & carnis pene mixti id argumēto ē quod nūc q̄q; oppidi uetustissimi uestigia ī carnis extāt: quē locū ꝓximi Incolæ Iuliū dicūt. Plini9 uero uti sn pior libro ostēdim9 Iuliū carnicū uocat Iuliēsesq; ipsos carnorꝝ gētē eē affirmat. Cæterꝝ mōtanæ carniæ Regiūcula cōtermina ē: quæ nūc q̄ʒ iulia dr̄. Nec obstat quod p taurinos dicat eos trāscēdisse. Norici. n. uicinarꝝ alpiū icolæ: ut plini9 scribit. Taurisci olī dicti sīt: quos & taurinos dicere fas ē. Hoc q̄ʒ tpe ultra carnos ī primis germaniæ oris sīt icolæ q tauri dicunt. Nec mouere dʒ quēq̄ qd̄ dixerī Tauriscos eosdē eē: & Taurinos: Cato auctore plinio sallassos Tauriscā gētē eē tradidit: Tauriscā dixit & nō taurinā. Quū Ptholemæ9 & alii sallassos ipsos Taurinos uocēt. Accedit huc qd̄ patriæ incolæ q carni dicti sīt fieri potuit: ut a Carnutis Galliæ populis q̄s belouesus secū traxit diminuta dictiōe unaq; lr̄a mutata dicti sit. Cōstat ꝑterea prios illos cū eq̄tatu n̄ modico in

Att. q̄ōnes de trans tu barbararꝝ in italiam

De iulia alpe.

Iulium carnicum.

Iulia quæ uulgo: Telia dicit

Taurini: Taurisci: Tauri:

Carni un̄ dici potuerunt.

italiam trāg eſſos qui ſi per taurinos tranſire ut Liuius ait: quid eſt quod hannibal quem eadem parte tranſmiſiſſe conſtat ſaltum ipſum occluſum offendit. Cuius rupes & præru pta loca igni & aceto ut ſatyrus ait frangere coactus eſt. Nē pe oportuit patentem ſaltum inueniri: & tritiſſimo (ut ſic di cam) calle apertū per quem tot & tam numeroſi exercit⁹ pri us trāſcendiſſent. Hæc omnia collegimus ne cui uideremur paruꝫ conſiderate feciſſe: quod multa ſuperius de motibus gallorum atqꝫ aliarum barbararum gentium eruptionibus in italiam ſupra diſeruimus. Non. n. parum ualida hæc argumenta uiſa ſunt ad coniectandum hac potius q̄ diuerſa parte barbaris in italiam primū iter patuiſſe. Quod ſi ita accidit: quis labores: quis funera: quis deniqꝫ tam longam malorum ſeriem abunde exprimere poſſet: quibus hanc terraꝫ per tot diuerſos motus: terrores: & diſcrimina diu obnoxiam fuiſſe putandum eſt. Contra autem plura ſunt & magis ueriſimilia quæ me admonent ſuſpicari oportere diuerſa potius q̄ hac parte alpium gallos primum ī italiam tranſgreſſos: & quod non longe ab alpibuſ in finibus italiæ quæ narabonenſi galliæ proxima eſt Foruꝫ Iulii legimus: unde fieri potuit: ut iuliam alpem a loco proxime ſubiecto Liuiuſ appellarit: Cœterum quod galli Belloueſuꝫ ſecuti paulo p⁹ q̄ a Maſſilieſibus digreſſi ſunt: quos aduerſus ſaluios iuuerant alpes ſuperarunt: nec tantuꝫ itineris fuiſſent emēſi: ut ab extremis italiæ finib⁹ circūſpectādo alpium altitudineꝫ ad extremos hos peruniſſent: quin interim longioris moræ tedio credibile eſt uel per difficillimos ſaltus tranſmittere uoluiſſe: q̄ immenſi pene itineris diſpendium adire: ſunt præterea Taurini ſalaſſis proximi quanquam ſalaſ-

Quib⁹ argumentis colligatur qua pte galli in italiaꝫ eruperūt

De foro iulii

Att: quantopere ratio hec quadret:

ſos ipſos ueteres quidam ſcriptores Taurinos appellarit: ſ3
illud præter cætera me in hanc trahit opinionē. quod quoti-
ens gallos alpes ſupaſſe legimus: ſub ipſū ferme ſēp diſceſū
in circūpadanis campis cōſediſſe conſtat: quū3 Padus ipſe a
patria q̄ longiſſime diſtet. Hæc nos eo longiore diſertatione
q̄ fortaſſis res ipſa exigere uideaꝛ proſecuti ſum9: ut quod ue-
riſimilius legentib9 uidebiꝛ id & ꝓbare & tenere liceat. Nūc
autē ad ea redeamus de quib9 īter omnes ferme auctores cō-
ſtans opinio eſt. Siquidē ſub ipſū Macedonici belli finē Gal
li tranſalpini per ſalt9 ignotæ antea uiæ in Italiā trangreſſi
ī agro q nunc Aquileienſis ē (ut liuii uerbis utar) cōſedere ad
duodeci3 milia armatoꝝ fuere: aduerſus q̄s quū3. M. Claudi
u9 Marcellus Conſul mouiſſet contīuo aduenīēti illi ſeſe de-
didere: Conſul eis arma ademit: & cum armis quæcūq; ex ꝓ
ximis agris diripuerāt aut ſecu3 ex Gallia aſportarāt: Id bar
bari īdigne ferentes ad ſenatū legatos queſtū de iniuria con
ſulis mittunt: Qui ītroducti expoſuerunt ſe ſuperātē ī Gal
lia multitudine inopia agri coactos ad quærendā ſedē alpes
trāſgreſſos: quæ autem inculta per ſolitudines uiderēt ibi ſi-
ne ullius iniuria conſediſſe: oppidum quoq; edificare cœpiſ-
ſe: quod indicium eſſet nec agro nec urbi ulli ui3 ſe allaturos
ueniſſe: Nuper autem ſe ſe. M. Claudio per nuntium ſibi bel
lum deunnciandi niſi ſe dederent: magis pacem parum ſpe-
cioſam q̄ incertam ſpem belli peroptantes in fidem potius
q̄ in poteſtarem dediſſe: Poſt uero paucos dies iuſſos & a-
gro & urbe quam condere cœpiſſent decedere tacite abeun-
tibus qno terrarum poſſent arma & omnia quæ ferrent a-
cōſule ſibi adēpta. Orare proinde ſenatum ne in ſe innoxi
os & ultro deditos acerbius q̄ in hoſtes ſæuirent. Incepiti

Vnde tā lō-
ga diſerta-
tio de eru-
ptionibus
gallorum

Eruptio gal
loru3 in pa
triā

Deditio gal
lorum.

Gallorū ad
ſenatū que
rele

Opidu3 cœ
ptū condi
a gallis.

sunt a senatu Galli quod in alienum agrū irrupissent: Oppidumq; nullius Romani magistratus qui ei pꝛuinciæ præesset permissu edificare cœpissent. Exquo argumātari libet ante id tēpus hanc terrā in Romanoꝝ potestatem uenisse: quæ si ut dixi ante eam diem Romani fuerat imperii nō dubium est: sub initium secundi belli punici aut paululum supra id accidisse: atq; M. Claudii Marcelli auspiciis id factū qui primus transpadum Romana signa traiecit atq; insubres uicit & Istros: Polybius Liuiusq; auctores sunt. Sz unū illud incompertum habeo fuerit ne idem. M. Claudius Marcellus qui primum Istros deuicit: & qui multos post annos deiectis ex italia gallis iubente senatu bellum Istricum molitus est: Quod uix uidetur contingere potuisse: ut post tot annos quot inter exitum primi belli punici & finem Macedonici idem consul eandem prouinciā obiuerit: fuerit itaq; idem an alius affirmare non ausim: satis tamen constat iussu senat⁹ redditis rebus gallos ultra alpes recessisse: atq; M. Claudium ipsum Istricum bellū deiectis barbaris illico moliri cœpisse: hunc ego eum. M. Claudium esse puto qui oppidum euertit ad duodecimum lapidem ab aquileia inuito senatu ut Plinio auctore. L. Piso tradidit: atq; id ipsum oppidum fuisse: unde Galli deiecti fuerant. Quod autez non longe ab aquileia euersum oppidum Plinius dicit: ad sua tēpora allusit. Nam cum Galli de quibus multa diximus ex hac terra depulsi sunt nondum aquileia erat condita uti ex uerbis Liuii quæ superius recitauimus potest intelligi. Cæterum bellum ob eam rem idem auctor incohatum scribit: quod apparebat Istros non passuros nouam coloniam loco

Cuius auspiciis patria ī potestatez Ro. uenerit Incerta historia

De oppido euerso non lōge ab aquleia.

sibi proximo conditum iri: de qua mittenda iam ex illo tempore patres consultare cœperant Latina ne an Romana Colonia mitteretur. Placuit tandem Latinam mitti: quum strabo auctor alioquin grauissimus Romanã missam dixerit. Tria latinorum peditum milia ut Liuius scribit in gallorum agrum missa sunt: idest unde Galli paulo ante deiecti fuerant. Quinquagena iugera peditibus data: Centurionibus centena. Coloniam autem ipsam aquileiam nominatã puto ab aquila quæ Romanis signis olim insedit: ut Anneus Lucanus testatur. Signa (inquit) pares aquilas & pila minantia pilis. Signiferi quoq; ipsi Romanarum legionum Aquiliferi dicti sunt. Cæterum publica quoq; ipsius loci signa ad hunc diem flauam aquilam habent: aut fortasse ab irriguo loco in quo sedet aquileia nominata est: nã aquilam & aquilum colorẽ ab aqua dictum Pompeius festus testatur Sed prior sententia probabilior est. Coloniam deduxere. P. Scipio Nasica. C. Flaminius & L. Manliꝰ Acidinus: triumuiri ad hoc ipsum creati. Post conditam aquileiam quia Romana arma a barbaris formidari cœperant status patriæ diu paccatissimꝰ fuit. Procedẽte tempore Cymbris illiricũ tentantibꝰ atq; ob id ipsum patriæ ocium locoꝝ uicinitate sollicitãtibꝰ no lõge a Noreiã seu Norcia ut alii scribũt q̃ in alpibꝰ ẽ cũ eis C. N. Papyrꝰ carbo cõflixit (atq; ĩfectarũ) ut strabo ait abcessit. Liuiꝰ ĩfeliciter eo loco a Rõanis pugnatũ tradit. Haud uero lõgo ĩteriecto tẽpore Quũ tres ferrocissima gẽtes Cymbri Teuthõi & ãbrones uno tẽpoꝛ ĩ italiã erupissẽt. Cymbroꝝ partẽ p noricos descẽdisse Plutarchꝰ ait uterq; exercitꝰ. C. Marii auspiciis deletꝰ; unᵒ n̄ lõge ab aqs sexti

Latina Colonia aqleia.

Aqleia Colonia unde Aquileia dicta.

Vnde aquila.

Qui coloniã deduxerunt.

C. N. Papyriꝰ Carbo.

is qui locus alpibus ꝓxim⁹ eſt. Alter ad Ateſim fluuiũ Treceta quadragita milia Barbaroruꝫ cæſa: & centum quinquaginta capta ſcribit Liuius: Plutarchus numeruꝫ extenuat Si autem ꝑ Noricos qui ꝓximas patriæ alpes tenuerũt iter habuere: uti ex Plutarchi ſententia habuiſſe cõſtat. Quid ẽ cur per hanc oram illos erupiſſe nõ crederẽ debeam⁹? aut certe per ꝓximos fines. Fuit autem motus ille uniuerſe Italiæ nõ modo locis per quæ eruptio facta eſt. Formidabilis: quare eius tumultus patriam hanc haud expertem fuiſſe crediderim. Sed magnã potius eius procellæ partem aut ſenſiſſe aut quod magis credo ſuſtinuiſſe oportuit. Interiꝫ uero Romana arma citro ultroq; per hanc patriam aſſiduis barbarorum motibus geſtata: ipſis patriæ Incolis pene domeſtica facta ſunt. Quippe qui interdũ tres integras legiones huc in hiberna miſſas ſuſtinuerunt: Quas ſub initium gallici belli quod ultra alpes geſtum eſt. C. Cæſar duabus additis qua ꝓximum fuit ut ipſe ſcribit in Galliam tuadrxit. puto ego ea parte alpium quæ montaniſ carnis incubat legiones ipſas traductas: ubi exciſam rupem militari: opere cũ inſcriptione. C. Iulii cæſaris eſſe diximus. Ceterum quotiens bellum Iſtris. Pannonibus. Dalmatis: Illyriciſ. & germanis illatum eſt: hac uelut publica porta Romãis armis acceſſus patuit & reditus. Cæſar Auguſtus ut Tranquill⁹ ſcribit Aquileiam uſq; ſæpe ꝓgreſſus eſt: quuꝫ externa bella per legatoſ moliretur. Sed quid hæc? ꝓditum eſt a multis urbem ipſaꝫ quaſi proximum ſuburbanum a Cæſaribus & eorum familia frequentari ſolitam. Ibi enim Iuliam Auguſti filiam ex Tiberio nondum (ut arbitror) principe peperiſſe Trãquill⁹ ſcribit: qua prole extincta Tiberius ſemper ab illa ſecubuit

Eruptio cimbroꝝ in patriam.

Romana arma pene domeſtica patriæ uis facta

Patria uelut publica porta. Ro: armis ad ꝑegriã bella patuit

Puerperuꝫ iuliæ auguſti filiæ.

Ego eo tempore Iuliam aquileiæ subsedisse crediderim quo Tiberius Illyricum bellum omnium externorum post p̄ unica difficilimum. Triginta ut idem auctor tradit legionibus triennio administrauit: atq; idem q̄uis augusti litteris sæpius reuocatus exercituq; interim summa frugum inopia laborante strenue confecit: Domito Illyrico quantumcunq; inter italiam. Noricum: Macedoniam: Danubiū: & Maris Ariatici sinū patet. Sed hic fortassis quærat aliquis qd sit. quod ubi constet uelut in principio libri huius diximus: Lat⁹ hoc Italiæ quod a uaro fluuio ad Timauum alpibus subiectum est: externarum gentium montibus pæter cætera ipsius terre loca fuisse semper obnoxium. hæc tame patria una omninm sepissime ac maxime a barbaris fuerit infestata: Ego ne prolixior sim breui qd̄ sentio dicam. Nempe siquis recte cōsideret locoꝝ omniū naturā (de iis loquor quæ alpib⁹ subiecta sunt) ita accidisse haud sane mirabitur. Reliquū. n. ipsius terre haud longe a mari recedit: aut asperitate alpium obstruit. Cæteꝝ quātumcūq; illud est unigeniti Gallicæ obnoxiū uidetur: hæc autē patria præterq̄ qd̄ Germanis: Illyriis. Dalmatis: & Istris: nō tantū proxima: Sed etiā cōtermina ē: nescio quo nam modo ab alpib⁹ ipsis enudatur: quæ iuxta hæc loca magis ac magis mitescūt: & quasi de industria sese supabiles exhibent. Desinūtq; tantā terrā suo ambitu circuire: uadum amplissimum quasi patentē portā inter se & mare relinquentes. ut esset unde Barbari: fœlicissimā alicquin terrā: sine aliq̄ supandaꝝ alpiū labore perpetuo infestarent Accidit huc ꝓpinquū mare quo ad meridiē: ut supiore libro dixim⁹ alluitur: qua pte hæc terra nō īmodicos pegrinaꝝ gētium ad hunc diem excœpit motus. Sed iam locus postulat:

Att. Illyricum Bellū

Illyrici fines.

Ratio cur patria sepius q̄ r̄liqua loca alpib⁹ obnoxia infestata a Barbaris

Causę q̄b⁹ orit̄ cur patria hæc in primis sit barbaris obnoxia eruptiōib⁹.

ut ad aquileiẽsis ecclesiæ conditionem transeāus: unde Tertius instituti operis liber sumet exordiu3

M: ANTONII SABELLICI DE VETVSTATE PATRIE: LIBER TERTIVS INCIPIT: QVI VNICVM BELLVM INSCRIBITVR.

VTABAM. EGO. QVANDO. AD. RECENTIORŨ tẽporum descriptionẽ uentu3 esset: difficilima3 me lucubrationis huius partẽ trãsegisse: siquidẽ illa quæ duob9 supioribus libris cõtinẽtur: q̃a neq3 certo loco neq3 apud certũ auctore3 quæri potuetunt haud facilẽ nobis indegatione3 præbuere: Apparebat autẽ ex hoc ipso ut quæ deinceps scripturi essemus illa ipsa quãdo a cõpluribus essent illustrata minus laboris habitura. Hac ego adductus opinione anhelaui fateor ad illorũ lectionem nõ aliter q̃ ad pspicuũ fontẽ sitiens uiator solet: S3 q̃bone de9 illic oĩa a nr̃a expectatione diuersa inuenim9: quippe quæ pene plus tenebrarũ q̃ lucis legenti mihi offuderũt. Pi9 pontifex: Platina: Leonard9 Aretin9: & quidã alii q citra humanæ salutis tempora scribere orsi sunt: & si diligentissimi alioquin fuere: atq3 iidem Latinissimi: q̃ paucissima tamen afferunt quæ ad nostrũ faciant institutũ: atq3 ea ipsa siqua sunt: tã breuiter exponũt: ut mãifeste appareat nihil eos minus uoluisse quam patriæ huius monumẽtis cõsulere: Paulus autem diaconus & quidam alii recentiores eum secuti: q̃ ad res patriæ pene uniuersam referunt historiã: ab his quæ quadrigintesimo ferme anno post aquileiensis ecclesiæ constitutionẽ gesta sũt scribẽdi initiũ sumpserũt. Cæterũ ea ipsa quæ tradũt adeo nõnũq̃ iter se discrepãt: ut neq3 tẽporũ neq3

Pius pontifex
Platina.
Leonardus aretinus
Paulus diaconus.
Recẽtioru3 scriptoru3 confusa dispositio

rerũ ratio cuiq̃ constare possit: quo fit ut in hoc q̃q; tercio uolumie: & quæ ĩ reliquũ scribẽtur ĩtercisaꝫ ac mutilatã: (quod futurũ non putabã) resarcire cogar historiã: uerũ dabo opaꝫ ut ĩ ipsa rerũ ĩuentiõe ac dispositiõe id diligẽtiæ adhibeam9 ut q̃cunq; memoriæ tradiderim9 ea ipsa sint nõ min9 lucis habitura q̃ si oĩa quæ ad historiæ cõsumationẽ reqrunt nobis uno tẽpore affuissent: Sed ad aquileiẽsis ecclesie originẽ redeamus

Perspicuitas optima ĩ oratione qualitas p̃mittitur.

AM PRIMVM ILLVD PLANE CONSTAT p9 Christi r̃gis nr̃i ap patrẽ ascẽsũ dieb9 Pentecostes cõpletis: discipulos spiritũ sanctũ accæpisse, quo ĩbuti Dogma salutis omnib9 gentib9 uariis linguis prædicare cœperũt: quod ipsũ ut facili9 fieret ne item frustra scriptum uideret a propheta: in omnẽ terrã exiuit sonus eorũ: terrarũ prouincias inter se partiti sũt: ueruꝫ Petrus omnium princeps Pontum: Gallaciã: Bithyniam & Cappadociam sortitus Antiochenã sedem annis septẽ tenuit: ubi uero asiaticas ecclesias diligẽter firmauit: secũdo claudii anno Romam uenit: ut in ea urbe quæ alioquĩ per id tẽpus reꝝ domĩa esset apostolica sedes fũdaretur. Pulso itaq; hinc miraculoꝝ certamĩe simone samaritão q magica arte uniuersũ ferme populum ad studiũ sui traxerat: Conuersus Petrus ad uerbum dei propagandũ Rogatur a multis ut Ioanni cui ĩ baptismate cognomẽto fuit. Marco cõscribendi euãgelii negociũ traderet: quippe cui9 uita & mores uulgo probarentur. Is ut Hieronymus tradidit in Israel sacerdotium agens & secuudum carnem leuita idest appositus esset ad christi fidem conuersus est: Romæq; Euangeliuꝫ scribit: Qua propter nõ nihil illos uidisse arbitror qui eũ

Diuisio p̃uinciaꝝ inter apostolos

Antiochẽa sedes:

Aduẽt9 petri Apostoli Romam

Simo samaritan9

Quod nomẽ olĩ fuisset Marco euãgelistæ

Marc9 euãgelum scribit:

a Petro Romaȝ deductuȝ tradiderunt. Scriptoq; Euangelio quod Petrus magnopere probauit continuo Alexandriam profectus est (Philo iudeus est auctor) ubi ecclesia optie constituta octauo Neronis anno interiit: Sed miror platinā magis unum philonem q̄ omniū ferme scribētiū consensum secutum: id quoq; tradidisse: quūȝ constans phama sit atq; id ipsuȝ secræ litteræ testētur Marcum Euangelii auctorē prius Aquileiam missum: ubi quū miraculis & doctrina nouæ ecclesiæ fundamenta iæcisset Romaȝ cum Hermagora uenisse atq; sub hæc tēpora in alexandriā profectū: Hermagoras autem ī ecclesiæ nouiter fundatæ Episcopum a petro elect⁹ Aquileiam Reuersus est: continuoq; hic seniores: Leuitas: & diaconos constituit: inde ad prædicationē Euangelii cōuersus ecclesiaȝ multis miraculis auget: & illustrat: maximāq; populi partem ad lucē ueritatis & fidē contrahit: uerū reclamantib⁹ in seuastū tiuitatis præsidē gentiliū deorū sacerdotib⁹ atq; coraȝ minantib⁹ se cum suis popularib⁹ adhuc ī pstina religione prestantib⁹ in eū impetum facturos. nisi illico hominem maleficum (ita enim īprobissimi homines nostros christianos appellant) tolleret. Seuat⁹ hermagoræ suaderē aliquandiu perstitit uti a uano & piculoso absisteret īstituto: Quū autē nihil pficeret eum neruis cæsum in carcerem coniicit: ubi multis operatus miraculis atq; plerisq; interiȝ ad christi fidē cōuersis: seuasti iussu cū fortunato clācu luȝ occiditur. Apparebat eniȝ populū haud qnāq̄ id laturū si de ei⁹ morte publice cōsultatū esset: Sanctoꝝ corpora Pōtianus qdā & Gregorius uiri haud ignobiles nuper ad christū conuersi cum Alexandria fœmina illustri extra murum ciuitatis sepeliuere. Hæc habui quæ de origine aquileiēsis eccle

Philo iudeus:

Hermagoras æpiscopus aqliensis.

Cōstitutio aqliēsis ecclesie

Seuast⁹ Aqleiæ Antistes:

Cædit' neruis. Hermagoras

Occiditur hermagoras cū fortunato:

Vbi sepulti hermagoras & fortunatus:

siæ referrē: uerum quia ita comparatum est: ut quanto quis imperitior sit eo prumptior ī uitupatione rerum alienarum esse soleat: admonerē itaq; eos ipsos (de imperitis loquor) quū initia ecclesiæ aquileiensis refero deq; eius cōstitutione interiꝫ loquor: non de mœnibus & tecto. Sed de cætu & cōuentu catholicæ opantiū me intelligere. Nemo est. n. tā stult9 qui nō uideat haud potuisse fieri ut ædes aliqua aut altare prætextu no[m]ie religionis publice p id temp9 a christianis poneret: quippe qui non omnino multi essent atq; iidem ipsi magistratibus urbiū ac potentissimo cuiq; īuisi. Ostenderē itaq; ecclesiam longe diuersum ab ædificio significare nisi plane uiderem id plures immo pene omnes ītelligere. Illud quoq; locus hic non patitur me silentio præterire: usq; adeo fœdaꝫ illam longobardicæ tempestatis barbariem his terris resedisse: ut in Hermagoræ pronūciatiōe ad hunc diem duo uulgo cōmittantur barbarismi. Sub idem uero tempus quo ecclesia ipsa constitui cœpta est: ne qua interim his terris ocia darentur: quum ciuiliter de imperii electiōe inter Romanas legiones certaretur: binaq; hominum milia secundæ legionis a Mesiaco exercitu Othoni missa auxilio esset: nunciatū q; his in uia esset: Othonem desperatis rebus ultro mortem oppetiuisse Aquileiaꝫ usq;: ut Tranquillus scribit perseuerarunt quasi rumoribus minus crederent: ubi per occasionem & licentiā omni rapinarum genere ī aquileienses grassati sūt Cuius nefandi sceleris ueriti nequādoq; sibi Romā reuersis reddenda esset ratio: ac pœna subeūda: de noua imperatoris electione inter se agitare cœperunt: & breui quum summaꝫ imperii Vespasiano deferrēt: causam illi adhuc dubitanti præbuere in Italiam maturius properandi atq; imperium

Quid ecclesia sit.

Duo barbarismi ī hermagoræ pnūtiatione

Mesiaci exercitus legiones:

Att: facin9 Romanarum legionū in aqleiēses.

ipsum ferocius Inuadendi. Procedente deinde tẽpore ut sũt
rerum humanarum uices: In quibus perpetuum aut stabile
nihil est. Sed quadam uelut successione bona malis: mala
bonis tenaciter hærent: ut neutrius status sit diuturna pos/
sessio: inter tot rerum discrimina & labores fœliciora Aquile
iæ tempora affulserunt: ut & aliquandiu ab externorum ar
morum iactatione quieuerit. Atq; Pii qui ruffio patre in ea
urbe natus est pontificatu fuerit Illustrata: Eo autem seden
te ferunt. L. Aurelium Imperatorem inter Concordiam & al
tinum quum curru ueheretur apoplexiæ morbo extinctum:
hunc ipsum inter bonos potiusq̃ malos imperatores quidã
reponunt: quidam uero humani generis hostem ob uitia ap
pellatum scripsere: Sed fuerit quantumlibet malus: haud ta
men sæuitia & impietate maximinum superauit: Qui ali/
quibus interiectis cæsaribus illi successit. Hic sextus a Nero
ne christianos persecutus est: uerum quum aquileiam obsi/
deret Mammeæ mulieris christianæ & origenis mortez im
modice cupiens a pupieno cum filio Maximio occiditur. Fe
runt in ea obsidione aquileienses fœminas capillos sibi ad
bellicum usum secuisse: quum funes ad intendendos arcus
& cetera instrumenta bellica deessẽt: Atq; ob id ipsum in ho
norem matronarum senatum ueneri caluæ templum dedi/
casse: nec multo post Gothos illyricum & Macedoniam ua
stantes incredibili clade imperator Claudius superauit.
Quapropter aureo clipeo in curia & in capitolio statua au
rea a senatu donatus est: hũc ĩ sirmio mortuũ ferunt. Qui
tilius frater qui ei ĩ imperiuz successerat decimoseptimo sui
principatus die Aquileiæ occiditur: in his quoq; locis inter/
iecto tempore Constantinus imperator qui inrer Constanti

Att. humanarũ reruz uices

pius pontifex patriarcha aqleiẽsis.

L. Aurelii ĩperatoris mors.

Sexta christianorum psecutio.

Obsidio Aquileiæ

Nota facin9 aqleiensiũ fœmiarum:

Venus calua:

Honores claudio impatori decreti.

Quintilius ĩpator aquileiæ occidit.

ni magni successores habetur: dum Constanti Fratri bellum inferens parum caute pugnat occiditur. Coustans quoq; decimoseptimo sui imperii anno suorum fraude oppressus: Constantinus utriusq; frater imperium adeptus: quum Arrianæ secte studiosus esset Athanasiumq; & cæteros catholicos interim oppugnaret Liberium pontificem Athanasii & omnium christum cum patre homusion prædicãtium fautorem in exilium eiicit: quem aquileiam peregre progressum a Fortunatiano seu Fortunato ut alii scribunt: Aquileiensi episcopo ad hæresim & discordiam solicitatum ferunt. Scribit Platina Theodoxium imperatorem (paucis ut puto interiectis annis) apud aquileiam maximum Tyrannum Gratiani interfectorem oppressise. His temporibus Ruffinus aquileiensis ecclesiæ presbyter non pauca acutissime scripsit. Extant inter cætera eius epistolæ immo inuectiuæ potius ad Hieronymum & rursus Hieronymi ad eũ: quæ haud mutuæ æmulationis inditio carent: Distat tamen non parum uterq; ab altero in eodem scribendi genere: Densior ille: hic copiosior: ille arctius pugnat: hic latius: ille acumine nititur: hic uero pondere: uerum non omnino elegans ille: hic autem non solum elegans: sed comptus etiam: & breui talis: quem pro Ciceroniano ad tribunal dei in crepitum (ut ipse testatur) credere possit: Sed uideo q interim inepte faciam homo omnium pene litterarum expers qui tantorum uirorum ingenia uelut alter aristarchus in trutina suspenderim: uirgilianum itaq; illud testati: Non nostrum inter uos: notum ẽ carmẽ Ad illud reuertimur Quod Ad aquileiensis ecclesie decus attinet: Siquidem præclarum fuit duos excelenti ingenio

Cõstãtinus circa aqle iã cæsus est
Liberius põtifex
Fortunatianus aquileieñ: Antistes:
Maxini tyrãni cædes
Ruffinus presbyter
Hierõymus
diuersus hieronymi & Ruffini stilus
Laus hieronimi

uiros & quasi bina christianæ fidei Lumīa ī ea ecclesia eodē tempore refulsisse. De Rufino nemo dubitat. Hieronym9 autem se baptismatis lauacro Aquileiæ insignitum ī symboli expositione testatur: Quo fit ut uel in ea urbe eum natū confiteamur oportet: uel certe non ꝓcul inde: quippe quē aquileiensis parrochie uel ex hoc ipso fuisse manifeste appareat:

Eruptō gothoꝝ ī italiã duce Alarico.

Per id ferme tēpus Gothi duce alarico Italiã ĩuasere de quorū aduentu priusq̃ dicã: ut breui9 potero de origine & successibus gentis ordīe edisera3: Sunt Gothi q nō multum diuersa appellatione Gethæ olim dicebantur: origine Scythæ: hi sedes Tanaidi ꝓximas ī Europa habuere: Ferox gen9 hominum & ad mortē promptissimū: Trogus eos ī asia cōstituit:

Origo gothorum.

Eoru3 gesta inter asiaticas res referens a Lucullo oli uicti ex mesia in quã ꝓuinciam primum irruperãt eiecti sunt. Cæteru3 procedente tempore constateius gentis oratores ad augustu3 uenisse gratia petende pacis missos: Ablaui9 gothus tradit ab Agrippa Danubiū transire cōpulsos sub Domitiano reuersos aduersus eos Opius sabinus primum: Inde Cornelius fuscus missi sua & exercituū clade infœliciter pugnarunt: Cornelius Tacitus ē auctor: Traianus princeps eis pace3 petentib9 dedit Antoni9 cognomento Caracalla: Tumultuariis q̃busdam præliis eos fudit: Gordianus Danubiū uersus mouentes ab instituto itinere magis auertit quam superauit: Non multopost: uesogothæ qui prius per se Romana arma irritauerant iunctis sibi ostrogothis: In duas enim gētes Gothi diuisi sunt: in orientales scilicet & occidentales: Id germanica lingua sonant ipsa nomina. Mesiam & Thracia3 fœdissima populatione euastauerunt: Trecenta armatorum milia fuisse feruntur: Decius Pãnonius a Philippo imperato

Lucull9 gothos superauit:

Varii Gothoꝝ Euentus:

Vesogothe Ostrogothæ:

re aduersus hos missus pluribus præliis superatus īfecta re Romam rediit: Occiditur interim Philippus cuius morte ꝓuincia in uesogothas dilata est: cū gallo deinde pacem Barbari innouauerunt: Sed non multopost per occasionē Thraciam & Macedoniam occuparunt: Compressit autem eorū ferociam uiresq; retudit Claudius imperator cui secundo cognomen fuit. Trecentis milibus Barbarorum cæsis duobusq; milibus nauium sūmersis. Hic est ille Claudius cui ob res bene gestas clipeū ī curia & ī capitolio statuā aureā senatū decreuisse diximus: Aurelianus princeps q claudio succesit Canabium Gothorum regem res nouas molientem ad ripam Dānubii magno prælio uicit: abductæq; ex ea pugna sunt decem mulieres in triumphū: quæ uirili habitu accerrime pugnarant: titulus autem qui ī triumpho prælatus est significabat eas ab Amazonibus ortas: eosdem hostes Constātinus magn9 ex sarmatia quā occuparat depulit: atq; p id ipsum tēpus multis cladibus atriti se aliquādiu ītra natalis soli fines tenuere: Sȝ hīc q̊q; uesogothæ nō multopost ab Hunnis deiecti Danubiū traiecerunt: ac sine Fœdere aliquo a ualente imperatore accæpti fame & Iniuriis ob ualentis auariciam adacti arma corripuere: euictoq; ualentiano exercitu ī Thraciam populabundi ingressi sunt. Nec multopost & ualentem ipsum obuiam factum magna strage superant & occidunt: Constantinopolim que uictoria elati obsident: sȝ obsidio ipsa irrita fuit. Gratianus ualenti successit qui Theodosio uiro impigro ex hispania accersito uesogothas pluribus præliis superauit. Gratianus uictor cum Athanarico Vesogotharum rege fœdus percusit. Quo mortuo Barbari rege carentes imperio aliquandiu suam militiam impenderunt.

Mors philippi imperatoris.

Claudii secūdi de Gothis īclyta uictoria.

Canabius Gothorum Rex:

Amazones

Hunni.

Valens imperator a uesogothis occiditur:

Theodoxi9

Veruꝫ procedente tempore Archadio orientalis res imperii administrante Vesogotæ stipendio priuati: in pãnoniã secessere. Alaricũq; regeꝫ ex nobilissima Balthoꝶ inter Gothos familia sibi constituunt: Cui Radagasus & ipse Gothus cuꝫ ducentis milibus se iunxit: hoꝶ duorum auspiciis Gothi in Thraciam: Pannoniã: Noricũ: & Illyricum fœda populatiõe grassati in Italiam erupere: Romamq; ipsam quondã reruꝫ dominam cœperunt: in quam captã omnis sæuiciæ & ignominiæ genere grassati sunt: Tum uero urbs augusto ut Ennius ait augurio condita desiit esse qđ fuit: Anno sui natalis Millessimo centesimo sexagessimoquarto. Christianæ uero salutis quandringenresimo duodecimo. Hæc ego de origine & icremẽtis gothoꝶ longiore fortasse sermone q̃ res ipsa exigere uidebatur prosecutus uideri possum: & quasi alienum a nostro instituto fecisse quod tam multa de ea gente retulerim: Cuius motus ad hanc terram nihil ferme attinere uideatur. Ast ego post urbem Romam: quæ calamitosa illa tempestate omnibus malis concussa est: nullam aliam Italiæ oram motibꝰ illis magis obnoxiam fuisse crediderim q̃ hanc terram: q̃ irrũpentibus illis primum occurisse oportuit: Nec me illud mouet qđ nemo scribentiũ aperte tradat qua Italiæ parte facta sit eruptio: quum uerisimillimum sit circũiectis puinciis: ut diximꝰ uastatis: qua eis proximũ facilimumq; fuit ĩ hosticũ transmisisse: Cæteruꝫ constat post Attilæ mortem Gothos rursus Italiam Aquileiensi ora euastata inuasisse: uti suo loco dicemus. De his itaq; quum tociens dicendũ esset non ab re sum mihi uisus facere: siquæ alio loco haud ita fortasse oportuno dicenda erant: nunc quum primuꝫ mentio de illis incidit dixerimus. Sed ad Attilæ gesta inte-

Alaricꝰ rex a gothis cõstituitur

Roma a gothis oppressa

Patria Gothicis motibꝰ obnoxia

Secũdo Gothi ĩ italiã erumperẽt

fim ueniamus: Quem non multo post primam gothorū
eruptionem recentia forte illorum uestigia secutū in hanc
miseram Italiæ oram uenisse constat. Verū anteq̄ illius ge
sta attingamus de Hunnorum origine: quorum rex ille fuit
q̄ paucissima dicenda sunt. Priscus quidam non paruæ au-
thoritatis homo: quippe qui apud Theodoxium Iuniorem
epistolarum magister fuit: scriptum reliquit se ab imperato
re oratorem missum in Scythiam ad Hunnorum reges: Vn Origō hūnorum
de intelligi potest Hunnos Scythicā esse gentem. Regnum
eius gentis: per id tempus Attila & Belda seu Bleda nam
utrunq; scriptum reperio fratres habebāt: Is ingentibus flu
minibus transmissis ait se ad eum locum peruenisse. Vbi in
digoia Gothorum fortissimus sarmatharum dolo occubue- Indigoia:
rat: ne procul inde uicum fuisse scribit: ubi Attilæ regia erat Atilæ r̄gia
uicus in ambitum amplissime urbis patens lignea mœnia
habebat: atq; ea ipsa ex tabulis facta quarum cōpago ita so-
lidum mentiebatur: ut uix ab intentis oculis posset iunctu-
ra depræhendi: Triclinia prærerea ambitu prolixiore distin
cta: porticusq; non sine regali decore cōstructas. Areā ad hæc
in medio patentē amœnissimis ambulacris undiq; cinctā. Aula attile
Cuius dignitas & amplitudo regiæ aulæ speciem præ se fe
rebant: atq; hanc ait fuisse per id tempus Attilæ regis sedē:
huic aūt pr̄ Mundzetice⁹ fuit: p⁹ quē Octar & Rhoas fratres
Regnum tenuere: quib⁹ mortuis Attila cum fratre regnare Mundzetice⁹ Attilæ pater
cæpit: Fuit autē ipse Attila superbus incessu huc atq; illuc
circunferens oculos: ut elata potentia in ipso quoq; motu
corporis appareret: Ad hæc bellorum amator. Sed ipse ma Mores & forma attilæ
nu temperans: Cōsilio ualidissimus: supplicibus exorabilis
Forma breuis: lato pectore: capite grādiore: Minutis oculis

Rarus Barba: Canis aſpſus: Simo naſc: tetro colore: originiſ ſuæ ſigna præ ſe ferens: hinc puto natam eſſe fabulam: quaꝫ nobis ex hiſtoria gallica pro theſauro quodam nuper oblataꝫ nõ ſine riſu legimus. Erat in ea ſcriptum ex Oſtrubaldi Hungariæ regis filia & domeſtico cane natum Attilam: atq; eius nefandi concubitus illum ſemiuirũq; canem ſemicaneꝫ q; uirꝝ (ut Ouidianũ carmẽ imitemur) manifeſto oris argumẽto crimẽ prodidiſſe: quaſi uero nõ ſatis aperte poſteritas ipſa riſerit: quæcũqꝫ olim gæcia de minotauro fabulata eſt. Sed ad Hunnorum geſta redeamꝰ. Quibus eam inuadẽdæ Italiæ cauſam fuiſſe crediderim: quia cognouiſſent primo in curſu fœliciter gothis eueniſſe qui nuper eam terram inuaſerant. In ſpem itaq; maioris potentatus erecti pannoniam: Macedoniam: Myſiam: Achaiam: & utranq; Thraciã breui tempore flamma ferroq; deuaſtant. Sed cum Attilæ conſilia ad inuadendam Italiam ſpectarent: atq; Bledæ fratris authoritas expeditionem ipſam remoraretur: qppe q longiorẽ militiam diſſuadebat factum eſt: ut dum ille Budaliam urbem muro cingere ſtudio parat fratris fraude perẽptus ſit: Attila uero ſuis ſuſpictis rẽ gerendã uidit: iunctis ſibi Oſtrogotis: Gepidis: Marcomannis: Quadis: Erulis: & Turingis: Quingentis milibus armatoruꝫ germania ex parte populata. Galliaꝫ ingreditur: nec multo poſt in Tolɥſanis campis magno prælio ab Ecio patricio & Theodorico ueſogothaꝝ rege uictꝰ eſt: ſunt q ſcribant ea pugna utrinq; ad centũ octoginta milia cecidiſſe: ipſũq; Attilã poſt ſuoꝝ fugã (ſi acrius hoſtes inſtitiſſẽt) de morte ſibi cõſciſcẽda cogitare cœpiſſe. Veꝝ iſtaurato exercitu ad põrẽ ferme magnitudinẽ p germãiã ĩ Illyricũ uenit: breuiq; Traguriũ: Sibinicuꝫ: Belgradum: Iaderam

Oſtrubaldꝰ ungarie rex

Succeſſ: hũnorum.

uBdalia.

Quæ gentes ſub attila militart

Att: fœdiſſimaꝫ ſtragem.

Trauriuꝫ Sibinicum

Segniaȝ: Polaȝ: Parentuȝ: Emoniamq; expugnat ac diripit: Valentiani copiæ inter Arsiam fluuium & Tergestinum sinuȝ factæ sunt barbaris obuiæ: eas Attila minimo negocio fudit: Quæ ita prælio uictæ sese Aquileiam receperũt. Progressus Hunnus Aquileiã: quum appareret opulentã ea tempestate urbeȝ haud facile capi posse eaȝ obsidione cingere ꝑgit: atq; reliquum patriæ ferro & flamma fœdissima interiȝ populatione uastat: Sub tam ꝑiculosi belli initia magnam mortalium uim ex continenti in Insulas quæ plurimæ sinu Adriatico iacent confugisse fama est. Hic uero referre libet: qđ de euersione Aquileiæ a scriptoribus admodum paucis accepimus: ac primum illud inter omnes ferme constat obsidionem ipsam in tertium annum dilatam quod pene incredibile dictu est: ut urbs & si non ignobiles non tamen opulentissima: qppe quæ nullum unquam impeitum habuisset: immo ne libertatem quidem: quando ad eam diẽ Romanis armis paruisset: quingenta & amplius barbaroꝝ milia tã diu sustinuerit: Quum paucis ante annis urbs ipsa gentium domina a Gothis & aliis ribus & numero hunno inferioribus capta & direpta fuisset. Sed situm loci fuisse credide rim & natura & humano ingenio ad omnes hostiles conat9 arcendos longe munitissimum. Cæteꝝ ipsam maris ꝓximitatem nõ parum contulisse ad leuandã obsidionẽ credibile est: qua parte auxilia & comeatus undiq; obsessis interĩ subuehi potuerũt. Constans phama est uti libro primo dixim9 & si auctores rei non quales uelim habeo: per id tẽpus Hunnii Arcem Attilei iussu militari opere communitam: unde & loco nomen inditum esse affirmare ausim: nam Hunniuȝ dicendum potiusq̃ utinũ contenderim ut factũ sit nomen ab

Parentum Eemonia Arsia flumen Tergestin9 sinus: Obsidetur aquileia:

Att. diuturnã obsidionem

Causæ longæ obsidionis:

Origo Hũnii.

Hunnis. Quorꝫ rex Attila fuit. Verꝫ procedente tempore (qđ uulgi incuria euenire solet) qđ prius Hunnium dicebatur: Vtinum dici cœptū ē. Nec me mouet rediculū quorundam cōmentum q tenent Vtinum panonica lingua nescio quid significare ad molitionē attinēs: Quum neq; Attila neq; Hunni pannones essent. Sed scythæ ut diximus: uerꝫ hæc omnia primo libro copiosius tractauimus: uenio nūc ad obsidionis euentum. Tradūt quidā nec hi quoq; satis illustres per id tempus aquileiæ Menapum quendã: cum Orico fratre: siue ut alii scribunt Arico præfuisse. Qui quum diu urbem Cōcordi imperio tutati essent: siue longioris obsidionis tedio: siue quod magis credo rerꝫ inopia: siue quod fieri potuit in maiorem spem erecti: Quippe quibus ob diuturnam & quasi segnem obsidionē hostis uilescere cœpisset: omnib⁹ copiis cōstituunt cuꝫ hoste confligere decē armatorꝫ milia i aciem deducta dicuntur: nec hunnus detrectauit pugnam: Quippe qui hostē numero sibi imparē cerneret: uerꝫ quia ex paucitate ipsa apparebat desperatione potius q̄ spe ulla uincendi in acieꝫ descensuꝫ cautius sibi cōfligendum rat⁹ oĩbus diligenter prospectis. Barbarus in hostem uadit: aiūt in his campis ubi nunc Mereti uilla est esse dimicatuꝫ: atq; ex ipso euentu pugne nomen loco indituꝫ. Quod haud uerisimile uidetur ut taꝫ infirma manus aduersus inuictā aciē tā lōge ab urbe: quæ interiꝫ obsideretur processerit. Sed siue hoc loco siue alibi qđ magis credo pugnatum sit. Cōstat primo congressu tanto odio & ira esse utrinq; cōcursuꝫ: ut multa hominuꝫ milia momento temporis cōciderint: atq; ex ipsa fœdissima hominum strage uberimos sanguinis riuos

Menap⁹ & Aricos fratres.

Stratagēma Attilæ

Locus pugnæ.

Att. atrocissimum concursum.

Fœdissima strages.

mediis cāpis decurriſſe. Sed cum utrinq; īpigre dimicaretur
accidit ut ipſi duces facti ſint ſibi obuii qui neutro alterum
refugiente continuo couuerſis in ſe haſtis confligunt: quo
congreſſu phama tenet Attilam equo deiectū in ſummum
q; diſcrimen adductum: ac facile eo die tantoꝝ malorum ca
put interire potuiſſe: niſi ab hunnis & his qui proximi erāt
defenſus cōtinuoq; equo impoſitus fuiſſet. Magnus undiq;
huc cōcurſus factꝰ eſt: ac maius atrociuſq; prælium q̄ alibi cir
ca duces ipſos cōmiſſum. Sed dum ea parte qua plurimū la
boris erat impigre Oricus pugnat graue uulnꝰ accipit: quē
Pugna excedentem ac cruore reſperſum quum infirmæ & iā
dudum per ſe fluctuantes manus uidiſſent illico terga uer-
tunt: Inſtat Barbarus nec fudit fugatq; tantū. Sed paſſim
quoq; palatos hoſtes obtruncat. Menapus neq; adhortatio
nibꝰ neq; minis ſemel fugatā aciē in pugnā reuocare poteſt
Fortuna igitur inclinante qđ unū potuit ſummi ducis præ
ſtitit officium: extremo enim agmine pugnans: ferociſſimū
q; hoſtē excipiens ſuo periculo fugientē ſuoꝝ aciē uſq; ad
mœnia tutatur: fuiſſetq; ſub ipſum ingreſſū ꝓ portis cum
periculo laboratū: hoſtiſq; ciui mixtus forſitan urbem irru
piſſet: niſi ab is qui præſidio ciuitatis relicti erant e mœni-
bus uis telorum ingens in hoſtes coniecta eſſet. Quare bar
bari & cæde & pugna pariter abſtinuere: multa hominum
milia utrinq; occubuerant: Attila ſuos omnes ſepulchro de-
dit. Idem & Menapus fecit: paucorum dierum Induciis ad
id ipſum impetratis. Interī uero poſt tantā ſuoꝝ ſtragē deie
ctꝰ oī ſpe tuēdæ āpliꝰ urbis Oricū grauit uulneratū cū infir
ma manu ī ꝓ imā maris inſulā mittit. Ferunt eam olim

Attila eq̊ dicit a me uapo:

Vulnerat Oricus.

Fuga & cædes aquil iensium.

Att: Menapi ſtrenuitatem.

Inducias ad ſepeliendos mortuos:

Malgradum dictã inde uero Gradũ. Eo sub ipsũ Attilæ Aduentum uxores: Liberos: senes præciosamq; omnem supelectilẽ ab aquiliensibus missaз scripserũt quidaз. Paucis inde interiectis dieb9 Attila structa acie pro mœnibus urbis aliquãdiu stetit: ubi uero hostem ad pugnã elicere non potuit: illico iubet uineas: aggeres. Turres: aliaq; opera bellica ĩ muros urbis erigi: quasi noua uia ubi alia ratione nõ posset hosteз aggressurus & Menapus nocte quæ diem illuз secuta ẽ: dispositis p Turres & ppugnacula, ĩ speciẽ armatoꝝ ligneis simulacris cum his qui secũ subsederant silentio noctis gradum transmisit. Orta luce hunn9 iubet machinas mœnib9 admoueri: interim ferunt quẽdaз regi nunciasse se pro comperto habere urbem omni præsidio distitutam: idq; se ex eo cognouisse qđ aquila pximo simulacro ĩpune sedisset. Sunt qui scribant Attilam Ciconiæ augurio cõfirmatũ: quum tedio longioris obsidiõis infecta re abscedere instituisset: Conspicatũ aiunt fuisse Ciconiam pullos suos quasi alio migraturam extra urbem deferentem: atq; ex eo futuram ciuiũ fugam auguratus in incœpto pstitisse. Quum itaq; desertaз esse urbem appareret iussit continuo signa inferri: Atq; hoc maxime modo Aquileia urbs nobilissima capta & euersa ẽ. Nam ubi barbarus ingressus est eam suis diripiendam præbuit. Præda uero haud tanta fuit quãtaз hostes animo concœperant. Nam ut diximus præciosissima quæq; sub hostis aduentum in pximam insulam delata fuerãt. Non desunt tamen qui scribant: & ciuium & omnis opulentiæ fuisse refertam urbem: quum direpta est: prostitutasq; uulgo fuisse fœminas: Quaꝝ una quuз cerneret uiз pudiciciæ suæ paulopost illatum iri ne eam impune amitteret sese ex ædito lo

Grad9 oliз Malgrad9

Acrior oppugnatio: Menapi & suoꝝ fuga

Vnde cognita sit fuga Mẽapi. Auguriuз

Capit aqleia

Direptio aquileiæ

Att. præclarũ exẽpluз affectatæ pudiciciæ

co ĩ subiectũ flumẽ præcipitẽ dederit. Cæterum ignis iussu regis passim ædib9 iniectus est: ac momento tẽporis urbs clarissima incendio absũpta. Hic lector uelis te parumper hũanarum rerum conditionem cõsiderare. Quãq̃ stulte scilicet homines faciant: qui hæc terrenarum rerũ ornamẽta uelut imperia: opes: magnificosq; urbium apparatus tanquã ꝑpetua & omnino stabilia bona laudant: mirãtur & extollunt. Ecce uel ex hoc qđ dicam cõtemplari licet quanti ea omnia sint facienda: Vno ferme eodemq; tẽpore Roma gentium domina amisso imperii fulgore ignominiose capta ac direpta solitudinis & ruinæ plẽa suo Augusto solo uelut Priamus ille ad arã hercei Iouis miserabiliter cõcidit: nec interim illi aut prouinciæ quas domuit aut Reges quos in triumphũ duxit: aut ipsa uetus gestarum rerum memoria quicquã ꝓfuit. Nec Aquileia alterum Italiæ lumen diu illi supstes fuit. Sed quũ maternos cineres indignamq; ruinã attonita spectaret: ipsa quoq; nõ minore clade oppressa est: De origine ipsius priore libro abũde diximus: uerum nõ ignoro fuisse quosdam e numero ignobiliũ scriptorum qui tradiderint Aquileiam ipsam Roma longe antiquiorem æqualẽq; Patauio: Altino & Concordiæ: quippe quas uno ferme tempore a Troianis qui cũ Antẽore uenerãt conditas affirmare audeant: Quod an uerum sit quum Liuiũ audiuerint ipsi uidebũt: Verba Liuii supiore libro: quum de Gallorum eruptione in hãc patriam loqueremur recitauimus.

Aqleia concrematur.

Att. rerum humanarum ĩstabilitatẽ Memoria Romanæ cladis.

De antiquitate aqleiæ

M. ANTONII SABELLICI DE VETVSTATE PATRIE LIBER QVARTVS INCIPIT QVI BELLVM LONGOBARDICVM INSCRIBITVR.

OGITANTI MIHI. Atq; sæpius animo reputanti calamitosa illa Hunnici belli tempora: dubitatio

quædam nõ paruã occurrere solet: sit ne uerũ illud quod uul go dicitur: nullũ esse tam grauem casũ: nullum tam acer- bum fortunæ uulnus: quod non tacita quædã latentis boni comitetur necessitas. Ego & si illud cuiusmodi sit affirmare non ausim: nescio tamen quo nam modo ex his quæ tempesta te illa euenere coniectare atq; colligere soleo: adagium illud haud omnino carere ratione: nam si quis hinc accerbissimos illorum temporũ casus: incendia: clades: urbium excidia: & reliqua mala: quæ hæc uenetæ terræ ora per id tempus per- pessa est suspenderit: Inde uero Augustã unius urbis origi- nem: quæ Romano cadente ĩperio uelut diuina quadam ꝓui dentia nasci uisa ẽ: ut esset ubi meliore fato illud sua sede de pulsum ꝑpetuo quiesceret. Is certe intelliget lucem hãc quæ te nebras illas secuta ẽ: nõ æquilibriũ tantũ facere: sed præpõ derare etiam omnibus malis quæ ex tẽpestate illa fœdissima orta sunt: nam si nomen gloriã: diuitias: potentiã: suspicimus hæc enim ferme sunt quæ mortales mirari solẽt) Quid aq leia: Quid Concordra: Quid altinum: Quid uniuersa Ve netia tunc habuit: quod cum unius uenetiarum urbis splendo re: opulentia & Imperio comparari possimus? Fuit (fateor) tũc aliquod uenetæ gentis nomen: sed non tamẽ usq; quaq; cele bre aut multis notum: quippe quod ne uniuersa quidem ita lia adhuc bene nosset. Nunc contra nulla est tam remota tel lus: nulla tam Barbara natio ad quam ueneti nomĩs fama non peruenerit. Transeo maris imperium: Tot ꝓuincias: tot urbes: tot clarissimas insulas: quæ illorũ hoc tempore parent potẽtiæ: Trãseo quoq; res terra mariq; gestas: quæ plane argu unt: aut nullum aliũ adhũc diẽ populũ: aut certe hũc unum extitisse: qui post oĩa Romanæ gloriæ & uideri & dici possit æmu

Attẽde tri tũ ꝓuerbi um.

Attende cõ parationẽ Laus uene tiarum

Splendor ueneti no minis

lus:quod quum ita sit haud scio an bene actũ fuisse cũ hac patria & reliqua uenetæ terræ ora p id tempus dicendu3 sit potiusq̃ mali quicq̃ accidisse:quando eam bellorum tempe- statẽ perpetuu3 lumen nõ tantũ his terris:sed uniuersæ etiã Italiæ peperisse manifeste constet:Sed qua id ratione cõtige rit:nõ ab re fuerit in prima parte huius quarti libri breuiter enarrare:quod sanæ faciam si prius pauca de his quæ ab hũ nis post aquileiæ euersionẽ in patria gesta sunt retulero.

APTA ET EVERSA AQuileia continuo Hun nus Concordia3 uersus mouet:Regebat p id tẽpus ea3 urbẽ Regulus quidã Ianus nomine:Is audito Aquileiæ excidio ratus quod erat hostẽ nõ multo post affuturũ: Ariadna3 cõiugẽ cũ Regia ga3a ĩ proximas maris insulas præmisit:ipse urbis præsidio eẽ uoluit:quæ ab hoste ferocissimo breui capta & ĩcẽsa ẽ:INDE Altinu3 & alia pleraq; uenetæ ore oppida dirpta soloq; æquata sũt.Per id tẽp9 aqleiẽses(ut dixim9)Gradũ cõmigrarũt.Cõcordiani crapulas:Altiates Torcellũ:Maiorbiũ:& amorianũ:Pataui uni cũ sacris & præciosa supelectile Riuũaltũ tenuer:ĩ mdio ferme uenetiarũ loc9 ille ẽ hoc tẽpore.Hic pria urbis facies cõ spici cœpta ẽ:ædib9 in speciem noui oppidi nõ temer̃ dispo sitis:magn9 undiq; ĩ eũ locũ fact9 ẽ cõcurs9:ĩgẽs nobiliũ ma n9 uelut ĩ nouã ciuitatẽ euocati cũ liberis:sacris:præciosisq; rebus conuenere.Septimo kalendas aprilis iacta fuisse pri ma urbis fundamenta scripserunt quidam:in quibus ẽ Lau renti9 monach9 patria uenet9.Nec ex ignobili colluuiõe gẽ tium quod in magnarum urbium originibus sæpe euenis- se constat noua ciuitas conflata est:Siqdẽ utiq; tum præ potens ac ualde Nobilis fuit ita ãte alios Hunnũ r̃formidãs

Ianus Rex.

Capitnr cõ cordia

ORIGO. uenetiaru3

Natalis di es uenetia rum

Initium ueneti Regiminis

Origo uenetorum

unde ueneti.

ueneti gēs Gallica

Ad troiāos & romāos origo uenetoꝝ referſ.

Primi urbis magiſtratus:

quippe quem nobilitati infeſtiſſimum nouerāt: nouæ urbis tutiore loco ædificādæ auctor erat: Quo factū eſt ut ſub ipſam urbis originē ciuitatis adminiſtratio Ariſtocratiæ ideſt optimo cuiqꝫ cōmiſſa ſit: Quæ regiminis ratio nūc quoqꝫ florentiſſimis Venetoruꝫ rebus ſeruatur: Sed recte quidem. Plato.n.tunc rempublicā beatiſſimā putauit: quuꝫ a prudētiſſimo quoqꝫ adminiſtrari coepiſſet. Verū quia plane conſtat qui fuerint Venetiaꝝ conditores locus ipſe poſtulat ut de eius gentis origine aliqd altius repetamus. Venetos Troiana ſtirpe ortos eſſe auctor eſt Cato. Liuius Henetos ex paphlagonia ad Troiam militaſſe ſcribit: qui amiſſo Philemene duce Antenorem in Italiā ſecuti ſint: Puliſqꝫ ſua ſede Euganeis ex eo ſcilicet ſolo ubi nunc eſt Patauium mutata littera Henetos cum Troianis Venetos appellatos: Quidam uero auctores ſūt Venetos ab Heneto rege dictos qui ex Illyrico profectus eam oram quā poſt ueneti tenuerunt occupauerit. Strabo gallicam eſſe gentem Venetos autumat ea cōiectura adductus: qđ ueneti inter Belgas rei maritime gloria olim illuſtres fuerint: Cum quibus. C. Cæſar in Britaniam primo trāmiſſurꝰ maritimo prælio cōflixerit. Sed Liuii uerisimilior ſententia eſt: quuꝫ cōſtet Venetos Adriatici ſinus accolas ipſam orā tenuiſſe anteq̄ gallica gens ulla in italiaꝫ tranſierit: Quod ſi ita eſt uti Liuius ſcribit Venetiarum origo ad Troianos & Latios referēda eſt. Pataui ab Antenore ſūt. Aquileiēſes & Cōcordiani qui ex proximis īſulis ī nouaꝫ urbem migraſſe dicuntur Latini & Romani colōi fuere. Primi eius urbis magiſtratus Tribuni fuerūt ut idem Laurētius tradidit. Veruꝫ ciuitas libero iure & ad imperandum nata: cōtinuo rei maritimæ ſtudio pollere cœpit: breuiqꝫ eius

opes in tantũ creuere: ut mari terraq; finitimis terrori esset. Procedente tempore eorũ imperiũ adortũ ꝓpagari cœptũ: multaq; in dalmatico sinu: Epiro: & uniuersa græcia: quas ꝓuincias pene omnes breui tempore suæ ditionis fecere: & ĩ ora pontici maris nõ pauca gessere: moxq; ad Tanaim usq; Veneta arma promota sunt: rursus & in Syria per se nõ pauca: multa quoq; sociali bello ab his gesta referũtur. Nota sũt Fæderici Imperatoris tempora: que3 nauali prælio uictũ captumq; ad Apostolicæ sedis obsequiũ retraxere: Nota & illa inclyta uictoria circa Clodiam qua genuensiũ uires pene in perpetuũ concidere. Transeo mille alia: quæ tu3 sua materia quæ ardua & sublimis est: tum etiam rerum copia & amplitudine: eximium quoddam & (ut sic dicam) supra humanu3 exigerent ingenium: ut digne scribi possent: nõ autem tenue & aridũ quale me a natura sortitũ fateor. Sed cum plura & ampla sint quæ de inuicta ipsius urbis potẽtia dici possunt: Illud clarissimu3 & memoria dignissimũ uidetur: quod quatuor & uiginti annos Maomethũ potentissimũ Turcarũ imperatore3 duob⁹ euersis Imperiis: regibus nõ paucis suo regno pulsis: prouinciis quoq; pluribus subactis superbiente3: ꝓcul italia ad cuius imperiũ anhelabat suis uiribus nixi arcuere. Sed nostri consilii non erat ad res uenetas diuerterẽ: uerum quia locus ipse poscere uidebat: ut aliquid de Venetiarum origine dicerem⁹: hæc breuiter & ut sic loquar cursi3 attigisse cõtenti erimus. Nunc ad Attila3 redeamus. Domita itaq; uenetæ terræ ora Attila flagellũ dei se ad terrorem hominu3 uocitans: Vicentiã Veronam: Mediolanum: & Ticinum pari clade affligit. Ceterum his gestis Quum Roma3 uersus infestis signis moturus esset: Leo pontifex rex Italiæ

Propagatõ ueneti ĩperii.

Inclyte Venetoru3 uictorie.

Veneti soli italia Turcas arcuerẽ.

Vicentia.

Verona.

Mediolanum.

Ticinum.

Leo pontifex

miseratus circa Mincii & padi confluentē fit illi obuius Hic Alarici exitu ꝓposito: quod statim capta urbe defūct⁹ esset: ne ultra ꝓgrediatur & monet & orat: Optemperat Pōtificis optimi consilio & monitis Attila. Ferūt ea causa in primis motum ut illi obsequeret: quod ad colloquium congress⁹ ui sus esset sibi Attila cernere duos uiros strictis gladiis suo ca piti iminere atq; sibi interī mortē minitātes: nisi pontificis dicto obediēs eēt: Petr⁹ & Paul⁹ Apostoli fuisse crediti sūt In de itaq; digress⁹ attila pānōiā r̄petit: ubi n̄ multo p⁹cū iacta būd⁹ diceret se rurs⁹ italiā uel maioī clade īuasurū: fluuio san guis e narib⁹ nimia crapula manātis cum Ildicone uxore cu bans sucffocatur. Eadem nocte qua Attila extinctus ē. Mar- tianus per quietem (quum Constantinopoli esset) magina- tus est arcum Attilæ fractum se cernere. Post Attilæ morté paucis iteriectis annis: Zenone qui orientis imperium per id tempus tenebat: persuadente: Theodoric⁹ Gothoru3 rex q loca Constantinopoli proxima infestās omnibus terrori es se cæperat. Ex Thracia cum coniugibus & liberis cumq; re bus omnibus per sirmium & illyricum in italiam transiit Odoacri copiæ illi in hanc terram irrumpenti circa sontiu3 amnē occurrerūt: quas magno prælio Theodoric⁹ fudit: qui dam tradunt odoacrum ipsū hucusq; pergressum. Regebat per id tempus italiæ Odoacer Tyrannico more: quippe qui tumultuaria declaratione ab exercitibus qui in italia erāt ab uersus terrore3 Attile comparati Dux appellat⁹: eēt. fusis ut diximus: ad sontium Odoacri copiis: Gothi urbes proximas oppida: & breui quicquid Hunnica rabies non absumpserat populi Rauennam contenderunt: ubi Odoacrū aliquandiu obsessum: inde in suā potestatem redactum occidunt: Theo-

Attēde miraculosa3 Visionem:

Mors Attilæ:

Attēde Visionem: Secunda Gothoru3 eruptio i Italiam:

Odoacer:

Odoacri mors:

odricus autē & post illum Gothi sub diuersis regibus italiā
annis circiter septuaginta tenuere ultimus Regum omnium
Totilas fuit quem & ipsum flagellum dei appellatum accepimus: quod in urbem Romam & uniuersā Italiam atrocissime grassatus esset. Hunc Narses quidam a iustiniano in italiā missus uicit & occidit: Nec multo post Teias Gothorum dux ab eodem Narsete uictus ē: Qua clade accepta ostrogotharum gens penitus interiit. Vesogothæ autem in hispaniam cum Alanis prius concesserant: ubi duæ gentes adeo Coaluere ut ex duobus nominibus factum sit unum. Cathelāi. n. dicti quasi Gothi alani. Nec multis interiectis annis longobardi qui (ut pius pontifex tradit: a longitudine Barbæ dicti sunt: Non desunt tamen qui aliam afferant interpretationē in italiam erupere: Ii ex scandinauia insula germanici Oceāi oriundi sunt. Nam qui primū inde profecti sunt: diuersis acti erroribus: in pannonia tandem cōsederunt: ubi duobus & quadragita ānis sedes habuere: hinc a Narsete de quo supra mētionem fecimus exciti Alboino rege in italiam transmisere. ferunt hunc Narsetem quum de imperio deque ipso italiæ statu optime meritus esset quippe qui Gothicum nomen deleuerat immensosque Barbarorum exercitus aut strauerat aut procul Italia arcuerat ab īuidis lacerari solitum litterisque & falsis criminationibus apud Sophiam iustini uxorem quæ Oriētis imperium ob coniugis dementiam administrabat. Ea uero uti fœmina quæ sua natura credula est: & ad odium prona enim (quem) ex italia cum ignominia uerborum ad se uocat: scribens iam tempus esse ut eunuchus ad lanam & pensa rediret. Ea iniquo animo ferens Narses respōdisse fertur se talem orsurum tellam quæ mextrigabilis suis æmulis esset.

Totilas Rex:
Narses:
Finis Ostrogotharum:
Cathelani unde dicti
Vnde longobardi:
Origo Lōgobardorum
Sophia Iustini Vxor
Respōsum Narsetis

His itaq; commotus Alboinum undecimũ longobardorũ
Attende de legatis Narsetis: regem in Italiã per legatos accersit: ad quod facinus ut facilius traheret phama est Narsetis legatos suauissimos ex Italia fructus secum detulisse ac nunciasse Regi earum frugum genetricem esse terram in cuius possessionẽ uocaretur. Proinde Narsetis nomine regem & suos properare iubebant: Si rapa & ipsa Pannõiæ sterilitas a Longobardis deseri posset. His itaq; Alboinus necnon spe futuræ societatis erectus (quippe qui antea Narseti fœdere iunctus fuerat: auxiliaribus.n. longobardis (ut Paulus diaconus scribit Narses Gothorum gentem magno preælio uicit: quos in Pannoniã multis mi

Aduentus longobardorum in Italiam: litiæ præmiis ornatos remisit (ingenti Barbarorũ manu per Sirmium in Italiam transcendit. Per id tempus grauis pestis tota ferme Italia: Sed ĩ Gallia cisalpina grauissima orta est: multaq; prodigia facta sunt: Nã & acies quædã igneæ

Attende ꝓdigia: cruore madẽtes cœlo apparuere: Niuis præterea uis tanta ĩ imos campos deiecta est quãta nunquam alias: Tota itaq; Venetæ terræ ora sub ipsum aduentũ in potestatẽ redacta:

Foroiulianus ducat⁹ constituit: Continuo Alboinus Gisulphum Nepotem suum Foroiulianæ prouinciæ cum ualida hominum manu præfecit: Ducẽq; Foriiulii declarauit: uulgus tenet quod & paulus diacon⁹ affirmat ForumIulium fuisse quod nunc peculiari nomine

Attende q̃ diu Longobardi ĩ Italia r̃gnauerunt Ciuidatum appellant. Omissis igitur quæ Barbaris ipsis ducentorum & amplius annorum spacio in reliqua Italiæ gesta sunt: de his quæ eorum duces intra patriæ fines gesserunt ordine dicemus. Scribit Platina Italicum nomen ea tẽpestate deleri potuisse: nisi afflictis rebus sãctissimi uiri succurissẽt: in q̃bus Paulus Aquileiẽsis Antistes certe hẽd⁹ est:

Paulus patriarcha qui Alboinum Italiam ingressum longe mitiorẽ q̃ illi⁹ na

tura pitaretur suis reddidit. Scribunt quidam hunc ipsum Paulũ ex Aquileia cuꝫ thesauro ecclesiæ Gradum trãsmisisse: quam nouã Aquileiã appellauerit. Gisulpho autẽ Foroiulianum ducatum obtinente: Helias qui uno Probino interiecto ipsi Paulo patriarchæ de quo proxime mentionem fecimus successit in hæresim lapsus est tria Calcidoniensis conuentus Capitula non recipiens: Verum errorem suum non multo post fassus ad officiũ rediit. Inde Pelagii pontificis permissu cõuentum uiginti episcoporuꝫ habuit: quo Gradensis ecclesia totius Venetiæ metropolis declarata est: Hũc quoqꝫ aiunt utilem epistolam a pelagio accepisse: quam diuus Gregorius quum adhuc Cardinalis esset scripserat. Pius põtifex hæc omnia ad seuerum Patriarcham qui heliæ successit refert. Post cuius obitum Aquileiensem ecclesiã diuisã esse scribit: Gisulpho duce Ioãneꝫ Aquileiẽsi ecclesiæ præficiẽte: Põtifice uero Claudianũ gradensi: Sed alibi Candianũ ꝑ Claudiano: et sisulphũ pro Gisulpho scriptuꝫ reperio. Sed sisulpho male uertit quod ausus esset reruꝫ sacrarum ad ministrationẽ usurpare: nam ꝑ eos dies quibus ita sacrilege ne impie dicaꝫ operat⁹ est: Cacanus auaruꝫ rex ex Nerico ĩ Italiaꝫ transcẽdit: cui cum sisulphus magna suoruꝫ manu obuiam processisset: ab hoste magno prælio superatur & occiditur. Rhomilda ei⁹ uxor cuꝫ Grimoaldo & Rhodoaldo adhuc pueris (Thasso eniꝫ & Caco iaꝫ adolescere coeperant nec nõ cum his ꝗ prælio superãt Intra foroiulii moenia se tenuit: quæ audita sisulphi coiugis morte studiose cõmuniuerat: Nec tãtũ id oppiduꝫ Lõgobardi tueri parãt: Sed Cromoneꝫ etiaꝫ: Hemas: Osopiuꝫ: Arteneam: Rheuniã: Glemonam & pleraque alia loca ad omnes hostiles impetus sustinendos cõparata

Grad⁹ Metropolis Venetie declaratur

Scinditur Aquileiensis ecclesia

Cacannus

Interitus sisulphi:

Cromo

Hemæ:

Oscpium:

Artenia:

Rheunia:

Glemona:

Auares interim hosticu3 ingressi omnia ferro & flamma populãtur: atq; Foruiuliu ipsu3 ducalẽ sedẽ obsidiõe cingunt: Apparebat interi lõgobardorum res in tuto fore nisi unius fœminæ immoderata libido publicam fortunã præcipitasset: na3 dũ forte Rhomilda hostẽ mœnib9 obequitantẽ cõspicata esset eius forma & uigore capta ĩtẽperãs fœmina oppidi deditionẽ pollicetur: si se in uxorẽ duceret: non recusat conditionem barbarus: Sed p internuntiũ dat illi fidẽ in futuras nuptias. Traditur itaq; oppidũ hosti: qđ illico dato signo dirr ptũ est: emissaq; oppidanorũ turba pluribus locis subiectus ignis momento temporis omnia miserabili incendio absũpsit: ita ut ne uestigia qdem loci ulla hoc tẽpore extent. Hæc Pius pontifex: Quæ si ita se habent Paulus diaconus q ei9 rei auctor est uideat quo modo oppidum qđ ciuidatũ appellant Forumiulium esse possit: cuius uestigia non modo non euanuere. Sed inter oppida patriæ locus ipse hoc tẽpore frequentissimus sit. Auares euerso oppido quum longobardos captos ĩ suos fines traherent pollicent se captiuos in panno niæ finibus unde uenerant uelut pristinis sedibus collocaturos. Nam ex pannonia ut dixim9 longobardi uenerant Vbi uero in campum que3 sacrũ appellant uentũ est (eum enim locu3 futuræ cædi distinauerant) continuo impuberes fœminas quæ sortiti: omnes maiores natu dato signo trucidãt: Inter trepidationem illam & tumultum ferũt sisulphi liberos arreptis equis salute3 sibi effugio quisiuisse: Quorum Grimoaldus minimus natu: quum a quoda3 equite q eu3 fugientẽ assecutus fuerat in hostiu3 castra traheretur: Dicitur breuissimo ense: quasi scilicet tenera illa ætate uti poterat: hoste3 obtruncasse: conuersoq; in fugam equo se fratribus cõiunxisse

Attende Rhomildæ facinus:

Scriptoru3 disentio:

Attende atrox Amarum: facinus:

Attẽde Grimoaldi: facinus:

Rex interim ob iusiurandum celebrat sceleratas Rhomildæ nuptias: atq; una nocte ea ꝓ coniuge utitur: postero die illā duodecim robustissimis militibus prostituit: qui mutuis stupris die noctuq; turpiter uexarent. Nouissime uero palo ad hoc ipsum medio campo erecto: tali non alio dicens dignam marito: affigi iussit. Hic exit⁹ fuit Rhomildæ fœminæ nequissimæ: quæ documento esse potuit omnibus sui sexus: ne libidinē (quod sæpe faciūt) pudori & saluti anteponerent. Filiæ autē spectatae pudicitiæ fuisse traduntur: quas reges & summi duces suo connubio dignati sunt. Per id quoq; tēpus Leupichis quidam admodum Puer inter reliquos populares ab auaribus in captiuitatem adductus est. Ferunt hunc iam adultum Lupo duce in patriam reuersum: Qui quū domum equatam solo offendisset: a propinquis adiutus eam instaurauit duxitq; uxorem ex qua Arrichem filium habuit. Ex hoc Varnefridus natus est. Ex uarnefrido et Theodelinda Paulus monachus Cassinensis lōgobardicæ historiæ scriptor. Caco igitur & Thasso sisul phi filii, in patriam quasi postliminio reuersi ducatus administrationem susceperere. Ii ultra patriæ fines eam Germaniæ partem suæ ditionis fecere: quæ nūc uulgo Zelia dicit. Ego uero non Zeliā Sed iuliam dicendam puto. Paulus diaconus tradit sclauos eam terram suo tempore tenuisse: certe tamen norici pars fuit olim. Quum itaq; opibus & celebritate ipsi fratres florerent miraq; concordia ducatum administrarent: Gregorii Romani Patricii fraude pire: quos ille quū ad se Opitergiū magnis pollicitatiōib⁹ traxisset: ubi opꝑidū ingressi sūt: cōtinuo clausis portis cū delecta cōitū māu trucidauit: Nec iuuenes

Attēde Cacanni in Rhomildā animaduersionē Rhomildæ exitus:

Origō paūli diaconi Caco & Thasso duces:

Interitus caconis & Thassōis.

Grasulph9 dux;

Exiliū Rodoaldi & grimoaldi

Arrichis; mors;

Rhodoald9 ulscisciť Arrichis Mortem;

Fortissimi inulcti periere: S3 ubi uim apertam fieri uiderūt illico strictis ensibus aliqnandiu ꝓ salute decertarunt: mox uero omni euadendi spe amissa: ne inulctum id hosti foret facto in oppidanos impetu ingentem stragē edidere: donec fortiter dimicando occubuerunt. Thassonis caput Gregorio allatum ē: cui ille ne periurus uideretur Barba3 recidit: ea. n. spe Thassonem ad se traxerat: ut ubi prima3 Iuueni Barbam recidisset: In hæredem ut mos gētis fuit uideretur habiturus Post Thassōis & fratris cædem Grasulphus sisulphi frater ducatum adeptus est. Verum Rhodoaldus & Grimoaldus Quanq̄ uix adhuc adolescere cœperant: id tamen indigne ferentes: ꝙ prīcipatus paternus administratio ad patruum non ad se post mortem fratrum delata esset: continuo naui3 cōscēdunt & in Appuliam nauigant: ubi uero appulum litus tenuere: Beneuentum Ad Arrichem pedagogum oli3 suum rect u contendunt. Is per id tempus Beneuentāi Ducat9 res administrabat: ab eo adolescentes benigne accæpti sunt & filiorum loco habiti: Veru3 ꝓcedente tēpore quum sclaui haud. n. illyrici dici possūt. quū natio Illyrica nō sit: ut loco suo demōstrabimus: naui ī Appulis delati ī Arriche3 īpetu3 fecissēt: & breui quū nō lōge a sipōto īcaute pugnātē obtruncassēt: a Rhodoaldo id haud īpūe tulere: nā & fusi magnaq; expte cæsi a beneuentāis totiusq; ducat9 finib9 ignominio se pulsi sūt: Rhodoald9 & frater p9 Arrichis obitū Aionē ei9 filiū pide ac fratrē & dominū & amar̄ & colere n̄ destitere q̄ pp cōsēsu oīu3 p9 Aiōis mortē Beneuētāi pricipat9 sūma Rhodoaldo demādata ē: S3 ad res patriæ redeam9. Mortuo grasulpho quē p9 thassōis & frīs mortē ducē creatū drxim9 Ago e9 locū subrogat9 ē. Hic quoq; nihil dignū memoria ægit

Verum illud qđ dicam casu potius q̃ meritis accidit: Quae enim praemia nihil merentis esse possunt? Illustris familia aliquandiu in eo opido fuit: quae quasi ab illo originem traxisset Agonis domus cognominata est: huic lupus successit: quem ferunt hala equitum ea parte qua uetusta oli3 uia insula continenti iungebatur Gradu3 traiecisse: atq3 omni Aqleiensis ecclesiae thesauro spoliasse. Grimoaldus rex beneuentum ꝓfecturus Ticinensem Regiam huic lupo administrandã reliquit: qui absente rege quum multa flagitia patrasset: ueritus nequandoq3 illi reuerso ratio suoꝝ sceleru3 reddenda esset: ac ꝓinde poena subeunda forũ Iuliũ se cõtulit: ubi ducatum adeptꝰa Grimoaldi imperio desciuit: Veꝝ quum minime expediturũ appareret ut ciuiliter inter Longobardos dimicaretur ꝑ legatos Cacannum auarum Regem Grimoaldꝰ hortatur ut aduersus Lupum in Italiam transiret: cui aduentanti Lupus cum ualida suoꝝ manu occurrit ad locũ quẽ fluuium peculiari nomine uocant: ibi triduo ancipiti marte pugnatum est: quãq̃ plures ex Auarano q̃ ex Longobardico exercitu singulis praeliis cecidissent: Superante tamen Auaru3 multitudine Longobardi amisso duce fusi ac magna ex ꝑte caesi sunt: Qua3 paucissimi qui ex funesta illa pugna euaserãt in patriã reuersi suis popularibꝰ auctores fuere: ut castella & oppida cõmunirẽt: quãdo uictor hostis paulo post esset affuturus: hisq3 se pro temporum statu tutarentur. Interim Auares fugientium uestigia secuti pene ĩprouisi adsunt: patrianos fines miserabili clade occupãt: ꝓphana cũ sacris ferro flammaq3 populantes. Sed quũ ꝓociũ omnia foedissime uastarent: ꝑ legatos Grimoaldi interim Cacanno nunciatur ut a patriae uexatione abstineret: ac finibus Ita quando

Agonis domus.

Lupi ducis facinus:

Aures & foro iuliani pugnãt triduo.

Lupi interitus.

Iubet cacãnus patria abstinere

Lupus & sui satis pœnarum luissent quamprimum abscederet: His ferociter responsum est Auares haud quaquam eam terram temere relicturos: quam iure belli suam fecissent: nec regem recte facere quod se socios regiæque dignitatis assertores quos patriis sedibus in discrimen belli sua ad hortatione traxisset: tandem militiæ præmio fraudare uellet. His Grimoaldus commotus exercitum in Auares quam ualidissimum parat: Sed cum sic quoque appareret haud ita facile hostem his copiis superatum iri: ad terrendos eorum animos noua arte usus est: Accersitis nanque

Attende Grimoaldi artem.

Auarum legatis qui forte per eos dies Ticinum uenerant: continuo iubet per miliciæ præfectos copias omnes quas in Auares comparasset per speciem recognitionis ordine traduci: quod cum pluribus diebus eædem acies diuerso semper armorum genere instructe processissent: immensi pene exercitus speciem præberet: Quo spectaculo territi legati regi nunciant inuictam aciem in Auares Grimoaldum comparasse: addiderunt ferocissimi regis minas: quibus intra se paucos dies omne Auarum nomen deleturum profitebatur: nisi italia primo quoque tempore abscessissent: his territus Cacannus (Sed Cathannum apud quosdam pro Cacanno legimus). Italia statim relicta in suum regnum habiit: post Auarum digressum uarnephredus Lupi filius quum ad ducatum anhelaret: quasi per manus sibi a patre traditum: Veritus grimoaldi potentiam quem patri infensum nouerat in Carnuntum ad sclauos confugit. Nunc Carantanum Regiunculam illam nuncupari tradunt: ubi auxiliarium manu comparata in patriam quasi ui paternum principatum recuperaturus erupit. Apud Hemas (locus haud multum a Foroiulio distat) tumultuose consedit: ubi ualida Foro Iuliensium acies illi occurrit. Ferociter utrinque concursum est. Sed fusi demum cæsique

Mandata Grimoaldi ad Cacanum

uarnephredi Conatus:

Hemæ

sunt sclaui: in quã pũgna ipse quoq; auctor belli fortiter dimicans occubuit. Vetharis Vincentinus uir benignus & popularis: Varnephredi morte ducatuз cõsecut9 ẽ: Cui9 ꝓfectõe ad Grimoaldũ regẽ audita: Sclaui collecto tumultuario exercitu ĩ Foroiulianos fines erupturi castra ad Broxaceз metati sunt: forte accidit ut superiore die Vetharis ex Ticino in patriã reuersus esset: Qui audito hostiũ aduentu quinq; & uiginti comitatus equitib9 illis obuiam ꝓgressus est. Euз uenienteз hostes irridere cœperunt Clamitantes patriarcham cũ in frequenti clero sibi obuiam uenire. Ille uero ad ponteз natisonis: qui proximus castris erat ꝓgressus caput casside nudauit: seq; hostibus agnoscendũ præbuit. Hic quidã fabulã potiusq̃ uerisimile quicq̃ uidetur mihi tradidisse: mox. n. agnito duce aiunt Barbaros ꝑturbaros de fuga ĩter se agitarẽ cœpisse quum ad quinq; milia hominuз essent: In quos fortissimus dux inuectus tantã stragem hostibus intulisset: ut q̃ paucissimi qui suorum cædem nunciarent euaserint: qua si uero hic acciderẽ potuerit: ut qnq; pecudũ ne hominũ dicã milia a quinq; & uiginti eqtibus tã turpiter cõfici potuerit: hoc certe est: qd̃ fideз historiæ in primis abrogat: Quæ ut: M. Tulio placet lux est ueritatis. Quidaз. n. sordidi scriptores ne qua sibi interiз materia scribẽdi desit aperta sequunt mendacia: ex eoq; fit: ut quuз uulgi auribus student placere: fidem quæ in primis historiæ scriptoribus constare debet amittant. Ego autem potuerit ne id fieri lectoribus sanæ mentis iudicandum relinquo. Post uetharim Lautharis quidam dux declaratus est. Hic nihil memorabile suo ducatu gessit. Ei Rhodoaldus successit: Grimualdus interim Longobardicuз regnum adeptus: quũ ĩ expiabili odio

uarnephre di mors

uetharis dux.

Attẽde turpeз sclauorum fugaз

In uanos scriptores.

Lautharis dux.

Romanos persequeretur: quod Thasso & Caco fratres sub eo
ruꝫ fide proditi ac cæsi essent: Nacta occasione Opitergiuꝫ:

Opitergiũ euertitur

ubi cædes patrata est funditꝰ euertit: Eius fines Taruisinis
Cenetensibus: & foroiulianis ascripsit. Hinc coniectari libet

Cur opiterginus ager ad patriaꝫ nũc nõ attineat:

factum esse quod hoc tempore Opiterginus ager ad patria-
nos fines non attineat: qua opinione adducti mirari nos pri
mo libro diximus: Plinium scripsisse Liquentiam fluuium
ex opiterginis montibus cadere: Quod fieri potest ut quæ
nunc patrianæ ditionis sunt olim opiterginæ fuerint. Rodo

Aufrittus dux.

aldus autem cum per negociuꝫ Ducatu abesset: accidit ut ab
Aufritto Rheuniano Regulus ne is Rheuniæ essꝫ an obscuro
loco natus incompertum habeo conspiratione multoruꝫ pri
cipatu pulsus est: IN Istriam itaqꝫ aufugit: inde Rauēnā trās
misit: hinc ad Coumperthū Regeꝫ Ticinū peruenit. Aufrittꝰ
non cōtentus adhuc principatu fraude quæsito in Coumper
thum regem quantas potest armat copias. Sed uti sæpiꝰ eue
nire solet: ut quæ male cœpta sunt: malo: nō careant euentu:

Miserabilis Aufritti exitus:

Sub p̄mos Conatus Veronæ captus priuatus oculis in exili
uꝫ eiectꝰ ē. Ado interim Rodoaldi frater aliquandiu uicaria
administratiōe Ducatui præfuit: Huic Pherdulphus natiōe

Pherdulphꝰ dux.

ligur successit: homo lubricus & ad ostentationem potiusq̄
ad negocium natus: Hic materiam noui belli quærens scla-
uos quosdam subornauit: qui se auctores suis popularibus
exhiberent tumultuario exercitu comparato in italiam trā
seundi: quod illi negocium ex ducis sententia confecere: Nā
non multo post ingens sclauorum manus in patriāos fines
Latrocinantium more effusa est: magnamqꝫ uim pecudum
in prædam abegerunt. Hos abeuntes sculdais uir impiger
ad insequendum missus: quuꝫ assequi non potuisset a Duce

amarissimis uerbis icrepitus est: & hargadh quod obrobrii nomen erat appellatus: quaȝ insigneȝ contumeliaȝ ille indigne ferens exclamasse dicitur: utinam dux fortissime anteq̃ euita nobis migranduȝ sit: & uirtutis & ignauiæ ostentãdæ utriq; nostrum occasio detur: ut omnes intelligãt uter nostrũ uerior harga sit: nec uox illa irrita fuit: Nam per eosdẽ ferme dies ualida sclauorum manus atq; priore illa longe infestior aduentare nunciatur: Cui cuȝ omnibus Foroiuliensiũ uiribus Pherdulphus obuiam progressus est Sed locus hic postulat: quãdo totiẽs de sclauis a nobis mẽtio facta sit: ut ostẽdam⁹ nos consulto fecisse: quod sclauos magis appellare uoluerimus q̃ Illyrichos: quamquã Illyridis partem incollant: & breui præter illud quod magnos auctores secutus sum rationem habeo nõ paruam qua factuȝ tueri liceat: Sclaui siquidem natio Illyryca non est: sed longe ab Illyrico nata: Nã Vãdali a quibus sclaui origineȝ cæpere in extremis Germaniæ partibus sedes habuerũt plinius est auctor. Eos tumultuantes Tiberius & drusus Fratres auspiciis Augusti principis partim ultra Rheni ripas traxerunt: Vicatimq; eos habitare Coegerũt: Vnde Burgunniones dicti: Burgos. n. Galli uicos appellãt. Reliqua gens quum circa Tanaim cõsedisset se sclauos a gente quæ Bosphoro Cymmerio proxima fuit nuncupauere: Horum pars Mauritii Cæsaris temporibus in Dalmatiã & Illyricũ migrauere nomẽq; prestinũ tenuerũt. Qui uero Cymmerio solo subsederẽ pti Boemi parti Polõi dicti sũt Quod quũ ita sit recte sũ mihi uisus facere qum de his loquor qui in Illyricũ & dalmaciã uenere nomẽq; pristinũ tenuerũt: si eos sclauos appellarim non Illyricos. Qum migitur hostes de quibus dicere instituera ȝ munitiore tumulo cõ

Hargadh.

Cur sclaui poti⁹ dicẽdi: Vandali:

Vnde Burgunniões: Boemi Poloni:

sedissent: nec tuto locus parte aliqua adiri posset: tuz Sculdais me meminiseris inquit Dux fortissime q me paucis ante diebus hargam quasi desidem & inextem uocaris: hæc autem lux nobis occasionẽ attulit ostendendæ uirtutis: Locus hic admodum opportunus hodie quid uterq; nostrum prestare possit arguet. Si proinde ille es quem Magnificis uerbis iactare soles me aduerso tumulo in hostẽ uadenrem sequer Valeat qui ad hostes segnius peruenerit: Stult9 dux Stultissimum satellitem secutus est: Cætera multitudo temerarios duces secuta collem sublato clamore subiere. Nec sclaui i tanta occasione cessarunt: sed saxorum temere iacentium ui maxima in subiectum hostem euoluta foedissimam stragem edidere. Inde superiore loco incursantes momento temporis eos partim suorum cæde cõsternatos: partim ipsa locorũ difficultate titubantes fundunt ac trucidant: Pherdulphus & Sculdais temerarii facinoris huius capita i pœnis merita morte occubuere: Secũdum eos omnis pene Foroiuliana nobilitas eo loco extincta est. Pherdulpho Coruulus dux successit: Hic quum Ticinensem regẽ in se uertisset priuatus oculis exilio mulctatus est: Pemo in eius locuz subrogat9: est Hic Bellunẽsis patria fuit uir spectatæ probitatis. qppe qui quuz uxorez anteq̃ dux esset illiberali facie duxisset, nunq̃ adduci potuit uel ea id petẽte, ut aliam superduceret: identidem illud prædicans (mors in cõiuge non formã probari oportere: uocem me hercule sũmo uiro dignam: & minime eo qui inter Barbaros: sed mediis Atthenis nat9 esset: Ex ea tres filios spectatæ indolis habuit: cum his adhuc pueris Nobiliũ liberos: q pherdulphi temeritate paulo ãte occubuerant edicandos disciplinaq; militari instituendos diligẽter

Sclauoruz defensio: Strages patrianorum

Duces temerarii facinoris cæduntur: Coruulus dux: Pemo dux

Attende uerba memoria digna

curauit. Sed iã locus ipse exigit ut ab externis rebus ad dome
sticas dicordias trãseam⁹: de qb⁹ ꝓxĩo libro ordĩe disserem⁹

M. ANTONII SABELLICI DE VETVSTATE PATRIE LIBER QVINTVS INCIPIT QVI BELLVM DOMESTICVM INSCRIBITVR.

ON SATIS. ERAT QVotam hanc uenetæ ter
re partẽ externa arma ante troiani belli tempo
ra sensisse: ac deinceps longa quadã maloꝝ serie
peregrinis domesticisq; motibus ad Longobar
dicam usq; tempestatem fuisse obnoxiã: nisi intestina discor
dia & ciuilib⁹ ut sic dicam laborare cœpisset armis: Sũt quis
nescit pniciosa bella extrĩsecus inuecta. Sed longe quidẽ pni
ciosiora quæ domi & quasi ĩ uisceribus ipsis oriuntur: Id ex eo
datur ĩtelligi ꝙ clarissime ciuitates quæ externis uiribus uĩ
ci nequiuere suis tamẽ armis confectæ facile corruerunt: &
ne a domestico recedam⁹ exẽplo satis supq; constat Romanũ
ĩperiũ tantum uirtute armorum creuisse ut suis uiribus per
petuo stare potuisset: nisi ciuiles illud euertissent discordiæ:
Quod si tãti ĩperii gloria ac una reconcidit nec ulla alia: an
dubitet quisquã qualis futurus patriæ huius fuisset euent⁹:
in qua externis armis pene ad ĩternitionem accisa ciuiliter
cœptum esset dimicari nisi diuina quadam prouidentia fa-
ctũ esset: ut quũ iã uulnera ad præcordia descenderẽ cœpisset
ĩ uenetoꝝ potestatẽ uelut ĩ portum quẽdã tutissimũ cõcesset
ĩ q̃ nullã futurã uẽtoꝝ uiз: nullos deniq; fluct⁹ reformidaret
Quod quũ ita eẽ appareret nõ ab re fore duxi si qnt⁹ hic li
ber ab ipsis domesticis discordiis exors⁹ in ea tẽpora
decurreret: qb⁹ hæc terra ĩ ueneto præsidio cõqeuit.
VCCESSERAT IOanni Aqleiẽsis ecclesiæ ãtistiti

de quo pximo libro mentionem fecimus Martianus p9 quē usq3 ad Calisti tēpora Antistites septe3 interfuere: quibus se dentibus pene nihil memoria dignū (quod ad ipsa3 ecclesiā attineret) actum est: Calistus aute3 qui ī sereni demortui locum (s.n. illorum septem nouissim9 fuit) surrogatus est: quū ingenti uir anīo esset ut pote qui nō humili fortuna sed loco clarissimo natus esset egerrime ferebat Patriarchiam sedem obscuro loco esse. Nam ab helia patriarcha ad eam diem anni ferme centum intereant Cromone fuerat: quum īteri Lōgobardorum duces episcopum sibi foroiuliensem creassent: Qui ī luce hominu3 frequentiq3 nobilium cætu constitut9 præstantioris Fortūæ q̄ patriarcha ipse esse uidebatur. Commotus rei indignitate calistus quod quispiam suæ diocesis Antistes se dignior haberetur. Amatorem episcopum qui fe derico successerat: sed alibi fidentium p federico legimus) foro iulio expulit: quo ipse cum patriarchica sede paulop9 migrauit: atq3 ubi domus amatoris fuerat sibi & successorib9 egregias ædes p loci cōditione erexit. Offensus Pemo Amatoris familiaris sui iniuria nō mediocri ira in Calistū exarsit: S3 nouo bello occupatus iram & ultionē in aliud tēpus distulit. Per id.n: tēpus trepidissimis nūciis allatum erat ingentem sclauorum exercitum in foroiulianos fines erupisse: Nō desunt tamen qui scribant prius debellatum esse cu3 sclauis q̄ ullæ inter Calistum & Pemone3 intercesissent inimiciciæ: Audito itaq3 hostiū aduentu Dux cū suis ad Laurianū illis occuirit: ubi triplici prælio eos magna strage superauit: quū foroiuliensiuui nemo interim cecidisset. Præter sicoaldum quendā qui quum ea clade quæ Pherdulphi temeritate accepta fuerat: duos filios amisisset: ac proinde in eoru3 ulctiō

Origo discordiæ īter Calistū & Ducē foroiulianu3

Fidēti9 episcopus Amator ep̄s9

Pemo fœlicit pugnat aduersus sclauos.

nem duobus superioribus præliis strenuam operam nanas
s3 multumq3 hostilis sanguinis hausisset: quũ tertio prælio
infestius hostem urgeret: nec ulla interim suorum adhorta
tione a pugna reuocari posset: clamitans satis lætum se peri
turu3 si multo hostium cruore orbitatem suam abluisset: fa
ctum est ut hostib9 interclusus fortiter adhuc dimicans occu
buerit. Ex illo tempore foroiuliana arma a sclauis formida-
ri cœperunt: quibus pacẽ petentib9 Pemo nõ denegauit. Eo
dem itaq3 loco in quo pugnatu3 fuerat fœdus percussu3 est
atq3 pacis conditiones datæ. Pemo autem præsenti uictoria
elatus continuo ad exercendas cum Calisto inimicitias con
uersus facto cum suis impetu eum modico negocio ĩ potesta
tem suam redegit: quem uictum ad castellum puciu3 traxit
(sed pucinum ꝓ pucio legendum puto) unde eũ ĩ mare præ
cipitare statuerat. Verum quum ad locum uentũ esset conti
nuo mutato cõsilio eũ præsenti morte seruatum ĩ carcere3 &
uincula coniecit. Quod ipsu3 ubi Luithprand9 Rex: quo an
nitente: Calistus patriarchicã dignitatẽ cõsecutus fuerat au
diuit: uehementer cõmot9 Pemonẽ ducatu ꝓuauit: atq3 Rath
chim eius filium duce3 declarauit: Id indigne ferẽs Pemo ad
sclauos eo tẽpore socios cum multis claris uiris qui cũ eo cõ
spirauerãt transire cõstituit: quasi ui ereptã dignitatem as-
serturus. Verum Rathchi apud rege3 intercedẽte Pemo luth
prando reconciliatur: accæptaq3 a rege fide uti neq3 patri ne
q3 nobiliu3 cuiq̃ qui cum eo conspirassẽt fraudi esset: & ꝙ in
Calistũ manum cõiecissent: & ꝙ de transitiõe ad sclauos co
gitassent: ægit Rathchis cum patre ut ad regem cum suis ue
niret quasi illi coram satisfacturus: ubi uero Ticinum uentũ
est: quum Pemo & sui in luithprandi Regiam uenissent

Sicoaldi ui ri fortissi mi mors.

Capitũr ca listus.

pemo duca tu priuat.

Simulata recõciliatõ

cōtinuo apparuit q̄lis esset Regis in pemonē anim9: Nā Rathchi sibi ꝓximo loco assidere uisso Pemonē cum duob9 filiis quos secum duxerat & reliqua nobilitate humiliore loco collocauit. Nec multo post facto silentio nominatim iub3 Pemonem & omnes eius complices compræhēdi Ferūt Hastulphum alterum ex duobus Pemonis filiis quos patrem secutos diximus: dolore percitum gladium exemisse ut Regē obtruncaret: Quod facinus iuuenis ferocissim9 patrasset nisi a Rathchi fratre fuisset detētus Hic omnis foroiuliana nobilitas cum Pemone capta in uincula coniicitur: Vnus omnium herxemar fertur per armatorum cuneu3 ferro sibi uiā fecisse: atq; in diui Michaelis ædem uelut in tutissimu3 asylum confugisse: quo facinore impūitate3 a rege impetrarit: Apud quosdam legere est pemone3 ducali dignitate mulctatum nec ultra in eo sæuitum: reliquos uero longissimo carcere cruciatos. In pemonis locu3 Rathchis eius filius uolente rege declaratus est: Hic grauissimum bellum sclauis tulit. Carniolamq; eorum regionem populatus est: atq; procedente tempore ꝓ Luithprando rege cu3 fratre Haithstulpho aduersus spoletanos egregia belli facinora edidit. Calist9 autē regis iussu uinculis solutus in pristinā dignitate3 restitut9 est. Per hæc ferme tempora Longobardorum opes ī italia cōcidere: ubi ducentis & quatuor annis regnum tenuerāt: quorum rex ultim9 fuit desideri9: qui a Carolo pipini filio uict9 cum uxore & liberis lugdunium in perpetuum exilium traductus est: uerum non paruo interiecto tempore Beringari9 foroiulianus dux longobardicæ gentis clade3 ulct9 ē: apud Verona3 Lodouico rege ab ipso Carolo ꝓgnato magno prælio uicto: cui capto oculos eruit: atq; omni spe assequendi im

Haistulphi facin9

Nobilitas foroiuliana. capit.

Herxemaris facinus

Res in sclauos gestæ a rathchi.

finis lōgobardici regni:

Vbi relegat9 fuerit desideri9

Attēde facin9 Berēgarii ducis foroiuliani.

perii quod Arnulphus pater tenuerat priuauit: Ita imperiũ quo franci annis circiter centum potiti fuerant: ad longo bardos translatum est: Berengarius ipse ob egregia militiæ facinora non multo post tempore magno omniuꝫ consensu imperator declaratus est: ab eodem Carolo qui desiderium uicit fuit enim ut diximus pipini filiꝰ & Caroli mani frater paulus Foroiuliensis longobardicæ historiæ scriptor In Galliaꝫ traductus est: atqꝫ non paruo honore aliquandiu apud ipsũ Regem habitus. Sed quum in suspitionem uenisset quod de liberatione desiderii regis cogitare cæpisset (Nam florentibꝰ desiderii rebus fuerat illi charissimus) in diomedis insulam a Carolo relegatus est: unde post aliquod annos fugiẽs ĩ cassinense Cœnobium ingressus sanctissimam ægit uitam: Literasqꝫ interim ad carolum elegantes sæpius dedit & accæpit. Paulinꝰ autem Aquileiensis Antistes praeclara quaedã ab eodem carolo obtinuit priuilegia: quibus res ecclesiæ nõ mediocriter aucta est. Verum quia deinceps de his sepius dicturi sumus quae ad ecclesiam ipsaꝫ attinere uidebuntur: ñ ambigo quĩ multi a nobis expectent ut & tempora & patriarcharum nomina ex ordine colligamus. Sed non est cur eos uana expectatione frustremur: Sciant itaqꝫ constituisse nos post rationem temporum: quam nobis omnino constare uolumꝰ: nihil ex his quaę ab aliis magis copiose q̃ utiliter tradita sunt: nisi quod memoria dignuꝫ uidebitur seq uelle. Cetera uero quae uel omnino leuia sunt: uel talia ut plus odii q̃ gratiae sint nobis allatura consulto missa ea faciemꝰ. Successit paulio Vrsꝰq primꝰ cũ põtifice cœpit agere de Gradẽsis eccesie abusu. Maxẽtiꝰ uero q illi dfũcto surrogatꝰ ẽ annitente Lothario lodouici ĩperatoris filio frequẽtissimo episco

Berẽgariꝰ ĩpator declaratꝰ.

Paulꝰ foroiuliensis historiæ scriptor

Relegat a carolo paulus.

paulinꝰ patriarcha ꝑuilegia q̃ pluria obtinet

Nota lẽctor

pōrū conuentū Mantuæ obtinuit: ut declararet eum qui
Gradensi ecclesiæ præesset iniquū uideri patriarchæ nomē
usurpare: Deposito itaq; Venerio qui tunc præerat Gradus
Aquileiensis ecclesiæ plebes iudicata est. Nec longa post
id tempus fuere patriæ ocia ab externis armis. Nam Federi
co sedente Hungarorum uis ingens in patrianos fines effu-
sa est: quos ille consilio & industria procul repulit: Tradunt
quidam eos Andröphagos fuisse idest humanæ carnis co-
mestores. eoq; eorum incursum terribiliorem omnibus fuis
se: Platina ingressos eos Italiam scribit atque aliqua ex par-
te eam populatos. Bauaros uero qui longe ante Hungarorū
accessum Foroiulianos uexarant ab herrico Caroli præfecto
superatos ac Italie finibus depulsos: quum de Bauaris alii
quos legimus nullam interim faciant mentionem. Leo qui
huic successit quū graues pro libertate ecclesiæ exerceret ini
micicias a Rhodoaldo quondam Longobardo uiro inter su-
os populares opibus & auctoritate Illustri occisus est. Proro
gata est illi pœna Berengario Imperante. Hunc ego eum esse
puto qui Imperium e Francorum manibus extorsit. Verum
post eius mortē Otho primus & secundus Imperatores quic
quid Rhodoaldus sacrilegæ cædis reus inter plauim & liquē
tiā possederat Aquileiensi ecclesiæ addixerunt: Et quod ad ip
sius ecclesiæ decus attīet illud quoq; memoria dignum uide
tur: quod frequentissimo episcoporum conuentu: Cui Ioan-
nes decimusnonus Rauennæ præsedit annitente Popone A
quileiensi Antistite declaratum est sacrilegæ factum uideri:
quod hi qui Gradensi ecclesie ad eam diem præfuisset patri
archæ nomen sibi usurpassent: Vrsonemq; qui tum forte præ
erat deponendum censuere: Cæterum ea occasione fretus Po

Gradensis ecclesia Aquileiensis ad iudicata.

Androphagi:

Leo patriarcha occiditur:

Attende Animaduersionem

Secundo Grad⁹ Aq̄leiēsi ecclesiæ adiudicatur:

pō libros: Calices: & omnē ecclesiæ apparatum quem Longobardico tumultu Paulus Antistes illuc contulerat In Aquileiense sacrariu3 ex ipsa Insula reportandum curauit: q̄q̄ non uideo quid reportari potuerit quum constet Gradensem ecclesiam a Lupo duce Foroiuliano suo & Aquileiensis ecclesiæ apparatu nō multo ante spoliata3: Erexitq3 sūptuosissimum phanum diuæ uirgini cuius dedicationi Ioannes pontifex prædictus: Corraduſ Imperator: duo cardinales cū uiginti episcopis īterfuere. Constituit & Coenobium sancti monialiu3 extra muros: quod donariis & profusissima largitione ditauit: Sub ipsam autem phani dedicationem declarauit pōtifex Corrado annittēte placere sibi atq3 idipsū æquū uideri: ut ecclesia ipsa mater eēt uiginti ecclesiarū: Quarū Antistites Aquileio præsuli per omnia parerent: Nomina earu3 cōsulto missa facimus. Auxit quis nescit mirifice rem ecclesiæ popo sed nō minus Gotepoldus qui uno interiecto Antistite ei successit. Hic cœnobiū cū Basilica diui stephani construxit. Accæpitq3 sicut quidā tradidere (nam de popone nihil meminerunt) Foroiulianū ducatū cū tota Istria dono ab herrico tertio: quo annitente Gradus Aquileiensi ecclesie tertio adiudicata est. Nec multo post idē herricus Carmolā Sygheardo patriarchæ largitus est. Non paucis interiectis annis tradūt quidā Honoriū secundu3 Aquileiā uenisse Quo tēpore puto pōtificē ipsu3 Raimundu3 Gulielmi ducis Austrie filium hierosolimitano Regno ut platina scribit præfecisse. Illud quoq3 memoria dignū silētio nō præteribo: quod de uoltherii patriarchæ tumulo parti3 legim9 parti3 ipsi uidimus: Hic quū spectate uir sanctitatis fuisset factu3 est ut post eius mortem marmorea arca in qua ipsius corpus con

Phani & Cœnobii cōstitutio

Attende Aquileiensis ecclesiæ dedicationem:

Gotepold9 patriarcha:

Tercio gradus Aquileieñ. ecclesiæ ad iudicata:

Tumulus uoltherii p̄iarchæ

ditum fuerat aliquandiu nullo adminiculo fulta in aere pe-
penderit: Nos eam uidimus uno tantum Angulo humo herē
tem: Quantum autem Voltherius sanctitate poluit: tantū
profecto Gregorius qui uno interiecto præsule illi successe-
rat consilio & fortitudīe: Quippe qui ab innocentio quar
to missus Parmensibus subsidio Aduersus Federicum iam-
dudum imperio depositum: Qui per id tempus parmā acri
obsidione urgebat: Eius itaq; auspiciis hostis uictus exutus
q; castris est. Ferunt signa multa militaria ex ea uictoria re-
tulisse: quæ in ciuitatensi ecclesia in Tropheorum specie3 su
spenderit. Exercuit præterea grauissimas inimicicias cū Co
mite Goriciæ & Carithiæ ducibus ecclesiam infestantibus.
Philippus Carinthiæ dux gregorio defuncto in ecclesiæ An
tistitem electus est: quem gregorius decimus cōfirmare no
luit: Verum ubi ita præsidere nō potuit non multum diuer
sa ingressus uia est: ad patriæ administrationem capessēda3
siquidem magno omnium consensu rei summa sub prefe-
cturæ titulo illi demandata est: atq; sedes interim quatuor
annis uacauit: quo tempore Ciuidatum quod Forum iuliu3
appellari diximus a quibusdam patrianis regulis paucis eā
per factionem tradentibus oppressa est: OPtimi cuiusq; ac
ditissimi bona cōtinuo aut direpta aut publicata sunt. Ipsi
autem partim capti & in uincula cōiecti: partim in exilium
acti: Sed non multo post per regis Bœmie præfectum ad hoc
ipsum cum ualido exercitu in Italia3 missū oppidū receptū
est: atq; in pristinam libertatē restitutum. Per id ferme tem-
pus Raimundus episcopus cumanus Sed comachinus poti-
us legendu3 puto ecclesiæ administrationē suscepit: atq pri
mo quoq; tempore Fœdus cu3 Goriciæ comitibus percussit:

Attende: strenuitatē in Gregorio patriarcha:

Philippi præfectura

Raimūdus patriarcha

Saciliumq; a Gerardo caminenſi recepit. Veneti interim in
Iſtriã tranſmiſerant: ubi quũ aliquot oppida breui tempo-
re occupaſſent: Tergeſte obſidere cœperunt. Id ægre ferenſ
Raimundus magno exercitu comparato Tergeſtinis opez fe
re ſtatuit. Sub eius aduentum obſidio ſoluta eſt: Factaq; ab
oppidanis eruptione in Venetos: ſe ſe ad naues recipientes
nõnulli cæſi ſunt: ꝗ paucisſimi uero capti: Oppidum quoq;
quod haud procul inde Veneti ædificare cœperãt: Funditus
eſt euerſum: Nec ita multo poſt pax inter uenetos & Raimũ
dum conſecuta eſt. foris autem pacatis rebus in ipſa patria
quotidie magis ac magis diſcordia grauesq; inimiciciæ orie
bantur: Nam per id tẽpus Octobono eccleſiaz tenente Ricar
dus caminenſis ſpirimbergum infeſtiſſimo exercitu occupa
uit: qui multis patriæ Regulis ſibi iunctis omnia loca circũ
iecta diu incurſionibꝰ infeſtauit: e quibus herricus Pamper
ginus captus Octoboni iuſſu capite mulctatꝰ eſt. Subſecuta
eſt interim & Butrienſiuz defectio: Qui caſtellum ſua natu
ra munitum præſidio & omnis generis comeatu maiorẽ im
modum referſere: Sed minimo negocio quod nemo futuruz
ſperabat Octobonus oppidũ recæpit: receptũq; fũditꝰ euer
tit: ipſoſq; defectionis auctores in uincula cõiecit: codẽ quo
q; anno Caſtelluz Porpetium & pleraq; alia loca feliciter ex
pugnauit. Interim Richardus de quo ſupra mẽtionez fecimꝰ
Ad Octobonuz quaſi illi ſatiſfacturus uenit: a quo quuz be
nigne acceptꝰ eſſet: ſimulq; multa & magna impetraſſet ab
eo digreſſus quum domum iter intendiſſe putaretur: cuz nõ
Parua ſuoruz manu Vtinum repente ĩuaſit: In ipſo Tumul-
tu ſpilimbergẽſis qdã Regulꝰ cæſꝰ eſt: ipſe ãt fuſis reliqs in
.ecora fuga ſibi ſalutẽ quaeſiuit: & ne qua ĩterim malorum

Veneti i Iſtriam trãſeunt.
Pax Inter venetos & Raimũdũ
Octoboni tempora
Ricardꝰ caminenſis:
Herricus pãpginꝰ:
Butrienſiũ defectio:
Euertitur Butrium:
Caſtellum porpetiuz:
Ricardus Caminenſis Vtinuz fraude ĩuadit:
Vtinẽſium uictoria aduerſus Ricardum

materia deesset quum per id ferme tempus patauini graui bello a Venetis urgeretur. Ducesq; Austriæ & Carithiæ illis opem laturi cum magnis exercitib9 hac iter facerent fædissimis Latrociniis atq; omni rpainarum genere patriã affli xere: non praua sunt quæ diximus: Sz lõge maiora mala sũt per eos dies consecuta: Naz Goriciæ Comes ingenti ui hominũ aduers9 Bertrãdum Antistitẽ & sauorgnanæ familiæ Regulos qui Vtinensibus iuncti erant in patriam erupit: nulla alia belli causa prætendebat: nisi quod cætera patriæ Nobilitas uidebatur ab his sua dignitate ĩ quibusdã fraudari: leuis ꝓfecto & omnino indigna causa: ꝑpter quã patriæ ociuz tã temere debuisset turbari. Sed certe aliud iam dudum hominũ animi parturiebant quod eos tãdem parere necesse fuit: Continuo itaq; uenięti illi uelut socialis belli duci declarato se se ferme omnes patriæ Reguli iunxerũt: Iustisino pene ĩmẽsi exercitus formam impleuere: tot Regulorum appendices: Quo factum est ut per multos menses in armis fuerit: nec se interi uno loco tenuer̃: uerũ faganeã sauorgnanũ: Sanctũ danielem: Bugiam: Tricesimum: ac pleraq; alia oppida & uicos expugnauere. At Comes ipse non id impune tulit: naz cum hyems appeteret: ac patriam Reguli domum uelut ad hiberna dilapsi essent: quum Goricianæ copiæ Braulinum concessissent: repente utinenses ad hostem proficiscũt: eosq; trepidos & ad pugnam se tumultuose expedientes paruo negocio fundũt: eorumq; ĩpedimenta dirripiunt signaq̃ pluria militaria ex ea uictoria celata & in Basilica diuæ uirgĩsquæ utinii ẽ suspẽsa. Cæterũ hostib9 fusis Braulinũ oppugnãt q͛ ĩtra paucos dies ui captũ dirripiũt & euertũt: quũ ita res patrie se se haberẽt iducie ĩ certũ tẽp9 apostolici legati ĩteruẽtu

Tempora bertrandi antistitis

Defectio regulorũ ad comitez goriciæ

Faganea

Sauorgnanum.

Burgia:

Tricesimũ

Vtinensiũ uictoria.

Braulinuz:

pactæ sunt: Nec multō post Vtinenses faganeam: sanctū3 danielem & Moruciū recæpere. Beachin9 comes porlilian9 Portunaonis præfectus auxiliari manu a spilimbergensib9 Regulis accæpta: Castellū quod turrim uocant occupauit. Interim Vtinenses Bugiā fame domuere. Bertrādus Patriarcha sacilio pfecturus quod paulo ante a Ricardo Caminensi receperat: Monit9 dicitur a federico sauorgnāo cui mira familiaritate iunctus erat & cuius consiliis non paru3 tribuebat & quibusdam aliis ne se in discrimen uite coniiceret affirmantes se p comperto habere a multis esse ei9 ī mortem cōiuratum. Tum ille magno animo & īnocētia nix9 se nō uereri cuiuspiam insidias respondisse dicitur: seque p ecclesia & ubiq3 & semper paratum morti occumberē: quod ita sane accidit Nam quum Vtinum uersus nō multis comitantib9 iter intēdisset: uentumq3 esset ad locu3 qui dicitur Rinchinuele nō lōge a spilimbergo: illico ex insidiis coorti qui ad hoc ipsu3 uenerant in eum impetum faciunt: atq3 reliquis fusis uirum mira īnocentia præditu3 obtruncant. Phama tenet eo loco ubi eius sanguis fusus est solu3 perpetuo exaruisse: Ipsi9 corpus impii homines non contenti præsenti scelere in curru3 usstulere duabusq3 impudicis fœminis ad caput altera. altera ad pedes constitutis Vtinu3 misere. Vtnenses eius corpus honorificentissime acceperunt: atq3 in maiori diuæ uirginis Basilica de qua paulo ante mentione3 fecim9 marmorea arca collocarunt: quæ quattuor lapideis statuis uirginali habitu sculptis fulta est: ferunt ea simulacra esse quattuor uirginum: Euphemiæ: Doroteæ: Thecle & herasmæ quæ diui hermagore temporibus martyrio Coronatæ sunt: Euidentissimis miraculis locus insignitus est. Mira deuotio & pa-

Vtinenses amissa loca recipiūt

Beachinus porlilian9 Turris occupat

Federic9 sauorgnan9: Attende indole3 ī Bertrādo patriarcha:

Occiditur bertrād9 patriarcha optimus

Attēde scelaratū facinus sacrilegoru3 immo potius paracidar

Arca diui Bertrandi:

Marc⁹ barbus aqleiẽsis antistes

triæ assiduus concursus tumulũ celebrat. Marcus Barbus Aquileiensis Antistes quum in Germaniã & Pannoniã supioribus annis pfecturus Vtinũ diuertisset: inspecta miraculorũ multitudine pollicitus est utinẽsibus se post reditũ cũ põtifice & Cardinaliũ collegio actuꝝ ut Bertrand⁹ ipse q nunc beat⁹ dicitur canonico ritu sanctoꝝ Cathalago ascriberetur

Nicolaus. boemi⁹ patriarcha: Castellum porpetiu3 euertitur. Io. Frãcisc⁹ porpetius Armann⁹ Carnolus. Richardus uaranicus Tercentu3 inferius.

Nicolaus Ioannis boemiæ regis filius in eius locũ surrogatus est: Hic miro odio psecut⁹ est non solũ illos qui in bertrandi mortẽ cõiurarũt. Sed eos quoq; qui aduersus illũ quandoq; militassent: Nã Goriciæ comite sibi iuncto ac plerisq; aliis illustrib⁹ uiris Castellũ porpetium cõtinuo expugnat & euertit: atq; Ioannem franciscum eius loci regulum ex caprulis quo cõfugerat Vtinũ ad se retractu3 capitis supplicio affecit: cui⁹ caput Lancæe trunco affixũ toto oppido circũferri fecit. Eodẽ die Armannu3 carnolu3 uiꝝ illustrem capi iussit: quem cum filio & fratre in uincula cõiecit: Richardũ quoq; uaranicum per eos dies in potestatem suam redactum truncari fecit. Nec multo post Armannũ quoq; quem in uinculis habebat eodem affecit supplicio. Nec his cõtent⁹ Tercentu3 inferius funditus diruit: Castellũ ipsũ proximũ turro amni fuisse existimo cuius uestigia adhuc extant: memini me quum illic essem spectaremq; ruinas loci querere solitum a nonnullis senibus: ecquid de eo loco accepissent a suis maioribus: nec quenq̃ inueni qui diceret de ea re se aliquid cõpertum habere: quæ omniu3 oculis interim subiecta erat. At nõ possum non mirari ita ab ipso Nicolao antistite in Tercentinos & Porpetios regulos hoc nomine sæuitum: quu3 nusq̃ apud eos qui de ea re meminerunt inter complices sacrilegæ cõspirationis eorum quempiam inueniam relatum. Cæterũ Melsi quoq; pars magna eiusdem auspicio solo æquata

Tercentini & porpetii reguli sacrilegæ cædis inscii. Mielsi pars dirui tur.

est. Recæpit & sophum bergum herricumq; ipsius castelli regulum consortibus in exilium eiectis penes se habuit Vtinẽses interim Castelleriũ demoliti sunt. Per id tempus Charolus Nicolai antistitis frater imperator Romanorum declaratus est. Is quum Romam proficisceretur Vtinum uenit: queȝ abeuntem Nicolaus cum plerisq; illustribus uiris & regulis patriæ: officii gratia secutus est: Eoruȝ nonnullos Charolus imperator postq̃ coronatus est pro ponte sancti angeli equestri dignitate donauit: In quib9 fuere franciscus & Paganus sauorgnani Odoric9 Chucanicus & uualterpertoldus spirimbergius. Defuncto Nicolao cui Lodouicus mediolanensis successit: sancti danielis Reguli uaranum inferius occupant depulso detha mo quodã cuius ditionis locus fuerat. Verũ quia præter omnium spem Lodouicus rem ipsam leniter uindicarat: & oppidum pro publico patriæ decreto segnius restituendum curarat: Id indigne ferentes uualterpertoldus & herricus fratres: qui dethalmo propinquitate sanguinis iuncti erant: arma capiunt: impetumq; in res Lodouici faciunt villasq; aliquas comburunt. Lodouicus præsenteȝ cõtumeliam Vindicaturus continuo mittit qui spilimbergicos fines Ferro & igni uastarent ab hoste ignominiose pulsi in sanctum danielem sese repide ræceperunt: Q uum itaq; hoc pacto intra fines patriæ ciuiliter disceptaretur: ecce octingenti equites circa uillam nouam anullo ãte prouisi qua si terra geniti essent aut cœlo poti9 repente missi apparuere hos cum robore exercit9 dux Austrie sequebatur bellum patriæ eo nomine illaturus: Q uod Glemonẽses cũ Pampergnis Regulis Clusiaȝ Castellum munitissimũ in Angustiis alpium occupurant: multaq; Vẽsonẽsib9 damna ĩtullerant &

Castelleriũ Vtinẽnses diruunt.

Franciscus & Pagan9 sauorgnani equestri dignitate donatur

Varanum occupatur.

Reguli spirimbergii impetum in res lodouici faciũt

Aduentus Austrini equitatus:

Cause noui belli:

quod Austrini negociatores fuerant a Glemonēsibus & Ciuitatensibus & quibusdam patriæ Regulis spoliati: a quib9 res repetitæ fuerant non tamen ad eam diem restitutæ. Iunxere se equitibus ipsis pleriq; patriæ Reguli reru3 nouarum cupidi: quibus appendicib9 aucti in sancti danielis fines Impetum fecere ac uillam que oppido proxima est igne cōsumpserunt Ad Turriolā deinde aliquot dies metati sūt: Radulphus dux cum Federico fratre & quatuor milibus equitum Goriciam uenit inde in patriam transgressus continuo Mā sanum & Butrium certis conditionibus cæpit: Abbas quoq; Rosaciensis illi se foedere iunxit Inde castra utinum admota: Vbi quum quatriduum statiua habuisset: Lodouico suo & utinensium nomine petenti pacem sub conditionibus dedit: Summa autem conditionum hæc fuit: ut Lodouicus cū duobus patriæ regulis qui publice ad hoc ipsum electi essēt deberet Viennam proficisci ubi ducem expectaret inde una ad Charolum Imperatorem irent: quem arbitrum & Iudicē omnium de quibus disceptatio esset constituerent. Publico autem decreto cu3 Lodouico missi sunt Franciscus sauorgnan9 quem a Chirolo diximus equestri dignitate donatum & Simon ualuasonius Interim utinenses cum Ciuitatensium & Glemonensium appendicibus Mansanum iniecto igne receperunt: Butriumq; in captum funditus euertunt: In Cromonemq; impetum fecere: unde infecta re discesum est: Sub id tempus qui cu3 lodouico iuerāt reuersi sunt: quum adhuc rem ob quam missi fuerant minime transegissent: Tradunt quidam resciuisse eos Radulphum ducem delegatoru3 mortem agitare coepisse: Marchoardus Lodouico successit: hic quū sub primam ecclesie administrationem se Charolo insinuas

Turriola:

Mansanū & Budriu3 occupant.

Vtinu3 obsidetur:

Pacis conditiones:

Franciscus sauorgnanus:

Simon ualuasonius:

Vtinenses mansanu3 recipiunt.

Legatoru3 reditus

Marchoardus patriarcha

set essetq; ab illo in socium accæptus elatus tanti principis societate Crapulas diripuitatq; igne asumpsit. Nec multo post Marcoardi mors subsecuta: quem nisi morte preuent9 esset apparebat ultro Venetis arma illaturu3 Ecclesiæ administratio philippo Lanchoni. Cardinali a Pontifice commẽde nomine demandata est. Vtinenses sauorgnana domo annitente ac pleriq; alii Illustres uiri negarunt se id laturos: ut ecclesia & uetustate & dignitate Illustrissima tam turpiter manciparetur. Verum philippus ui quæsiturus quod bona uenia non dabatur. Franciscu3 chararię principẽ cu3 Valido exercitu Aduersus utinenses & socios in patria3 mittit: Qui a Venetis auxilio benigne impetrato magno ãnimo Venientem hostem excæperunt: uariis casibus bellu3 in sextum Annu3 protractum est: sed quum hostis sauorgnanorum opes præter cætera inuisas haberet essetq; eorum nomini infestior quippe quos uidebat omne belli pondus sustinere siquidem apud nonnullos scriptum reperio toti9 rei sũmam cum patriæ administratione sub ipsum belli initium omniũ consensu Francisco sauorgnano equiti de quo supra bis mentione3 fecimus demandata3 fuisse: Vt igitur eos quos maxime oderat aliqua parte belli offenderet Sauorgnanum totis uiribus oppugnat ac ui capit: Sed non lõge inde utinenses cum auxiliaribus Venetorum copiis hostẽ. Concursum utrinq; ferocissime atq; aliquandiu anceps Mars fuit. Veru3 fusus tandem hostis fugatusq; est: ac tota patria contumeliose pulsus: Moritur interim Philipp9 post quem Ioannes Morauianus ecclesiæ præsul declaratur homo feroci temerarioq; ingenio: nec interim modici sũpt9 Sed perditæ (ut sic dica3) Vorocitatis. Hic subornatis percus

Philippus laucho patriarcha.

Sauogna-næ dom9

Franciscus chararie principis

Attende auctoritatem sauorgnane familiæ

Sauorgnanum capit

Mors philippi patriarchæ.

Ioãnes morauian9 patriarcha.

Cædes Federici sauorgnani: Helisabeth supplicio afficitur. Cædes Ioãnis patriarchæ.

soribus federicum sauorgnanum uirum clarissimũ in diui
stephani æde: quæ sauorgnanorum ædibus accubat occidi
fecit. Crediderunt quidam id eum molitum quod ægre tul
lisset federicum ipsum cum tota familia: per id tempus ue
neta nobilitate donatum alii id factum uoluerunt consilio
& præcibus helisabet heius nouercæ: quæ post patra-
tam cædem Vtinensium iussu capta cum duobus ciuibus
eius facinoris consciis capitali supplicio affecta est: Nec Ioã
nes ipse id ĩpune tulit. Nã nõ multo post quũ ut inũ uenis
set tristanni (ut ferunt) opa ipsi⁹ federici filii in arce cæsus ẽ;
sunt qui dicant filio quoq; quem sciebat sibi ob paternã cæ-
dẽ ĩfẽsũ tẽtasse percussore subornarẽ: qđ quũ ille fecisset: ñ
ultra differẽdũ rat⁹ in ei⁹ mortẽ cõspirasse. Huic uno inter
iecto Antistite quo sedente nihil memoria dignum accidit

Antonius Gruariẽsis patriarcha. Turris occupat.

Antonius grauariensis successit qui per Gregoriũ pontificẽ
Patriarchica sede deiectus est. nec multo post per Alexãdrũ
in eam restitutus. Eo ecclesiã ꝓcurante Portunaonis Oppi-
dici Turrim locum proximum furtiũ occupant atq; supposi
sito igne castellũ cum ioanne Raganẽsi cuius erat uxore & li
beris cõcremarũt. ferunt federicum eius filiũ casu potius q̃
consilio seruatum. Quo scelere commot⁹ antoni⁹ Portuna
onẽ uniuersã patriam armauit: cœptum est oppidum obsi
deri. Sed paulo post obsidio soluta est: maior quidem motus
animorũ instabat: Cæperat. n. patria pniciosa seditiõe labo
rare: multis ad dignitatẽ patriarchæ sũmã trahentib⁹ plu

Graue bellum oritur in patria.

ribus parere recusantibus: Oritur graue bellum quo ibiq; cũ
periculo laboratũ est: fuerunt qui per litteras solicitarẽt Re
gẽ hungariæ: ut in patriam transiret aut ualidũ sub præ
fecto mitterẽt exercitum. Interim Glemonenses fontanã bo

nam furtim occupant. Nec multo post utinenses locu₃ recæperunt: Quem Tristano sauorguano cuius auspiciis omnia gerebantur: tradiderunt. Sub id tempus Pipus florentinus cum decem milibus equitum ex pannonia in patriam erupit. Vtinũq₃ in potestate₃ redegit: Tristanus qui summam rei ad uenetos semper traxerat sub prima₃ Deditionis mentionem ad Venetos transfugit magna clientum & amicoru₃ manu Pipus quum præclara belli facinora edidisset corruptus (ut aiunt) auro ĩfecta re in pannoniam abiit: quem nõ multo post sigismundus Imperator a quo missus fuerat ratus quod erat cupiditate auri prõuinciam demandatam nõ obiuisse eu₃ liquefacto auro atq₃ in fauces cõiecto peremit: illud interim sepius dictitans: Aurum tusce sitisti: aurum bibe. Nec multo post cum quadraginta milibus hominu₃ ipse in italia₃ erupit: sunt qui numerum ualde extenuent: ac primo impetu sauorgnanum cæpit & euertit: Tercentu₃ quoq₃ non sine ingenti regulorum calamitate occupauit. Inde Areas obsidere cæpit: s₃ ea obsidio Longa quide₃ & irrita fuit & breui cum circa oppugnationem ignobilium locorũ multum temporis asumpsisset: nec uideret se proficere haud minus turpiter q̃ pipus ipse in pannoniam est reuers⁹. Post Antoniu₃ patriarcham Lodouicus Thechius ecclesiam administrandam suscipit: mox inter hunc & venetos ortum est graue bellum annitentibus illis: ut Tristanus in patriam reduceretur cum hominibus suæ factionis: quod lodouicus se facturum recusauit: sciebat. n. se gratificari multis q̃ sauorgnãæ fãiliæ bõa occuparãt. iterũ sci dãielis reguli cũ oppidicis uaranũ supi⁹ occiso bertoldo cũ ioãne antõio e⁹ filio expugnã: tutr

Glemonensiũ mõtis.
Attende sauorgnanæ domus authoritate₃.
Pipus florentinus & Tristan⁹ sũma₃ rei ad uenetos trahebat
Nec a sipip⁹ auro lique facto:
Sigismũdi ĩperatoris indecor⁹ discessus.
Bellũ inter uenetos & lodouicum thechium:
Varanũ superius.

rimq; eius castelli comburunt: Veneti quoq; per eos dies sacilium occupant. Lodouicus cum appareret ui omnino agendum esse ad regem hungariæ profectus est. Interim Ciuidatenses ad uenetos desciscunt: a quibus in socios accepti sunt. Nec multo post Lodouicus cum quatuor milibus Barbarorum rediit & cum appendicibus patriæ in ciuidatenses mouit: qui præsidio a uenetis ante accæpto intrepide hostem expectarunt habitaque sunt statiua circa oppidum ad quindecim dies. Vineta & fœlices arbores hostes magna ex parte populati sunt. qui frigoris & niuium casu coacti sunt ide infecta re abire. Barbari in regnum reuersi sunt quos lodouicus quasi in exilium abiens secutus est: Veneti interea loci prata oppidum euertunt quorum nullum adhunc diem extat uestigium. Tristanus quoq; neq; in tanta occasione cessauit: Sed cum hominibus suæ factionis ægit uti sibi una ex portis traderetur: Constitutoq; ad hoc ipsum tempore cum uenetis copiis ciuitatensi porta quæ sancti gotardi dicitur urbem noctu ingressus est: Sed infecta re nocturno populi tumultu exorto discessum e: oppressis q paucissimis qui ferocius in oppidanos temere occursantes inuecti fuerant. Thomas quoq; Ranchonius qui eius facinoris conscius fuerat: publice i quatuor ptes dissectus est: Ita duobus ferme annis res utinenses i discrimine fuere: Verum quum appareret non esse unde amplius auxilium sperarent uanamq; fuisse lodouici expectationem in uenetorum fidem concessere. missis prius oratoribus qui se & publicam fortunam in eorum potestatem traderent. ueneti legatis benigne accæptis decreuere: ut omnia iura quibus ad eam diem eorum ciuitas stetisset integra utinensibus manerent: nisi quod ad ciuiles discordias tollendas capitalia delicta & cætera scelera quæ non

Veneti sacilium occupant.

Profecto lodouici patriarchæ ad regem hungariæ

Obsident ciuitatenses Lodouici & barbarorum discessus.

Tristanus sauorgnanus.

Vtinenses oratores ad uenetos Quibus conditionibus accæpti utinenses.

sine maiestate uindicantur sibi reseruarũt. Cæterũ3 illud in primis expressum est uelle iubereq; se: ædes: prædia: oppida: & omnia quæ sauorgnanæ familiæ bona fuissent. Tristano & suis sine fraude restitui qb9 annitẽtib9 apparebat uenetos quasi p manus ĩ patriã deductos ea utinenses nõ abnuerẽ atq; rebus ĩtegre redditis summo populi fauore & lætitia in Ciuitate3 restituti sunt: qui fœlicissime ex illo tẽpore ægerũt: ac nunc q̊q; ab illis prognati mira Venetorũ & totius populi gratia agũt. Vtinensiũ deditionẽ uniuersa patria studio consecuta est. Vniuerse patrie deditio

M. ANTONII SABELLICI DE VETVSTATE PATRIAE LIBER SEXTVS ET VLTIMVS INCIPIT. QVI BELLVM TVRCICVM INSCRIBITVR.

a CCIDIT. MIHI QVOD ET ILLI QVI postq̃ ex alto portũ cõspicere cœpit remis cũ omni nautico instrumento casu aliq̃ amissis & si rẽ in discrimẽ adductã uidet salutẽ tamẽ non desperat. Quippe qui ꝓpinquũ portum uel naufragũ se tenere posse non diffidit: ego quoq; quũ a principio operis ad hunc locũ certo auctore nõ omnino caruerim: factũ est: ut ubi finẽ spectare cœpi neminen mihi superesse uideam: quẽ secutus ultimã huic nostre lucubrationi manu3 possim imponere. Puto ego: nec fallor: fuisse aliquos q hæc q̊q; de qb9 ultimo hoc libro dicturi sumus Memoriæ tradiderit. S3 qa illi ipsi adhuc ĩ obscuro sũt: restat ut qcqd laboris ĩ eo ẽ id totũ nr̃a ĩdustria & diligẽtia sustineam9: quib9 paulũ annixi spero supis bene iuuantib9 futurũ: ut cætera ad uotũ cõsecuti extrema3: ut dixi: manum fœliciter huic operi imponam9

a VDITA PATRIAE DEFECTIONE: LODOVI-
c⁹ haud in re tāta cūctandū rat⁹ cu3 aliquot Barba

Redit⁹ lodouici ī patria3.

ro℞ millib⁹ p Austriā ducens ī Patrianos fines tu-
multuose erupit. Primo Impetu Clusina3 Arcē mu
nitissimā ī angustiis Alpiu3 oppræssit. Nec pcul inde Abba

Chisma

Arx capit

Fuga hostiu3:

tia3 qua primo libro Motii appellatā diximus. Apparebat i
tanta rerum consternatiōe hostes non mediocre3 clade3 reli
quæ patriæ Allaturos: nisi Venetæ copiæ ad hoc ipsū missæ
illo℞ conat⁹ cum adhuc ī angustis alpiu3 statiua habarent
opportuno aduentu oppressissent. Barbari non tantum pu
gna3 detractauere: S3 ne uenientē3 qde3 hoste3 expectare sūt
ausi: qppe q latrocinādi potiusq̄ pugnādi consilio uenerāt
atq; ita paucis p⁹ diebus quā tumultuari cœptū erat patria
oīs pacata est. Receptis paruo negocio locis quæ ī hostiū po

Tertō lodouic⁹ ī patria3 hostilit redit

testate3 cōcesserant: nec multo īteriecto tempore cū aliquāto
maiore hostiu3 manu lodouic⁹ ī patriā reuers⁹ est atq; sub p
mu3 īpetu3 Mansanū p pditione3: necnō rosoaciū rcenti: s3
hæc qq; expeditio haud pore illa de qua pxīe dixim⁹ fœlici
or fuit. Aut dito. n. Veneti exercit⁹ aduētu continuo Barbari

Rursus hostes turpit abscedunt.

Mors lodouici patriarchæ

Nota

patria excesser. quos abeuntes ipse belli auctor secutus est: s3
quu3 adhuc quoq; res nouas moliret Basiliensi cōuentu de
funct⁹ est. Hæc tumultuosa tempora pacatior reru3 stat⁹ ex
cepit. siquide3 p aliquot annos pax subsecuta est: apparebat
q; cu3 hac patria præclar actum cui p⁹ tot sæcula cōtigisset
in uenetorum præsidio cōquiescere: nisi tacita quada3 quæ
cuius inde sit nescio. Inuidia quæ humanam fœlicitatē diu
turnam esse non patitur factu3 esset ue ab extremo septem-

Turca℞ origo:

triōe cōparat⁹ hostis ī italiā qnq; irrupisset qui patriæ hui⁹

ocia nõ solū uerteret: sꝫ ferro & & flāma terraꝫ ipsaꝫ pene ad iteritū affligerꝫ. Turcos eam genteꝫ uulgo appellāt: uerū peritiores quorū sententiæ accedo turcas dicenduꝫ affirmant. ii mellā auctoreꝫ hñt qui turcas & Thissagetas nō longe a Riphies montib⁹ cōstituit: quos uastas ait īcolere siluas: ac ferinis carnibus uictitare. Cæterum ratione quoq; id defendit ut quenadmodum gethæ dicunt sarmate scythæ: & thissagete. Ita trucæ nō truci dici debeant Snut itaquæ turcæ ipsi origine scythæ: & ex his ut Hieronymus Pio pontifice auctore tradidit: quos inter hipboreos montes Alexander Macedo ferreis repagulis clausit. Hi pipini Gallorũ regis temporibus Asiam inuaserunt Halāos pmuꝫ inde colchos & armenios nouissime mīoris: Asiæ populos. multiuariiq; fuere eorū cōat⁹. sꝫ quū circa hellespōtū āgulū qndā occupasset nō destitere fraude potiusq̄ armis suos fines ppagare: Donec Nobilissimā urbē Cōstātinopolī oppressere: quo successu elati Traces: Triballos: Macedones. Aetholos: Dardāos: & Acarnanes: breui tēpore subeger. Mysiæ quoq; regeꝫ īteriꝫ uictuꝫ Trucidarunt: Pelopōnesum ipsam ueneto imperio dolo potiusquam uirtute ademere: quam in suam potestatem redactam miserabili clade affecerunt. Trapeꝫuntium quoq; æ imperatorem cum ipso imperio sustulerunt: & breui quum duo iam imperia euertissent: Quatuor regna: uiginti prouīcias. ducentas ferme urbes: & Bernardus iustinianus orator Clarissim⁹ deplorat in ea oratione quam ad sixtum Pontificem habuit: christiano nomini eripuissent & quod omnium Calamitosissimum fuit quum euboici freti Angustias Calcide expugnata reclusissent late lōgeq; eorū arma euagata italiæ fines qđ nemo futurum putarat īfestare cœperunt

Vnde pria turcarū origo

Primi turcarū successus

Cōstātino polis opprimit

Successus Turcarū

Pelopōes⁹:

Nec contenti adhuc limites ipsius terræ attigisse ferocissimo
conatu difractis italiæ claustris in ipsa pene uiscera uuln9 ad
egerunt: Quoru3 calamitosas eruptiones ex ordine refera3:
si pauca pri9 de his quæ ĩterũ ĩ ipsa patria euenerunt breuiter
rettulero. Dum adhuc ꝓcul italia. Turcarũ opes (ita ut dixi) ĩ
ualescerent: patriæ status quum ab externis motibus satis
pacatus esset domesticis discordiis nõ omnino caruit: quãq̃
Portunao- nia clades: ne ille quidem ad eos qui in uenetorum fidẽ uenerãt magno
ꝑe attinere uisæ sunt. Per id. n. temp9 Portunaonia Ciui-
tas graui seditione iactata est. Quu3. n. alii antiqua ciuita-
Federic9 Barchius. tis iura tuerent: uellentq3 suo loco esse. Alii ad præfectũ arcis
sũmã rerꝝ oĩu3 ttaherẽt erat. ãt piæfect9 tũc Federicus qdam
Barchius: homo natione italus: s3 barbari fastus & superbiæ
plenus. Hic indigne ferens publicam administratione3 quo
rundam in potẽtia sibi denegatũ iri ad illorũ conatus oppri
mendos nouũ in exteriore parte arcis posticũ designauit id
q̃ minus fieret aliquãdiu uiri illi populares obstiterũ: q̃rũ mã
tuani & opib9 & auctoritate ꝑncipes hẽbant. Apparebat. n:
publicã fortunã ĩ eius manu fore q arci præsideret. s3 audaci
Cur oppi- dani a si- multate- abstinuis sent. ĩcepto ob publicũ & priuatũ periculũ abstitere ꝓ tẽpore sci
licet quieturi quãdo se nihil obuiã eundo ꝓficere cernerent:
Verũ illud in primis eorꝝ conatus auertit quod ipsi9 uiri au
thoritatẽ ñ mediocrẽ apud federicũ imperatorẽ eẽ cõstabat:
S3 ne sic quidẽ ferocissimi hominis anim9 præsenti cõtume
lia exasperat9 placari potuit. Quippe q in ultiõnẽ erect9 nõ
multo p9 p ĩternuntios magna spe prædæ q̃sda3 facinorosos
Portunao nis oppidũ opprimit. hõies q̃ potuit occultissime subornauit: ut quãtas posset co-
pias cõtraheret atq3 ad cõstitutã die3 sibi adesset: qđ quu3 il
li impigre fecissent momento temporis ciuitas nil tale suspi

cans oppressa est: atq3 miserabili modo direpta Ingens fuga ab optimo quoq3 facta: & i primis ab hisq ob pristias simul tates sciebāt se pfecto iuisos. Multa & magna flagitia in miseros ciues edita: qui haud tamcito pñti calamitate defuncti essent: nisi publico uenetorum edicto infestissimū præsidiū iussum fuisset abire. Quod ipsum ut aliqto maturi9 fieret) Nicolaus sauorgnan9 homo spectatæ īter patrianos authoritatis Portunaonem missus est. Per hos ferme annos Turcæ primo in italiam erupere: Istria fœde populata usq3 ad sontium amnem tumultuose deuenere: atq3 uillis aliquot circa flumen īcensis: multisq3 mortalib9 captis retro abiere. Ex illo tempore publico nomine ad præsentiendos futuros hostium mot9 exploratores q̄ longissime missi sunt: speculæ & q̄ plurimæ: tum in ipsa patria: tum extra constitutæ: magn9 præterea equitat9 ad præsidium patriæ missus. Qui per uillas amni pximas diuisus est: Sed hæc omnia partim fefellit parti3 subito aduētu turbauit hostis: q nō lōgo īteriecto tēpore pene ante affuit q̄ domo profectus diceretur. Ingentem trepidationem attulit improuisa eorum eruptio. Na3 ubi in ulteriore fluminis ripa conspecti sunt. Cœptum est ab his trepidari qui citeriorem ripam præsidio tenebant. Sed ne aperte fugam meditari uiderentur facto impetu inq̄ paucissimos Barbarorum qui sub primum aduentu3 tumultuose amnē traiecerāt. Secūda uigilia noctis in ceruiani insulā concessere. Hostis autē quū sub prima3 lucem nudata3 præsidio ripā uidisset: præmissis qui loca pxima ultra amnē diligenter explorarent. Ne in aliquas præcipitaretur insidias cognita præsidii fuga fluuium superat: atq3 passim in præda3 & populationē effunditur. Incensisq3 uillis aliquot: in utinensem agrum eru

Portunaonis oppidu3 opprimitur.

Nicola9 sauorgnan9.

Prima turcaꝝ eruptio in italia3

Apparatus patriæ aduersus turcarum eruptiones.

Eruptio secunda turcarū in patriam.

Præsidii docessio.

Eruptō hostiū in utinensem agrum.

f iiii

perunt: tria millia passuum ab Vtino hostes conspecti sunt: atq; ob hoc ipsum creditum est eos ad oppugnadum oppidū uenire. Continuo ad arma conclamatū est: Terror ingēs uniuersam ciuitatem inuasit. Clamor ploratibus fœminarꝝ mixtꝰ: strepitusq; temere discurrentiū terrorem augebant: uidi ego nobilissimas matronas cū cœtu puellarꝝ ī æde diuæ uirginis ante altaria & sanctorum imagines prostratas supinis manibꝰ diuinaꝫ opeꝫ īplorare ubiq; clamores & querelæ exaudiebantur uix alia esse potuisset captæ urbis species. Creditum a multis est: in tanta cōsternarione nobilissimum totiꝰ patrie oppiduꝫ facile eo die capi potuisse si ad portas usq; hostes obequitassent. Sed illi quia ignari erāt: quo se uenetæ copiæ recepissent: quas pridie in ripa fluminis cōspexerāt: nec quo cōsilio decessissent præsidio ab effusiore cursu abstinētes cotinuo se ad signa receperunt: Nec multo post magna mortalium mulitudine in prædam acta patriæ finibus abscesserunt. Et quia ob rem fœliciter gestam apparebat hostem nō quieturum. Sed maiore tumultu: maioribusq; cōatibꝰ in italiam erupturum placuit Venetis firma munitiōe obstrui qcquid uadi esset inter Goricianum pontē & aquileiæ paludes missi sunt qui locū cōsiderarēt: & breui constitit inter omnes munitionē ipsā cōmodiꝰ posituꝫ iri sup antiquā fluminis ripā quæ aliquātisp a recenti alueo distat. Accita ad id opꝰ sūt publico decreto multa hominū milia. Quibꝰ citadinuꝰ fratrinas iure consultus homo singularis īdustriæ præfectꝰ est. Munitio aūt haud uniformis fuit. Sed iuxta paludes ubi dēsissima nemora fuerunt ex crassis: procerisq; arboribus succisis atq; inter se quadam explicabili ratione contextis constitit. Aptis uero locis glebe cū gramine ī speciē quadratorꝫ

Terror utinensium.

Attēde cōsternatōeꝫ

Vtinuꝫ nobilissimuꝫ totius patriæ oppidum.

Recessꝰ turcarum.

Citadinus fratrinas.

forma munitiōis fonciacæ:

lapidum recisæ in latitudinẽ ſeptenũ pedum locabãtur: ſup
illas ſaligini ſtolones & uirgulta quædam apta ad radican-
dum ſternebant mox & alia glebaruꝫ mãus imponebatur.
Ex quare materia conſtiterit munitio
Ex huiuſmodi materia per aperta (ut dixim⁹) loca eductuꝫ ẽ
opus quod quidem pinnaꝶ ſerie interiectiſq; turribus: urbi
ci muri ſpeciem procul ſpectantibus exhibebat. Cæteruꝫ in
locis quib⁹. flumen uada habuit trãſitu faciliora bina caſtra
uallo & foſſa communita ſunt eoꝶ altera gradiſcana dicta:
ſpecies munitionis
Altera uero ſolianica a nominibus uillarum quæ in ipſis lo
cis fuerant. ſolianica illa poſt cladeꝫ ad ripam fluminis acce
Caſtra gradiſcana
ptaꝫ de qua paulopoſt dicã deſſerta ſunt. Altera uero præſi-
dio ad hunc diẽ retenta atq; magna ex parte franciſci throni
Caſtra ſolianica.
cura & diligentia ad hoc ipſum publico decreto ĩ patriã miſ
ſi muro circũdata: De eo loco primo libro mentioneꝫ fecim⁹:
Opus autem mũdina amne ad Goricianuꝫ ponteꝫ traductũ
Centum & amplius continet ſtadia: nunc pleriſq; locis ſolo
pene equatũ eſt: uel ea parte qua glareoſa conſtitit materia
longitudo munitiõis ſontiacæ
quam imbriuꝫ copia facile reſoluit. Cæteruꝫ e regione põtis
de quo ꝓxime dixim⁹ ex eadem materia conſtructus ẽ ager
in parui caſtelli ſpecieꝫ: ad queꝫ tuendum miſſi ſunt pedites
aliquot inde bina caſtra mille circiter paſſus inter ſe diſtan-
tia maiore præſidio firmata. ad tria milia eqtũ fuerẽ pedites
quoq; his adiecti. Sed ꝓ numero equitum nõ multi: Appare
Publica ꝑſuaſio.
bat itaq; ex eo quod uada quæ hoſti patuiſſent inſuperabili
obſtruſa eẽt munitionẽ & ꝙ eadẽ illa haud ĩ firmo tenerent
præſidio fore ut hoſtis italia abſtĩeret: Iccirco tota patria ue
lut nullũ ab hoſte tũc piculũ ĩpẽdiſſet pacate agebat. Sꝫ quã
to ſecurior fuit illi⁹ tẽpeſtatis ſtat⁹ tãto maiore clade terra ip
Quid maxime obſit in bello
ſa oppreſſa ẽ. ſiqdẽ nihil ẽ qd ĩ bello æque ac ipſa ſecuritas

Numerus barbaroꝝ. Hieroymꝰ ueronensis copiaꝝ omniu3 imperator. Ioãnes antoniꝰ caldorꝰ anastasiꝰ flaminius hercules maluetius io. iacobus picininꝰ iacobꝰ badoariꝰ philippꝰ nebuloniꝰ georgius gallesiꝰ Equitatus oĩs in tris turmas diuisꝰ Stratagẽa Barbari præfecti: Castelli & præsidii oppressio:

obesse soleat. Ita sane accidit ut quũ3 minime affuturꝰ hostis putaretur in festo agmine ĩ ulteriore soncii ripa cõsederit de numero hostiu3 inter eos q̃ ĩ castris fuer̃ minime cõstat octo Barbaroꝝ milia fuisse q̃dã credidere Alii numerũ in maius extollunt: ingens tumultus sub primũ eorũ aduentũ ĩ utrisq; castris exortus ẽ: Conclamatũq; repente ad arma fuissetq; continuo in alterutra ripa cõcursum: nisi militẽ ad id utriq; se expedientẽ nox ipsa oppressisset. Venetæ utrorũq; castroꝝ copiæ inter se iunctæ insomnẽ noctẽ ægere: iussi eq̃tis ĩ stratis equis armati corpora curare. imperiu3 copiaꝝ omniũ penes Hieronymu3 Veronensẽ fuit hominẽ a primis annis militiæ assuetũ q̃ clara magnaq; fecerat stipendia. Erant & alii cõplures illustres. uiri ioannes antoniꝰ caldorꝰ cũ filio: Anastasiꝰ flaminiꝰ: Hercules maluetiꝰ ioãnes iacobꝰ iacobi picinini ducis olim clarissimi filiꝰ: iacobus Badoariꝰ. Philippus nebulonius: Georgius Gallesius: ac pleriq; alii qui honestissimos ordines ducebant: iter hos ea nocte cõsultatũ ẽ: eẽt ne aperto campo cum hoste confligendũ an castra potiꝰ tuẽda: Quibus defensis apparebat hostem haud multo longius progressurum: ut tanto post se præsidio relicto non esset sibi ĩtegrum retro quum uellet redire. Sed (fato ut ita dicam) eos rapiente: cunctis speciosius uisum est hosti quacunq; rũpe cõaret occurrer̃: uniuersũ itaq; eq̃tatũ ĩ tris grandiores t̃mas diuiser̃ ut quadrato agmĩe ñ temer̃ cũ hoste cõfligeret ducto res ipsi iter se turmas sortiti sũt. s3 dum hæc ĩ uenetis castris geruntur. Barbarus interim non magis aperta ui q̃ insidiis agendum ratus continuo circumacta suoꝝ ala sub occasũ solis castellu3 q̃d põti ĩmĩebat oppresso q̃ tenebat præsidio occupat q̃ paucissimi ĩ ꝓximũ põtẽ cõfugerãt atq; se pilis qbꝰ

impositus est soluta utrinque pontis materia tuerei parant?
Sed illico tellorũ multitudine pene obruti in subiectum flu-
men precipitati sunt. Aberat locus a castris ipsis ad quattu-
or mil a passuum. Quo accidit: ut nec oppugnatio ipsa ag-
geris cognita sit. nec cũ nocte illa tumultuose nunciatũ esset
castellum cum præsidio oppressum crederetur. Asabech9 au
tem (hoc .n. illius expeditionis præfecto nomen fuisse accepi
mus: Alii uero non Asabechũ) sed Marbechũ appellatũ fuis-
se uolunt) ubi ponteʒ in sua esse potestate uidit locum ad insi
dias aptũ circũspicere cœpit. Quo repto intempesta nocte
ad mille lectos equites tacito agmine fluuiũ trãsn are iubet:
sunt qui credant eos ponte traductos: hisque imperat in insidi
is esse: atque intentos signũ ad erumpendũ expectare. Quo
accepto ex improuiso hostẽ inuaderent. Vbi uero illuxit bar
barus expeditissimã equitũ alam superato amne ad hostiuʒ
castra: si nemo interi occurat ire iubet: atque portis obequitã-
do hostẽ ad pugnã elicere: iniectoque certamine cedẽdo sensiʒ
ad insidiaꝵ locũ pt rahere: his autẽ aliquãtisper a uado pro
gressis: Hieronymus ueronẽsis cũ specuatoria suoꝵ manu fit
obui9. Reliqu9 equitat9 ĩ tris diuisus turmas: uti iussus erat
nõ longe subsidio sequebatur. Continuo utrinque ferociter cõ
cursum. Sed barbari momẽto temporis quasi uicti de indu-
stria cessere. Cedentes uictor urget: atque apto campo palatos
hostes insequitur. Sed nemo omniũ infestius barbarum pre
mere q̃ Hieronymi filius iuuenis impiger: atque gloriæ cupi-
d9: hũc ferocissime pugnantẽ audax iuuenũ man9 pñti suc-
cessu elata spõte sequebat. Id egre ferre callid9 senex atque iden
tideʒ clamitare: non esse temere instandũ Barbaro: scire se eã
genteʒ non nisi de industria tã leuiter meditari fugã: & quia

Attende Marbechi consilium.

Ficte barbaꝵ fuga.

Attende iuũnis cõsiliũ

in angustias locorum iã prope uẽtũ erat: omniaq; circũmiecta loca suspitiõis plena apparebat. Iubet dato signo suos ab ef

Pugnæ instauratio.

fuso cursu reuocari: tũ barbarus uersus ĩ pugnã prælium feroci ter instaurat: Hieronymus primã turmã præsto sibi subsidio adesse mandat: nã ex altera pte fluminis Marbechus ut suis au xilio esset tumultuose mouerat: & iam uis igens hostiũ in cite riorẽ ripam amnis trãsnauerat. Reintegrata pugna hostis ad gramã usq; q torrẽs p pogoretanas ualles præcipitat reiectus est: hic dum totis uiribus ueneti hostem urgerent atq; conatus eo rum qui supato fluuio suis opem ferre studebant: utpote ex su piore loco facile sustinerent: & breui quũ in pñtem pugnam in tenti essent alacriq; animo pugnarent. Dato repente signo ex Licinisii uertice qui capitibus pugnãtiũ ad leuã ĩminebat bar barorum manus ex ĩsidiis coorta: cũ horrifico clamore & strepi tu ĩ subiectam turmã effũdit. Tantus pauor sub primũ clamo rem uenetis iniectus est: Apparebat. n. se undiq; circũuẽtos: ut momento temporis diceres non eos esse qui modo tã strenue Pugnabant. Sed ubi unicam spem salutis ĩ armis ee cernere: paululum cedere conati sunt: ut apertiore loco res gereret. Sed tam uiolenta impressio ex supiore loco ab hoste ĩ eos cæden tes facta est: ut in arctissimũ locum cõpulsi. se pugnæ expedi re nequirent. Interĩ ferox Barbarus & a fronte & a dextra eos ĩ orbẽ coeuntes fœdissima strage prosternit. Sic momento tẽ poris prima turma hostium multitudĩe obruta est: & ad unum ferme oẽs cæsi præterq̃ paucissimi uiri illustres qui se hosti dediderũt. Ductores aut pximæ turmæ ubi primam aciem cir cumuentam uiderĩt. Atq; undiq; hostes ferociter & cum horrifi co clamore: ut mos est gentis instare: cedere ceperunt: ut ĩ ap tam planiciem euaderent: uerum id tãta trepidatiõe fcm̃ est: ut

Signũ da tum ad e rumpẽdum ex insidiis. Attẽde ter rificam ho stium eru ptionem. Impressio hostium in uenetã tur mam. Prima tur ma cædit

illico fugientium species potiusq̃ cedentiu3 his q in extrema acie cōstituti erant præbuerint. Cōtinuo oēs quasi uicti circū spectare fugā cœpere. Adest interī uictor hostis turbatosq; ordines cu3 stridore inuadit: qb⁹ minimo negocio solutis apta fit fuga. Pro se qsq; sine imperio ī deuia: & ꝓximos saltus euadere conatꝰ. hos barbar⁹ passim īsecut⁹ sternit atq; fœdissime trucidat ad moffā usq; & ulteri⁹ cædes distracta ē: pauci ꝛli ctis eqs & armis abiectis in ꝓpinquos salt⁹ abiere. Cæciderūt ī ea pugna Hieronym⁹ penes que3 toti⁹ eqtat⁹ imperiu3 fuisse dixim⁹ cum filio: Iacob⁹ Babouari⁹. Anastasi⁹ flammini⁹ & pleriq; alii uiri illustres. Reliq ferme oēs capti. Nec uictoria hosti incruenta fuit: ipso Marbecho duce grauit uulnerato: multisq; ignobilib⁹ cæsis: s3 qcunq; ī ea pugna cæciderāt in unum coaceruati Marbechi iussu combusti sunt. Idq; ex eo suspicari libet (nam nihil certi alioqn de hoc cōptū habeo Q̃m ītanta nr̄oꝝ cæde nullus Barbar⁹ rept⁹ est. Idq; ad terrorem iniiciendum factu3 credibile est: quasi ita acciderit: ut tot hostib⁹ cæsis incolumis acies Barbaro constiterit. In hunc maxime modum ad sontium pugnatu3 est: Cui⁹ cladis phama tm̄ terroris uniuersæ patriæ attulit: ut q ī oppidis erant uix se tutos futuros putarent. Frequens fuga nocte illa q̃ diem pugnæ secuta est ex uillis & agris facta dr̄: Postridie aute3 cum iam multum diei processisset repente circa utinum cō pluribus locis fumei globi attoli cœperunt: qb⁹ cognitum est hoste3 adesse: atq; momento tpis: quasi inter Barbaros ita cō uenisset. Quicqd uillaꝝ īter sōtium & Tiliauentum fuit hostili manu cōflagrauit. Erā ego p id tp̄s Tarcēti q̃ ob pestilente3 ānum ex utino cōcessera3: Auditaq; clade ad sōtium accepta ī arcem q̃ uico īminet cu3 multis mortalibus me receperam: ex eo loco prospectus in uniuersam patriam late patet.

Trepidatō reliquaru3 turmarum

Fuga uenetarum coꝑiarū.

Attende quot illustres uiri ī ea pugna ceciderūt.

Attēde barbaroꝝ artē ad terrēdū hostem.

Attende q̃tum terroris attulit phama acceptæ cladis

Initium incendii ubi ortum:

Prospectus Tercētinæ arcis

inde ãtrocissimũ patriæ incendiũ non sine lachrymis spe
ctaui fœdũ siquidẽ fuit interdiu uidere tantũ culti & amoẽi
soli fumo & caligine opertuz: Sed lõge fœdiꝰ atrociusq; sub
primas tenebras ac per reliquum noctis cernere aciem unaz
flãmarum a sontio amne ad Tiliauentum extensaz: ut nihil
mediũ esse uideretur quod nõ ignis occupasset: Quaz speci

Attende a/trocissimũ incendiuz.

em ardẽtium uillaꝝ dẽsitas quæ circiter cẽtũ numero fuere
exhibebat. ausim ego affirmare nullo unq̃ tempore tã atrox
ĩcendium a mortalibus uisum: nisi forte fabulamẽtis pœta/
rum credenduz putamꝰ. qui portentosa illa de phaetõte mẽ

Attende poemata. M. Antonii.

dacia confinxere: Sed nos hæc omnia copiosius in duobus il
lis pœmatibus: Quorum alterum cædem sontiacaz. Alteꝝ
incendium carnicum inscripsimus: executi sumus: Et iccico
multa quæ ad rei atrocitatem attinent silentio præterimus.
Hostes ea nocte pluribus locis castra habuere: ubi autem il/
luxit onusti præda ingentiq; captiuorum multitudie ĩ unũ
coiuere: atq; in castra quæ ad ripam sontii fuerunt se læti re
ceperunt. Postridie mota signa & quum a flumine unius di

Recipiũt se hostes ad sontiũ amnem.

ei itinere recessissent abeuntium speciem præbuere: Quod
quum ita omnibus persuasum putarent: denuo haud mino
re tumultu: q̃ prius in patriã erupeȓt denso agmine ad tilia
uẽti usqz ripam ꝓcessere: supatoq; ĩpigre flumine cis ultra

Secunda eruptio per eos dies facta.

qz plerisqz uillis incẽsis ingentẽ cladẽ Trãstiliauẽtãis attu
leȓ. plures ferme q̃ prius mortales ĩ prædã acti sũt. hi ubi ad
suos redieȓ cõtinuo. Marbechꝰ patriæ finibꝰ excessit. Mãsere
aliq̃diu utraqz castra sine præsidio fuerũt q cõsulerẽt ea dir
ruẽda: Sed pluribus e republica uisum est ea nouo præsidio

Nouum castrorũ præsidium.

muniri debere. Atqz ita non multo post. Carolus fortebra
chius cum ualidissimo equitatu ad utrorunqz castrorũ præ/

sidium missus est: quibus nuper initis ducisq; ipsius diligētia non præsidio tantū: sed ualido quoq; opere munitis ingens Turcarum manus sub messium ferias in sontii ripa tumultuose consedit. Postridie Barbarus superato fluuio ante Gradiscana castra aciem explicuit nullam pugnandi morā facturus si hostis in pugnam descendere uoluisset: Ille uero recentis cladis memoria territus suos intra uallū instructa acie quasi per occasionem erupturus continuit. Barbarus cū ad altam diem in armis fuisset cerneretq; hostē nihil temere cōmissurū digressus inde ad quatuor milia passuum intre medeæ montem & cromonē castra locat: Postero die iter cromonē ipsū & mansanū p apertas ualles ad radices montiū cōuertit agmen triginta Barbarorū milia fuisse tradunt qui per abrupta & confragosa alpiū loca ipsius locorum incolis aditu difficilima in eam germaniæ partem euasere quā nūc Zeliā uulgo appellāt: Ego iuliā uti primo libro testatus sū potius q̄ Zeliā dixerim: multa interim & horrenda & quæ uix fidē si uendicēt facinora tum aduersꝰ alpiū difficultatē: tū etiā in audaces incolarū conatꝰ per eos dies edidere. q̄rum illud silentio indignū uidetur: quod pluribꝰ locis ubi ī abruptas rupes uentum est equos restibꝰ alligatos in subiectas crepidines demissos fuisse: & inde ī alias donec in imas ualles fuisset descensū interdum uniuersꝰ pene equitatꝰ uel certe magna pars eiꝰ uti ex ipsis uestigiis cognitum est per adeo decliuia loca præces datꝰ est: ut per ducentos ferme passus non modo illis locis pedibus quispiam uadere possit: Sē me cōsister qdē nisi uirgulto se se aliq̄ applicuerit. Cæterū illud q̄ ꝓ nō indignū memoria uidetur: quod ubi p iuga alpiū usq; ī mōtanæ carnie fines decurrisset nunciatūq; iteri esset

Recens turcarū eruptō

Carōli ducis consiliū

Castra hostium
numerꝰ hostium

Attēde turcarum facinora:

Attende:

Attēde q̄s locorū difficultetes euaserint.

Attēde barbarorum ferociam

Attende facinus.

montanos incolas iuga montis qui lanceæ dicitur: qua unicum eis iter in germaniam Patebat occupasse: intrepide ad locum progressi: neq; immensa montis altitudine quæ ipsa pene nubila uerticem erigit: nec ascensus arduitate deterriti sunt: sed subnixis secutis per aduersam rupem ad hostem re psere potiusq̄ subire. Quo audaci icæpto territi illi qui præ sidio erant trepidare cæperunt: inde in fugam turpiter dilapsi ingentis cladis hosti materiam præbuere: Hæc ultima fuit Turcarum expeditio aduersus uenetos in Italia. Nam puo interiecto tempore ueneti cum maumetho Turcarum imperatore fœdus percussere. Ad quod publico nomine sanctiēdū Benedict9 Triuisanus uir magni consilii & authoritatis constantinopolim missus est: unde certissimam uenetis pacem reportauit. hic idem nō multo post patriæ administratiōe3 ex prætura sortitus: præter alia multa iustitiæ & innocētiæ exempla quibus publicum munus auspicatus est: domesticas discordias & inueterata odia, quib9 tota ferme patria ad id temp9 laborarat: sapientissime sustulit: atq; nomina quædam peregrinarum factionum pessimo exēplo inducta adeo restinxit: ut illorum memoria ad hunc diem prorsus obsoleuerit, ueru3 diuina quadam prouidentia id factum uideri potest: ut cuius opera hæc terra cū reliqua Italia grauissimo bello quandoq; liberata fuerit: eode3 prætore domestica seditione liberaretur. Debebūt itaq; semper Triuisanæ familiæ hoc nomīe Foroiulienses: Quod hoc ipso uiro auctore: & externa & domestica sint ocia consecuti: quæ ex illo tempore: unde patriæ antiquitatem scribere orsi sumus consequi non potuerunt:

Veneti cu3 maumetho turcaꝝ duce fœd9 pcussere.

Benedict9 Triuisan9.

Attēde preclaram ꝓuinciæ administratōnem.

Quo nomine foroiulienses Triuisanæ familiæ ꝑpetuo debituri sint.

Finis.

M. ANTONII SABELLICI CARMEN IN MVNITIONEM SONTIACAM:

VNDITVR ILLYRICIS RAPI
dꝰ de montibus amnis.
Hybernis quum creuit aquis haud
puius ull.:
Proxima nam præceps ripam indignatꝰ i arua
Fertur: & insano bacchatus grandia cursu.
Saxa trahit: uulsasq; rotat cum gurgite syluas.
In lætos grassatur agros: hominumq; labores
Sternit ouans: gaudetq; suo non fine teneri.
Ipsa sed herculeo quum sydere canduit æstas:
Indigus ille sui diffusas colligit undas
Contentus modicis (detur modo) finibus ire
Adriacam leni scissurus gurgite tethym.
Huius in occasum uergentem uomere ripam
Carnus arat: sed quæ phœbeos suspicit ortus
Illyricis mixti gaudent sulcare liburni.
Impia sed postq̃ turcorum signa reclusis
Euboici claustris pelagi per tela per hostes
Inuasere semel uenetos sine uindice fines.
Hac iter infestis armis hac sæpius ipsa
Hostilis rabies latias se fudit in oras.
Heu quales clades q̃ tristitia damna colonis
Attulit œnotriis sontii tranabilis unda.
Ha quotiens missis superato gurgite turmis
In prædamq; dari sensit: flammisq; teneri
Vicinos stridore lares: humilesq; reuelli
Liminibus uersis miseranda sorte penates.
At ne longa foret series tam dira Laborum g

Descriptio sōtii ānis.

Prima erũptõ turchoꝝ ĩ italiã

Frequentes turcoꝝ eruptiones

Alternũs q; labor: pôpulis quibus ipſa tueri
Clauſtra datur latii: nulluſq; hoſtilibus uſus
Inſidiis: ueneti ſtatuit pia cura ſenatus
Immenſum munire uadum ripamq; tenere
Fluminis. illyrici qua ſe ſubducere colles
Incipiunt cōſurgit opus: magnũq; per æquor
Sontiacam longis perſtringit flexibus undam
Vſq; ubi te uaſtæ luſtrant Aquileia paludes.
Hic mihi tende chelym: totũq; helicona r̃cluc'e
Muſa precor: meminiſſe iuuat (nã q̃ritur) unde
Tot pariter coiere manus: uenetumq; ſecutæ
Imperium tantam potuerunt condere molem
Brixia cænomanos præmiſit iuſſa colonos
Et qui cognatæ ſulcant uicina Cremonæ
Pinguia rura uiri: nitida quos alluit unda
Larius: attritos iuſſi renouare ligones:
vicentina cohors: & qui dilecta liæo
Rhætica ſaxa colunt poſito properauit aratro
Iuſſus ab euganea cultor diſcedere terra:
Taruiſiumq; ferax raſtris armauit agreſtæs:
Hos bellunenſes. hos feltria turba ſecuta eſt.
Quiq; opitergios colles: qui ſtagna frequẽtãt
Nobiliſ altini: Carni uenere recenteſ
Diffuſos per rura uetus concordia mittit
Agricolas: & qui curuo proſcindit aratro
Tiliauenteam magno diſcrimine ripam.
Qui natiſona bibunt. ſciſſi uetus accola turri
Affuit agreſtes utinum dat nobile turmas
Cæſareis utinum campis quod ſcandit in arcẽ
Quam ſuper extructa; numeroſo milite m[illegible] lẽ

Circuitus ſontiacæ molis

inuocatio

Olĩ Aquileĩſis regio carnorum fuit: nũc alpes inco lũ qu carni dicũtur

Vtinum & eius ſitus

Pānoniæ posuere manus: stat ducta sereno:
Sublimis: gaudetq; polo uicia uideri:
Austria sēsit on⁹: quiq; aspera rura Gelmonæ
Cimbriaco dilecta meo musisq; Canoris:
Tarcenti qui saxa colunt: auxere cateruas
Barbarico populi contenti uiuere ritu:
Effera qua primas pandit germania cautes:
Ergo his tot manibus lectis adiussa paratis
Diuiditur sub sorte labor: mox ipsa uideres
Robora succidi: durasq; securibus ornos
Fraxineasq; trabes uerti. propellitur ilex
Procumbitq3 tēres uulsis radicibus alnus:
Truditur infœlix si proxima constitit ulmus.
Rupibus excisas cautes hic obstruit: ille
In glebas subscindit humū: pars ducere fossas
Pars nectare trabes: ipsā pars maxima molem
Cespitibus crudaq3 instant attollere terra
Ac uelut in siculis fusæ quū collibus hiblæ
Vere nouo populantur apes sua pabula flores.
Certatatimq3 nouum referunt in castra laborē
Pars lecto iam rore uenit: pars iussa recedit
Turba frequens magno confūdit pria susurro
Limina: ponit onus ueniens hæc illa reponit
Instipatq3 fauis: studio sic undiq3 cœptum
Feruet opus: surguntq3 rudes ad sydera turres
Cynthia tersenos uix dum compleuerat orbes
Quum producta procul bis denis milib⁹ ipsa
Constitit assyrios moles mutata labores:
Stant densæ turres: stant propugnacula mille
Pinarū q3 sup series immensa superbit. g ii

Constru
ctio molis
sontiacæ

Cōparatiō
Quantu3
tēporis cō
sumptu3 ī
munitione
cōstruenda

Nec de penſilibus pugnandi pontibus uſus:
Nec crepitant molles duro ſub pondere crateſ:
Non tabulata tremunt: ſūmoten9 ipſa recedēs
Dat ſpatiu3 pugnæ moles: amplumq; reliquit
Curriculum: gaudetq; ſuis ſe uiribus uti:
Inq; uicem foruli ſubſidunt turribus: unde
Inuiſum tormenta queāt procul ictibus hostē
Pellere: & admotas fracta teſtudine turmas.
Vaſta fere medio ſubnixa eſt area uallo

Diſcriptio gradiſcæ quam nūc hemonia3 appellant

Infeſtum complexa uadum: qua ſæpi9 hoſtis
Ruperat: hanc placuit foſſis atq; aggere multo
Cingere: nunc Venetis ſtatio tutiſſima caſtris:
Non tegeteſ humileſq; caſas magalia culmus
Non gramen ſtipulæq; leues: nō alta paluſtriſ
Vlua tegit: fragili conſurgunt limina teſta:
Vrbis in effigie3: portas & ſtrata uiarum
Aſſimulatq; forum: nec non delubra: ſed ipſa
Qualia fagmeo poſuit noua Roma tonanti:
Vitifero iuxta tumulus ſe uertice tollit

Medæ montis de ſcriptio

Hūc q̄q; Bacchus amat: profugæ de noīe dict9
Phaſidos: hāc phama eſt fraterna cæde cruētā
Magnanimū æſonidē colchis cū patre relictis
Per uarios caſus per deuia Regna ſecutam
Pellicis aut ulctam conubia dira Creuſæ
Pollutamq; manus natorum ſanguine: iūctis
Anguibus: errantem miſeranda ſorte per orbē
His olim sediſſe iugis: tacitiſq; ſub antris
Medeam magicis exciſſe ambagibus umbras.
Hinc quoq; ſuſpectæ uoces ſub nocte ſilenti
Audiri; ſtrepituſq; refert pars credula uulgi.

Hinc qui sonciaco spaciantem margine molē Anguis he
Viderit: hesperum sese spectasse draconem sperius.
Menalias ue putet sinuosis flexibus arctos Anguis cæ
Nectentem: tardis agitatum cursibus anguem lestis.
Hunc uetus ogygios attollat græcia muros Clara or-
Ascribatq; deis neptunia mœnia: laudent bis monu-
Mirenturq; suos parthi babylona labores menta.
Nec sileat pharios iã barbara mēphis honores
Aeternumq; sui memoret pia busta tyranni
Charia diues opum: magnum uulgata p orbē
Totq; asiæ gentes celebrent delubra dianæ:
Maius enim mirantur opus: iactátq; minores
Tot potuere manus coniungere seston abydo: Imitatio a
Tot consanguineo reginaq; saxa peloro. pertissima
Ingesta tullere freto: bimaremq; corynthon
Fluctibus æquoreis cognata auertere terra.
Stat moles turrita suo sub robore nixa
Barbaricos ulctura dolos tristisq; rapinas:
Tēpꝰ erit quãdo hæc circū noua mœnia uictus
Prostratꝰq; solo pœnas dabit impius hostis Diuinatio
Atq; aliquando datum. uenetos incessere fines poetæ.
Pœniteat: cernatq; suos sub strage teneri.
Hic unde in nostros totiens grassatus agrestes
Victor abibat agens subitam sine uidice prædã
Ipse sui eximias morientis ab hoste referri
Sentiat. & coruis linqui sua membra liburnis.
Pars inter fossas subq; ipsis turribus altis
Corruet extrema moriens: pars altera ripa
Sontiacas diro maculabit sanguine lymphas Poetæ diui
Puniceoq; fugax odiosa cadauera uoluēs natio.

Sontius adriacos uariabit gurgite fluctus.
Hinc ueneti danaas turcarum cæde ruinas
Calcidicamq; ulcti stragem: primosq; labores
Ausoniæ claros referent ex hoste triumphos
Sic quæ barbaricas poterit contundere uires
Gens domitrix rerum: uictrix terraq; mariq;
Romanum transgressa decus domiabitur orbi:

POEMA MARCI ANTONII SABELLICI
IN CAEDEM SONTIACAM:

q VO PRAECEPS FORTVNA RV
is? quo pergitur ultra

Exclamatō poetæ

Oenotrium delere decus? stat triste receusq;
Fleuimus excidium latii qui claustra tenemus
Hunc etiam pro triste nefas quæ cernere uictu3
Prostratumq; solo uenetis ulctoribus hostem
Mœnia debuerāt nostro maduere cruore
Heu tristi munita loco fatisq; sinistris
Quam non mille man9: nō bina pegerat æstas
Haud potuit moles populos seruare propiquos
Præsidium ue suum: non publica castra tueri
Perstitit incolumis nunq̄ statione remissa
Suspectum complexa uadum trieteride tota
Fecerat inde fidem patriis a finibus olim
Sæuas posse faces trepidataq; tela repelli:
R ppulit at nullus: sed se compescuit ira
Turcaru3 interea cædem meditata: nouosq;
Bellona dictante dolos: nec defuit ausis
Euentus potuit phamam præuertere cursus

Quō se dira phalanx latias effudit in oras.
Ac uelut impactum decies. p nubila fulmen
Luctatumq; diu flāmis si cædat hiulcis
Humor & excussus per inania corruat ignis
Ante ferit q̄ flāma micet spaciosaq; cæli
Templa tonent: fallit uigiles: uix concita sensꝰ
Cœperat hesperio titan se mergere fluctu
Versus in antipodas: iam serus lumina uesper
Compositura diem prono spargebat olympo
Quum subito qua forte celer per saxa cauasq;
Luctatus ualles mitescit sontius aruis
Ante oculos inspectæ acies inimicaq3 signa:
Propter aquas uiridi uestit se gramine campus
Sarcanum illyricæ dixit uetus accola ripe:
Constitit hic hostis uenetisq; obnoxia castris — Sarcani cā pi descriptio
Castra locat. celeres cursum pressere cateruæ
Desilit omnis eques: quærit pars pabula cāpis:
Excutit e uenis silicum pars semina flammæ:
At delecta cohors nullo progressa tumultu
Flumineam calcat ripam torrente sinistro:
Insueta assimulans lento dispendia gressu — Exploratio turcarum:
Miratur tamen inteera fastigia ualli:
Suspectisq; adiecta uadis castella stupentq3
Cespitibus structas nullo non ordine turres
Pergitur & tacitis oculis deprehendere tendunt
Qua detur sibi parte uadū: qua parte superbi
Aggeris oppositas moles ac claustra refringant
Ieiuni ceu nocte lupi balantia circum
Septa sedent. auidoq3 ardēt abrumpere morsu
Caularum teretes nodos, sæuitq; tuēdo

Terra fames: multo uix tandeʒ explenda cruore.
Ipse intus glomerãtur oues: timidiq; sub illis
Succumbunt fœtus: toto trepidatur ouili.
Sic ubi fonciacæ conspecta est margine ripæ
Errabunda phalanx: totis stationibus ingens
Exoritur clamor: uocat hic: ille arma requirit

Trepidatõ ad primuʒ conspctuʒ turcarum.

Castigatq; moram: discurritur ordine nullo:
Induit hic aliquis leuem thoraca: comantem
Fert alius galeam: multi calcaria poscunt:
Cornipedemq; legunt: humeris pars ecce rigẽtẽ
Loricam inducit: lateri pars alligat ensem.
Vtq; omnis consedit equo galeata iuuentus
Protinus in turmas abeunt sua signa secuti:
Sed quid tela tenes uirtus peritura quid ipsa
Te nox atra mouet: nocturnaq; cõtinet umbra?
Nunc age uel dubiam superato gurgite pugnã
Consere: nunc ista castris hostemqʒ lacesse.
Nocturnos cognosce deos. Lux crastrina nescis

Adhortatõ peotæ.

Quid uehat. heu magno stabit deceder̃ nocti.
Iam cœlo propulsa dies concesserat umbris:
Perdideratq; suos tellus obstrusa colores.
Ductores iussi insomnem traducere noctem
In sortes abiere suas commissaq; ualli.
Munimenta citi repetunt: seruãtq; per umbrã.
Sed non omne uadũ: nõ omnia claustra retẽta
Præsidio: nullo quædam custode tenẽtur.
At non flamurium noctis compescuit umbra:

Solertia flã murii per/ noctantis.

Non tenebre tenuere duceʒ: sed tempore quo se
Frigida iam medio traducunt sydera cœlo
Mille rapit lectos equites: gressuq; silenti

Deprehensum superare uadum: saltu͂q3 tenere
Edicit: nanq3 ante suis sub sole cadenti
Insidiis saltum monstrarat cominus aptum: Edictu͂3 flamurii
Iussa facit festina phalanx fluuioq3 relicto
Collibus illyricis tenuis qua semita uallum
Diuidit elapsi: per amica silentia tendunt.
Est uallis quam grama secat non mitib9 undis
Hinc pogoretani se pandunt ordine colles:
Eminet inde iugum: Inde & licinisia saxa
Consurgunt: cædis rabies hic alta resedit
Hic omnes latuer̄ doli. titonia coniunx. Descriptio diei
Pallida luctifico cœlum reserabat eoo.
Collectæq3 notis densarant æthera nubes
Italia ne surgens spectaret funera titan
Impiger at geminas ad flumina corripit alas
Flamurius: subitoq3 amnem tranare tumultu
Impetat: & uenetum multa ui inuadere uallum
Terdenas tamen ad pugnam discrimine lectas
Vlteriore uadi ripa tenet ipse cohortes.
Ast ubi conspectæ castris sunt cominus alæ Suspicō futur̄ pugnæ
Infestasq3 inferre faces: martemq3 ciere
Protinus œnotrii repetunt sua signa manipli.
Ductoresq3 ipsi in medium conferre parati
Consilia ecce adsunt: cunctis decernere ferrō
Q uādoqdē hostis adest. animis sētētia surgit Cōsultatiō ductorum.
Tutius at quidam arcum castella lacessi
Hostem posse uolunt: multis concurrere campo
Mens erat & iunct9 quia nō ignaua pateret
At funesta nimis uicit sententia nullo
Exemplō seruata ducum: quacu͂q3 liceret

Siue equo pugnare loco: seu detur iniquo
Vrgere inuisum totis conatibus hostem:
Supremum consilium.
Constitit una tamen cunctis mens omnibus unum
Consilium aut latio hostiles auertere cursus
Aut si non ualeant uitam pro laude pacisci:
His animis pugnae partes sub sorte capessunt:
Inque sua habeunt fato rapiente cateruas
Hic mihi musa uelim lectas ex ordine turmas
Ductoresque ipsos patriamque & nomina pandas
En uulgus diuersa sonat: Tu sola canentem
Stratagemina
Admonuisse potes rerum non inscitiatem
Hieroymus ueronensis
Praefuit ipse hosti quae proxima constitit alae
Iuxta athesis natus gelidas hieronymus undas
Coeperat infoelix iam dum uergentibus annis
In senium lassae requiem sperare senectae.
Hinc comes & natus fortisque audaxque iuuenta
Puniceoque inuectus equo fulgentibus armis
Iacobus badouarus:
Ante aciem ualidam ualidus ui concutit hastam
Impiger hanc iuuenis turmam Badouarus agebat
Nominae patricio uenetaque hic indole dignus.
Ioannes iacobus picininus:
Per medias acies ibat sublimis in armis
Nomine quenque uocans: acuensque in praelia turmas
Praefuit & fratrum maior picinina propago
Stelenus ambarcius
Fortis aui uultum referens laudisque paternae
Aemulus ambracio stelenum genitore creatum
Furius salernita:
Et te frugifero furi generate salerno
Nobilis ala capit: senis ductoribus hosti.
Hercules maluetiu
Ac totidem inter se nexis datur obuia turmis
Succedit numerosa manus fatisque sinistris
Hanc regit alcida magni maluetia proles

Nomē hab̄s hanc phlegreis regit exul ab aruis
Orbe uagus fugiens regalia tecta gubernus.
Acer anastasius calabrisq; eiectus ab oris
Pauper in exilium sociis cum coniuge natis
Trurilius: emeritos armis q impenderat annos
Militia attolens æuū tenuisq; penates.
Italus eximiis aderat spectandus in armis
Fūestæ infœlix gaudens cognomine terræ
At quæ pgresse submissa est ala secundæ
Rectorem te magna senex Caldore: tuam quæ:
Sortita est sobolem: nec non gallesia tellus
Quem genuuit tellus campis uicina faliscis:
Consilii hunc olim magni fecere tyranni
Participem: magnus potuit fœlixq; uideri
Ni fidei in uulgus male prodita iura fuissent.
His quoq; magnāimū fausto cognomīe mixtū
Vidit læta phalanx meditantē bella ierardum
Inde alias alii traducunt ordine turmas
Ductores latii: iam proxima signa canebant
Instabatq; hostis multoq; in bella tumultu
Ibat: & illudens martis simulacra ciebat:
Protinus hinc ergo infestis incurritur hastis
Inde cadunt uolucres neruo stridente sagittæ:
Tollitur in cœlum clamor: resonatq; per imas
Horrendum ualles diuersis uocibus echo.
Itala turba pedem pfert: telisq; remissis
Successu modico perstringit cominus enses
Barbarici cessere doli: sensimq; represso
Vi simulant cessisse gradu: nunc terga premēti
Dant timidi: nunc ecce leues finxere recursum

Ioānes gu-
bern9
Anastasiu
de sācto an
gelo
Antonius
zurilus:
Italus foro
iuliensis
Antoni9 ca
ldor9 & fi-
lius
Georgi9 de
galeio
Ierardus de
tersaliis

Initiū pu
gnæ

Calliditas
turcarum.

Illudu[illegible]q; hosti:& coram conuicia iactant.
Rhæticus hic ardens iuuenis ductore creatus
Vicimus exclamat socii: propellimus hostem
En trepidi cessere loco paucicq; resistunt.

Ferocia gregorii ueronensis.

His dictis perstringit equũ calcaribus. inq;
Aduersam multo conatu impingitur alam:
Per medios hostes uadit: passimq; uagantes
Dissipat:& campo uictor discurrit aperto
Ceu leo iam grandis syluis ac matre relicta
Quum libycis uenatur agris: armẽtaq; passi3
Conturbat. nunc hos tauros: nũc impiger illos
Insequitur: carpitq; fremens auidusq; cruoris
Incassum media cædem meditatur harena.

Locus insidiarum.

Ventum erat ad fauces angustaq; saxa uiarum
Immitis qua grama fluit: campisq; relictis
Omnia circunstant multo damnata pauore
Substitit. hostilisq; senex haud inscius artis
Rhæticus inclamat: quonã quo pgimus ultra?
Tela tenete uiri. cursumq; inhibete priores:
Barbarica3 agnosco fraudẽ: male credim9 hosti

verba senis hieronymi.

Cõprime nate gradũ: sũmũ (mihi crede piclum
Iminet experto iuuenis concede parenti.
Vix ea fatus erat quũ leua e parte propinquis
Cõsurgunt hostes latebris: magnoq; fragore
Præcipitatur eques p saxa abrupta cauosq;

Ex insidiis turcarum surrectio.

Anfractus uallis: consternitur obuia sylua
Protrituq; apparet iter: quacunq; citato
Procursu uesana manus se proripit. hæsit
Obstupuitq; gemens. aspectu exterrita primo
Nostra phalanx: inde ingentes ad sydera uoces

Extollunt retro socii: uestigia retro
Vertite: fraus ingens instat conuertite cursum: Consternatio primæ turmæ
Quas male pdidimus ualles repetamus aptas.
Cōclamāt: gelidosq; nouus pauor occupat arctus.
Quid facerent miseri porro quas āte fugarāt
Versi in bella fremunt: rursus: frōteq; lacessūt:
Inq; Latus leuum rabies effusa ruebat.
Dextra fuit moles: dexter quoq; sontius amnis
Hinc qq; signa mouēt subito clamore cohortes
Traiiciunt q; uadum neglecto gurgite: & ipsa3
Vicinam uallo complent mox agmine ripam.
Ac uelut immites si euertant æquora cauri
Inq3 ortum ruat omē fretum: si letus eois
Eurus equis subito fuscis se prodat ab indis
Thracius ac boreas fremat hīc: īde urgeat auster Comparatio
Affligunt se se fluctus: retroq3 coactos
Difficiles agitant cursus: luctantibus undis.
Sicubi se Venetæ senserunt undiq3 turmæ
Deprensa iam fraude premi: nitunt iniquis Cōfusio nostrarum Copiarum
Emersisse locis: in se confusa iuuentus
Præcipites cōmittit equos: glomeratur in unū
Cæra ciues: equus ictus equo ruit: atq3 uiro uir.
Audires gemitus suspiriaq3 alta cadentum
Inq3 caput multos multosq3 in terga iacere
Aspiceres: stygia strages crudescit erymni. Foedissima strages
Interea primam a tergo circumuenit alam
Hostis: & in multum deluoluitur ira cruorem.
Itur in omne nefas: passimq3 miserima cædes
Editur: hic inter galeam thoracis & oram
Extremam feriens prorsus ceruice recisa

Deicit ense caput pessum: truncumq; labantē
Præcipiti deturbat equo: calcatq; per herbas:
Diripit ille humerum busto: totoq; lacerto
Dextera cadens pressū digitis monentib9 ensē
Detinet: ecce alius solo mirabile dictu
Et caput & galeam conū quoq; diuidit ictu:
Crura abscissa iacent: abscisaq; crurib9 arma:
Sternitur actus eques passi3: saltuq; maligno
Decurrūt uento surgentes sanguine riui.
Peruia forte fuit moles: & aquantibus olim
In portæ cōscissa modum: certaminis omnis
Hic furor: hic rabies: hic sanguinis alta cupido
Hæserat: hac p strage3 & dēsa cadauera nexus
Barbarus ire uiam certat: manus itala contra
Asseruare uadum: sæuumq; auertere uallo
Flamuriu3: multumq; ferox distracta fuisset
Pugna loco: sed ubi iuuenem nebulone pfectū
Dissectum p membra sui uidere philippum
Cessit tota cohors: heu quæ tam dira cupido
Militiæ patriis potuit te abducere terris
In fœlix iuuenis: nō phama obscura paternæ
Pauperies ue domus: sed te tua fata premebāt:
Indolis heu quantum lugebit Mantua: quale3
Crinibus effusis cilio suspirat alumnum:
Ductoris post fata sui nebulonia pubes:
Sternitur: effractis cuneis fusisq; maniplis:
Fit uia prorumpūt hostes: multosq3 trucidāt:
Non aliter fractis stabulis armenta leones
Diripiunt sternuntq3 solo multoq3 cruore
Faucibus infestis ieiunia longa reponunt:

Atrocissima strages

Locus apertæ minutōnis ubi atrocissime pugnatum est

Interitus falso nunciatus philippi d. nebulone

Comparatio

Iamq; ac'es deuota neci ſe denſat in orbem
Exiguū: glomerantur equi: quibus ilia pulſus
Feſſa quatit: rigido nigreſcit lingua palato.
Ceruix laxa iacet. gelidus fumantia ſudor
Crura rigat: feſſos calcaria ſubdita iam dum
Seſſoriſq; ſui nihil ipſa hortamina tollunt.
Deſperat compreſſus eques: iã prælia paucis
Tela mouere datur: ſeſe ſpiſſantibus inſtat — Equorum anhelitus
Barbarꝰ: & medio cumulat noua funera ſaltu.
Hic ductore ſatus multos compellat: & inquit
O ſocii q̃ dura inſtet fortuna uidetis.
Cædimur hic paſſim pauciq; reſiſtimus hoſti.
Nūc opus eſt animis: nūc quæ uia ſola ſalutis
Panditur: infeſtis armis per barbara ſigna — Ad horta tio
Aduerſaſq; acies campos repetamus apertos.
His dictis erecta animo generoſa iuuentus
Fertur in oppoſitas totis conatibus alas.
Terq; uiam nixa ferro eſt ſibi ſternere: terq;
Victa manus retro multorum cæde repulſa ē.
At dum bella ciet: nexatq; infenſius hoſtem
Rhetica progenies armis: inſignis ab alto
Incautus cono iuuenis deprenditur ille
Multa premēſ caput enudat. galeāq; reſoluit
Crinibꝰ arreptiſ aliuſ iuuenile recidit.
Cum tota ceruice caput: procul ipſe reciſum
Aſpicit infœlix genitor: procurrit & amēs — Interitus Iuuenis retici hie.o nymi:
Clamitat equiſ te patri mea ſola uoluptas
Eripuit: certe ipſe tuoſ aut nate ſuperſteſ
Vlciſcar maneſ: ulctuſq; hinc uictor abibo.
Aut terram mordebo iacenſ: ſic fatuſ in hoſtē

Irruit: ast illum creber circumstetit ensis:
Opprimiturq; solo non uno uulnere: ibidem
Ambratius socias dum forte ulciscitur umbras
Acriter occubuit medio certamine ductor.
Præsidio spoliata suo gemit ipsa: furitq;
Infœlix acies: mortiq; addicta futuræ
In gladios & tela ruit: manus impia contra
Excipit amentes cursus hostemq; trucidat.
Per rupes & saxa iacet uallesq; cruentas
Interclusa manus: facinus pro triste pudorq3
Nominis ausonii: non nulli in uincula uictas
Pretendere manus: Latii uis alta cruoris
Sontiacas uariat tepefacto gurgite lymphas:
Parte alia primæ fuerat quæ proxima turmæ
Tertia quæq3 fuit: multum per iniqua locorum
Luctataeq3 diu angustas euadere fauces.
Nam leuis insidiis subito quæ emerserat ala
Per rupes cautesq3 uolans insederat omnes
Terrifico clamore uias: iam cæde recenti
Conspersæ instabant acies: tergūq3 præmebāt.
Hic quoq3 in angustum pressi traxere ruinam
Præcipites q3 suo nixu miserabile uisu
Procumbunt equites: rabies mahometia circu3
Fūditur: œnotrium q3 haurit sitibūda cruore3
Increpat at pauidas reuocatq3 in bella cohortes
Acer Anastalius: quid nos pauor iste leuabit?
Quid socii exclamat? qd tā male cedim9 hosti
Non fuga tuta leui cursu gens prouocat euros.
Nec quod tam turpi studio glomeramur ī unū
Marbecios tande3 uicti uita bimus enses

Desperatō prime turmæ

fœda quo rūdī deditio

Virt9 anastasii

Indole si latia digni: uenetaq; fuistis
Militia: mecum retro conuertite cursum:
Hostibus est etiam fosso qui pectore telis
Sanguis eat: multi his dictis in prælia uersi
Instaurant alacres magno certamine pugnaʒ:
Sanguinis inuisi multum diffunditur: ardent
nfensæq; utriq; manus se cominus urgent.
Telum telo hæret: ensisq; retunditur ense.
Sed quid bella cies frustra peritura iuuentus
Fata obstant: nihil inuitis confidite diuis.
Hic duʒ sæua ferox meditatur prælia ductor
Hortaturq; suos ingenti uulnere uictus
Cessit Anastasius pugna: uitamq; relinquens — Interitus Anastasii.
Flaminiæ dulces moriēs reminiscitur oras.
Hic quoq; cenomani uirtus animosa Tibaldi
Occidit: hic belli consors patriæq; necisq;
Martius: ipse etiam moriens præssisse putaris
Funestum serʒana solum: tua fata secutus
Furius: hic etiam multi quos phama recondit
Magnanimi periere uiri: sternuntur ibidem
Pugnaces equitumæ turm: peditumq; cateruæ
Turbantur Veneti ductorum cæde manipli — Aperta ūenetaruʒ copiarum ꝑfligatio
Diffugiuntq; palam fusi per lubrica saxa.
Perq; imas ualles cōspersaq; robora tabo.
Terga premūt falcati enses: scythicæq; sagittæ
Præcipitat sternitqʒ uiros hauritq; cruorem
Flamuriana manus: cumulata cadauera passiʒ — Profusa strages fugientium.
Cornipedesq; iacēt: turpē qui ex agmine primi
Tentauere fugam: & cāpum irrupere patētem
Qñ inimica sup mixto præmit agmine turba

Haud miseraq; effugiunt mortē: sed cæde soluta
Oppressi per rura cadunt: maumetius ensis
Obuia scuta uirum: fulgentiaq; arma recludit.
Nūc hūeros: nūc crura metit: discrimine nullo
Dissecat infœlix uulgus: lateq; uagatur:
Polluit antiquæ cædes uestigia mossæ
Præcipiti distracta fuga: sic deniq; lassa
Non saciata tamen rabies inimica resedit.
Fœlices animæ quæ fortia facta secutæ
Fortiter: almificamq; fidem uenetumq; tuēdo
Imperium: latio fudistis limite uitam.
Dum decus & uene ti stabunt penetralia Marci
Gentis & inuictæ sulcabūt æquora puppes:
Sēper uester honos: supremaq; facta manebūt
Ite: licet superas lætæ conscendite sedes
Hic decus: hic uestræ seruant praemia laudi.
Vos uero algentes bello: belloq; fugaces
Effugii solo pollutæ crimine turbae
Elisias ualles: & amœna fluenta tenete:
Restitit ut campo uictor Maumetius heros:
Constratasq; uidet diffusa per arua cateruas:
Ne quid ait nostri diffusum sanguinis hostis
Esse sciat: nostroq; leuet sua damna cruore:
Ite citi: fortesq; uiros illustria bello
Pectora: ab ausoniis passim secernite truncis.
Lectaq; furtiuis mandentur corpora flammis.
Protinus excurrunt equites: atq; ipsa facessunt
Iussa ducis: mediaq; suos e caede reuellunt.
Hic gemit. & cæsi procumbit in oscula fratris
Exanimemq; attollit equo: flammasq; requirit

Finis pugnae.

Elogiū poetae in eos qui strēue periere

Victoria turcarum.

Edictu; flamurii.

Ille madens lachrymis traducit funera nati
Fata patris natus: per densa cadauera quaerit
Dat sociuȝ socius flammis: aliusqȝ propinquũ
Fert humeris: tacito properãtur singula luctu:
Barbara simplicitas dic cur tua funera condis
Scilicet ignotum est tot fortia pectora nunq̃
Tot latios potuisse uiros occumbere bello.
Incolumi tibi stante manu: saluisqȝ maniplis.
At dum sontiacæ decrescunt margine ripæ
Barbara busta uirum: collectis undiqȝ signis
Proxima castra petit uictor: solioqȝ potitus
Vtqȝ erat elatia conspersus cæde resedit.
Flamurius: cingunt castrensia rostra cateruæ:
Ductores post terga manus huc ite reuinctos
Armiferamqȝ inquit subito mihi sistite prædã.
Dixit: & in crudum defixit lumina uulnus:
Ingentesqȝ animi uultu compescuit iras:
Captiuos ad rostra duces turmasqȝ sequaces
Victrix turba trahit: proh nomĩa clara, supbæ
Militiæ nudata caput: manibusqȝ reuinctis
Poplite ad indignum flexo uener tribunal.
Ipse autem patriam uictor nomenqȝ requirit
Ductorumqȝ gen⁹: praeclara stipendia quæ ue
Gesta ferent bello: tacitoqȝ audita recondit
Pectore magnanimos uultus miratus & ora
Fortunamqȝ uiruȝ: quos tristia fata manebãt.
Impius infando multos non multa moratus
Seruitio damnat: pariterqȝ ad uincla reseruat
Intõat inde nefas: reliqua hæc mihi corpa ferro
Cædite mille cadũt in cædem protinus enses.

Inuehitur poeta i tur carum simplicitatem

Ira flamurii.

Attende in dignuȝ spéctaculum.

Crudeliſſimum flāurii edictū:

Sternitur infœlix acies diſcrimine nullō
Non uirtus: nō alta domus: non clara parētū
Nomina: non florēs ætas: non profuit ulli
Canicies: atq3 ipſi etiam miſerabilis hoſti,
Illyris auſonio ſpumeſcit ripa cruore
Teſtaturq3 nefas: ſolio crudelis ab alto
Spectat: & exultās laudat noua uuinera uictor.
Deniq3 iam latio conſperſus ſanguine rurſus
Exclamat: ia3 ia3 fœlicis præmia pugnæ

Permiſſio flainurii

Q̄nquidē merita ē habeat maumectia pubes.
Ite uirum galeas flulgentiaq3 arma: uagoſq3
Cornipedes: totis læti depoſcite campis.

Diſcurſus in prædam

His dictis feſtina phalanx ſe proripit. atq3
In prædam diuerſa ruit: paſſimq3 iacentes
Diripiunt gladios galeaſq3 & cōmoda bello
Scuta uirum: ſpoliāt multaq3 in ſtrage uolutāt
Fœdaq3 deſtituunt fœdos p gramina truncos.

M. ANTONII SABELLICI CARMEN IN CARNICVM INCENDIVM.

AM FVSIS PROVECTA RO
tis nox atra rubebat.
Oceano: ualleſq3 umbris comple
xa cruentas

Deſcriptio noctis quæ diem pugnæ ſecuta eſt.

Et campos ubi pugna fuit: ſtragemq3 repente3
Victriceſq3 manus: inimica q3 caſtra tegebat
Et iam tempus erat placidam quo laſſa quiete3
Summotis captare ſolent animalia curis
Letheuſq3 ſopor feſſos complectitur arctus
Cunctorumq3 oblita fouens humana laborum
Corda leuat sic terra ſilet: ſilet arduus æther

Sed qualis nox illa tibi proh facta dolorq;
Iulia terra fuit: requies non ulla sed ingens
Terror: & immensi uulgus pressere pauores:
Nanq; ubi uulgata est uicina per oppida tanti
Nuncia phama mali: pueri iuuenesq;: senesq;
Attoniti siluere: diu gellidusq; cucurrit.
Ima per ossa tremor: sed non discrimine tanto
Cessatu3 uexare metus præsensq; monere
Excidium quãtumq; mali lux ꝓxima ferret
Succlamate animis: langor sic excidat omnis:
Compressusq; dolor stimulo grauiore resedit
Pro se quisq; fugam properat noctisq; ꝑ umbrã
Cõmigrare parat. trepido pars concita cursu
Sublatos humeris confecta ætate parentes
Pars rastros humilisq; lares agrestia sacra:
Curribus extollunt. agit hic armenta gregesq;
In præceps: sobolem cæco trahit ille tumultu:
Qui stragem illius noctis: casusq; sinistros:
Indignos ue queat dictis æquare labores:
Audires gemitus suspiriaq; alta cadentum
Votaq; ne'quicq̃ obscuras iactata per umbras
Quot currus: quot uersa solo carpenta iacere:
Cernere erat: ualles resonabant luctibus imæ:
Diffugitur pars hæc aquileia telqua pigrasq; Effugiũ ad
Adriacam dorim quæ non sensere paludes: munitiora
Pars illa ignotas syluas & densa ferarum loca:
Lustra petit multi præcinctas mœnibus urbes
Munitasq; altis comprendunt montibus arces
Hæserat hic omnis miseri fiducia uulgi
His spes omnis erat gemitu concurritur ergo

Vndiq;: & horrifico nox perstrepit atra fragore
Vertice uitifero collis consurgit ad auras
Cæruleis qua turr9 aquis disterminat arua
Iulia ab illyricis uicino fonte colonis:

Descriptio tarcentinæ arcis

Hic prælara tribus uicis arx alta: uetusta
Stat fundata manu: corrupto nomine prisci
Tarcentum dixere patres: hinc carnica centum
Frugifero munita solo castella uidere
Agrestisq; licet uillas: camposq; iacentes:
Flumina: & adriacam stagnãtez ꝓxima tethyz
Dalmaticos fines: & iapidis ora timaui.
Quasq; ferox primas pãdit germania cautes:
Artenios colles: & flumina tiliauenti:
Flumĩa osopiacas circumlabentia rupes:

Prõspectus arcis:

Hinc spectare datũ: patet hĩc ꝓspectus ad ipsas
Quas pleno cilina trahit torrente ruinas.
Apparent Auiana procul: facilinaq; rura:
Et qua uitiferos mitis liquentia campos
Irrigat: & uenetæ se porrexere paludes:
Inde opitergini colles: littusq; relictum
Nobilis altini: fluuio & quæ sulcat amœnõ
Arua silis: feltrine cautes taurisiumq;:
Euganeæq; procul caligant montibus arces:
Hinc quoq; prospectus latæ decurrit in æquor:
Aspiceres medio fluctu uolitare carinas
Nunc pluuiis correpta notis: nũc actibus euris
Vella rapi: gnidias longe mentita columbas.
Huc ego pestiferi depulsus mœnibus hunni:
Bis geminos fratres pergrataq; iura secutus
Hospitii: trepidos gressus instante tumultu

Corripui: tutusq; patiens hac arce resedi.
Mœstra dies aderat: pauidumq; retexerat orbe3
Sudifico cœlu3 boreæ concesserat auster.
Victus ad extremas libye decesserat oras
Improbus: & cæco siccabat carcere pennas
Ignes interea phœbus prodibat ab indis
Frigida terga premes tepidoq3 admouerat axi
Scorpius: & dubias cursu quas nuper anhelo
Presserat auerso spectabat sydere chelas.
At tellus deserta silet: deserta putares
Omnia: & hesternis uacuum cultoribus orbe3: Attende in auditu3 silentium
Nuda iacent: nullisq; sonant mugitibus arua:
Lanigerosq; greges hirtasue errare capellas
Nusq̃ cernere erat: tractos non feruere currus
Audires concussa solo non rastra sonare.
Horror erat cultos campos uillasq; iacentes
Tot uicos: mundumq3 ipsum spectare relictu3:
Haud aliam terræ faciem: uultumq; fuisse
Crediderim: postq̃ sese cohibentibus undis
Emersere freto colles: & phocidos arua.
Tanta promethiden cyrrhea in rupe sedentem
Sospite cõnnubio stupuisse silentia credam.
Iam multu3 progressa dies: mediumq3 tenebat.
Acribus actus equis titanius axis olympum.
Quũ subito ecce nefas q̃ ꝓxima mœnib⁹ hũni. Initium incendii.
Rura sedent fumare procul piceosq3 sub auras
Tollere uisa globos. iam iam miserabile uisu
Ecce alius: mox deinde ali⁹. mox undiq3 creber
Insinuat surgens immensa uolumina fumus:
Heu simul exclamãt q circũ forte sedebãt h iiii

Complorario misera bilis Spectantium incolarum.

Heū patria infœlix te ne hæc infaūsta cadentē
Hæc ergo suprema dies: hæc fata manebant?
Iulia terra cinis: cinis & lachrymabile tantum
Nomen erit?
Audiret gemitus: & circum nuda sonare
Pectora. & hæc secum iactantes talia matres:
O miseræ sortis dira hæc in tempora natæ.
En patria incensa uersisq; penatibus omnes
Extorres: rerumq; inopes lustrabimus orbem:
Credibile est superi sæuos peccasse parentes.
At tantam insontes nati teneræq; puellæ
Non meruere nefas: o pignora nostra doloris
Ingratum quoq; uētris onus: quid tristib⁹ āni s
In lucem: & miseras uitæ mersistis ad auras.
Ibitis exilii comites eritisq; senectæ
Longo errore uagæ peregrinis sarcina terris.
Hos inter fletus atq; omnia dira sedebam:
Interea uolucer late diffunditur ignis
Circumferre faces hostes pe rura uagati.
Continuo quicquid cultæ telluris ad eurum
Gurgite præcipiti sinuosus sontius ambit:
Quicqd ad occiduos rursus Zephyrusq; tepētes
Tiliauenteæ flexus sibi uendicat undæ
Nil nisi flamma fuit. boreas incedia miscet:
Flammarumq; æstus tollit uiolentus ad auras
Flatibus arctois: uolitant per inane fauillæ.
Inuoluitq; diem cæca caligine fumus:
Ac uelut in latiis memini me sæpius oris
Ipsa sub autūnum præreptis messibus arua
Agresti succensa manu mox cuncta uidere

Igne rapi: & subditis agros deseruere flammis:
Interea uires si suggerat ignibus auster
Differitur totis acies uulcania campis:
Conflagrant uallesq; imae collesq; supini
Cum stabulis tegetes: agrestia tecta pecusq;
Et nemora & densas syluas: uluasq; palustres
Corripit ignis edax: abeunt indeuia flammae:
Quam procul ipse sequi potuit p̄spect⁹ ouātes
Sic quoq; bacchato sinuosa incendia tractu
Perq; domos uacuas: & carnica regna uagati
Cernere erat: phama est captae neptunia troiae
Pergama: & iliacas nocturnis ignibus arces
Exarsisse: uetus facies: tamen illa malorum
Vix tam foeda fuit: maiora incendia nunq̄
Expauit mortale genus: licet alta uetustas
Aeolias rupes ethneaq; monstra sequatur:
Et phaetonteae mendacia prisca fauillae.
Phoeb⁹ ad hesperiam tethym iam flectere cursū
Coeperat: & serae surgentes leniter aurae
Aetherea purgabant: clarescunt undiq; flāmae
Vndiq; triste nefas īmensaq; damna patescūt:
Quacunq; aspicias ignis spectatur & aether:
Hanc rerum faciem miserandaq; fata sedebam
Attonito similis spectans: lachrymasq; ciebam
Excidium primae. & sortem miseratus iniquam
Qn̄ mihi ante oculos fratrū se maxim⁹ offert
Fratrum qui sibi me uatē uatisq; camoenas
Hospitio iunxere pio: comitatur euntem
Lecti manus iuuenū: ille ardens iuuenilib⁹ ānis
Spicula bina gerēs dextra: parmamq; sinistra

Me uidet & dictis longe compellat amicis:
Quis tam triste nefas hospes dilecte? quis unq̃
Crediderit patriam hanc taꝫ tristia fata manere
Obruimur flãmis: & tristi mersa fauilla
Cuncta iacent quicquid sæuꝰ nõ possidet ignis
Occupat & circum grassatur barbarus ensis
Tu uero quãdo hæc tutissima mœnia cautus
Prendisti indignos aĩo ne admitte timores.
Quid quod & hos arcis q̃s cernis ad ima iacer̃
Tergeminos uicos tercentia tecta tueri
His paro nanq; aut fortunas seruabit auitas
Auertetq; atros nostris a mœnibus ignes
Hæc dextra: aut uitam multo cũ sãguine fundã
Cui ego quando ferox hostis uulcania circum
Semina disseruit: ferrũ undiq; & undiq; flãma
Circunstat: quid te iuuat obiectare periclo.
O iuuenis fidens animi: quin fortiter arcem
Hanc potius tutare precor: tua dextera uictos
Nox teget: atq; arx hæc defensa tuebitur omnes
Deniq; quid contra tot fortia pectora uirtus
Vna ualet furor est uictis non cedere rebus:
Ille autem contra me ne hoc discrimine quisq̃
Cessantem signisq; moras per uota trahentem
Viderit ignis edax coram mea regna cremabit?
Prorsus & admote stringent hæc mœnia flãmæ
Nec tantas ulciscar opes? prius ipsa dehiscat
Christophorũq; uoret tellꝰ: aut rector olympi
Flumine letheas rutilo me trudat ad undas
Publica fata sequar. fratrum tibi cura meorum
Sit precor: hospitii serua pia pignora nostri

Hæc ait & lacrymans nobis se proripit: illũm
Ductorem delecta manus comitatſ euntem
Ingemui: mecumq; animo nõ pauca mouebam
Quũ subito ĩ se oculos incẽdia sæua retorquet
Carpserat interea desertas undiq; terras
Ignea uis: totis facies uulcania campis
Circũfusa furit: lambentes sydera flãmas
Cernere & undantem mixta caligine fumum:
Horror erat referens oculos: tũ mœstus amicuʒ
Aspicio: hunc tacitis compello uocibuſ: hisq;
Alloquor: ecce omnem patriã considere in igneſ
Cernimꝰ at quid nos tanto indulgere dolori
Liui sine iuuat: sic improba fata ferebant
Hanc cecinere oliʒ sub nostraq; tempora parcæ
Protraxere diem nihil hæc suspiria curant
Nihil lachrymas neqũt his tet rica ata moueri
Quin age cõpresso gemitu dic ordine (nanq;
Iulia nõ tantũ tellus sed plurima mundi
Pars bene nota tibi ẽ) uicos atq; oppida passiʒ
Fumantes uillas dominos ac nomina pande.
Ille autem lachrymis cõtra sic orsus abortis
Quid me tot sæuos casus tot damna meorum
Dinumerare iubes: patriis ꝓcul æditus oris
Quẽ ñ iste dolor tãgit: lachrymabilis hæc lux
Cui non semper erit? pariter læsere potentes
Atq; inopes: quæ nostra cremãt cõfinia flãmæ
At si rite uacat nostros audire doloreſ
Priuatosq; iuuat casuſ cognoscere quãuiſ
Gestiat herculeas phœbuſ contingere metaſ
Incipiam breuiterq; sequenſ ex ordine dicam

Aſpice ſontiacas nubes quā fumea ripas
Texit & aſſurgens candētem flāma fauillā
Ad ſuperos alterna uomit pogoretia tecta
Hoſtiles rapuere faces licinifia rupes
Proxima polluto cæſorum ſanguine uallo:
Ecce nefas ſiculos colles imitatur & ignes:
In leuam conuertere oculos campoſq; patentes
Aſpice & heſterno rorantia prata cruore:
His uicina locis ſuperas ſe tollit ad auras
Flma ſub anguſtæ rapuit quæ mœnia moſſæ
Barbarico contra ſupremum carpitur igni
Farra ferax:nec non meriana mapalia cultis
Medeæ ſubiecta iugis.heu quanta lyæo
Damna parant ſæuæ miſcentq3 incēdia dextræ
Vritur & magicis tellus ſuſpecta cauernis
Hoſpitis antiquæ tellus de nomine dicta
Viuat & huc ipſū traducat carmine phaſim
Scilicet inſomnem potuit mulcere draconez
Ignipedeſq3 iugo multo medicamine tauros
Subdere præſentes poterit reſtīguere flāmas
Nulla colchis ope:non hoſpita tecta tueri
Haud ꝓcul his tumulis mōſtrat te uerſa cadētē
Et quæ frugiferæ ſenſerunt dāna craullæ
Nomanoſq3 lares:nec grandia nomina ꝓſunt
Romina ꝓſtratus bello quæ exhorruit orbis:
Nec q diuerſis miſcentur fluctibus amnes
Defendunt uiſcona ſuum:generoſa refuſcis
Cœlitiſ exundant æſtu magalia uti
Voſ quoq3 triſte nefaſ palmatia tecta recurſat
Igniſ edax:heu quæ lugebunt horrea patreſ

Quos aqleia tuæ pascũt altaria diuæ:
Dispereunt tenues pro petra regna fauillæ:
Aucupiis insigne solum: tua prima uoluptas
Deliciæ quæ omnes pereunt hic dulcis alũnæ
Propetane tuæ cessent uolucresq; canesq;
Et quæ iam dudum te retia lecta trahebant:
Ardet agonareon, dirasq; offensa refugit
Proxima nympha faces: generosior antoniani
Fumat humus. fumatq; situs cerealibus aruis
Castulo & armiferi nemoralia tesqua georgi
Virginis æthereæ sedes oblonga feraxq;
Meretum fatisq; ruunt roncheta malignis
Heu pietas quot uersa loco susp ira eodem
Prædia & inuisa cernit feruere fauilla
Que numerosa cohors aqleia phama uetustæ
Virginis æternum desertaq; mœnia seruat
Conficit ignis atrox laurentia rura: luitq;
Aemula campano fœlitia musta lyæo
Arripit ecce procul fœnilia densa papyæ
Percotumq; cremat cinctũ nemoralib⁹ imbris
Perniciosa lues: humiles uiolantur agelli
Perdoctiq; lares centum nec scita uirorum
Pectora nec tantos sapiens grex reppulit ignes:
Vertitur infœlix tisanon: puteiq; minores
Teq; pigardiferis quæ uberrima cingeris aruis
Samardinga premit: patriæ miserabile fatuʒ
Cusiniana ruunt: & prædia perseriana
Tectaq; uenanti pergrata terrentia turbæ.
Euersis heu quanta locis his damna reportat
Sauorgnana domus, res dilabuntur auitæ

Ne c seruare datum quæsita nepotib9 arua
Tu patrias sedes subitoq; euicta pauore
C rda leuas populi: desertaq; mœnia seruas:
N coleos: fuluo iuuenem quem cinxerat auro
Cæsariana manus. rursus spes altera prolis
Inde procul tristanus abest: ille acer in armis
Præsidio aut arim firmat: seu prorsus in hostez
Comparat agrestes acuitq; in prœlia turmas:
Q uo soboles generosa ruis? nil proficis. ecce
M rsa iacent flãmis prõaui quæcunq; pararũt
Inclyta gesta tui: septenis messibus olim
Præfuit hic patriae patrias molitus habenas
Q uicqd & hoc genitus peperit: q prim9 auc
Patritium uenetos inter libauit honorem:
Quicquid auus cuius claros factura nepotes
Nomina clara refers: quod sobria cura parẽtis
Q uod patruelis honos: auxit miserabile uisu
Sustulit una dies: quid te dolor urget in iram
Præcipitatq; furor. satis hic ulciscitur hostem
Marte sub aduerso qui se ad meliora reseruat:
Dum miserãda queror cõsurgit mœnib9 hunni
Proximus ignis atrox cargnania tecta: laresq;
In subitas abeunt flãmas: tristisq; fauillas.
Ecce columbiferas casulas noua flãma capessit:
Pyeriasq; rapit sedes: quibus ante solebat
Ausonia quotiens esset mihi redditus urbe
Sta solidosq; lares tyrius despexerat: uti:
Sæpius hos lucos & amœna fluenta colebat
Phœbus: & ipsa suũ comitata polymnia uatem
Luminiana micant flãmis salientibus arua

Stur̃niferũq; premũnt ũulcania tela ṫisanon
Lausachiumq; ferax.clauianaq; tecta:piosq;
Qui stephanũ coluere lares:q̊s sub sylua q̊sq;
Admouet umbriferos propi9 sub sylua penates
Nec texere suos entratia tecta colonos
His heu quanta locis quot tristia dãna recensẽt
Vtnei gens clara uiri susannius ecce
Ille senex nostræ mitis tu tela thaliæ
Quod doleat qđ ploret habet:dolet aduẽa ꝑles
Cuius signa fouet flauentis forma iuuentæ.
Flet quoq; calua cohors dira hæc dispẽdia cler9
Clerus utineæ famulatus uirginis aræ.
Talibus attonitum fatis lux illa maninum
Vidit: & infanda hæc mœrentez dãna detalmũ
Contigit haud ulli maior facundia linguæ
Nec tantus fãndi cultus: popularior ulli
Nunq̃ sermo fuit: nunq̃ præsentius ipsam
Rem populi iuuit quisq̃:sed transtulit ecce
Vlterius se dira lues:cerealibus aruis
Iulia rastra colunt) piceus se tollit ad aur̃as
Perlambitq; polum mixta caligine nimbus
Nec mala sumpichiæ infœlicia tecta recepta
Peste uacant.fumant fenilia galeriani
Glaunichiũq; uetus: fatis damnat9 eisdem
Talmason & uillæ flãmis crepitantib9 orbæ
Culmina lapsa ruunt: iã iã populabitur ignis
Flambrion:& sedem dederas cui carpine nomẽ
Cœlitus euertit postes fax dira marissæ
Iunctaq3 dumosæ laurentia tecta gradiscæ
Ardet amatricis culmen miserabile uillæ

Nec nõ ceruleis ſedes perſtringitur ũndis
Quæ mariane tuis:blauutia ripa receptuȝ
Teſtatur candore nefas:nil ergo fugaces
Naides aut undæ poterũt prodeſſe propinquæ
Sed nec ſignis opem uicinis turribus amnis.
Fere parat:uiridi pereunt quæ margine ripæ:
Tollitur ingratas bugniſius ardor ad undas
Glanditiumq; rapit : uolucri conſumitur igni
Quicquid in his terris tenuit mõ maxim⁹ille
Interpres legum:clarum cui ciuica nomen
Rex dedit:en quid te magnis exercite rebus
Nos quoq; quid iuuit:quod tu tot millib⁹unus
Prælatus quondam terſenis menſibus alto
Aggere ſonciacam firmaſti ex ordine ripaȝ.
Pro hlachrymæ fletuſq̃mȝ i ſuſpirat ademptaſ
Illius nunc pectus opes: lachrimiſq; madeſcũt
Lumina:quæ uatis caſtas cognoſcere curas
Dignata eſt:his ne ſaltem concedite damnis
Tiliauenteæ:ſed opem præſtate puellæ
Cæruleo genitore ſatæ:reſtringite flammas
Vicinumqȝ nefas oro:ſic omnibus æuis
Plenus eat. plenoqȝ pater ſe gurgite tethym
Voluat in adriacam : nulli quoqȝ noxius idem
Credatur:canoſqȝ premat frõs glauca capillos
Quin ꝓcul inde aciẽ qui me tũ forte docebat
Huc refer hoſtes ait:& quæ memoranda ſupſũt
Damna uide:naȝ quæ poſt flumina tiliauenti
Cernimus atqȝ ultra caligine merſa relinquo:
In boream reflecte oculos ripamqȝ ſiniſtram
Fluminis:inſenſumqȝ lupis prædonibus ecce

Vertit flāma solum martinia rura recurrit
Ignis edax: septūq; parant cui robora nomen.
Brixia adusta iacet: uillisq; faucnia baccho
Sucnisias luget sedes abbatia proles
Glemonæ sublime decus: tres ordine fratres
Ingenio longe pollens ac corpore quisque
Murutiana leui caligant tecta fauilla
Quæ prostrata solo proles gurgetia plorat
Desere sed tumulos: cāpestriaq; arua parūper
Vtneisq; faces subiectas mœnibus hauri.
Aspice clausit opem cornaria nympha nuceto
Procumbuntq; lares. diuiq; mapalia marci.
Fertile blessanum: uarianaq; limina: necnon
Basilicæ flāmis sternuntur culmina pictæ
Nec coleretani pro tristia damna penates
Peste carent: sed qd lachrymis lōgiqua notam9
Proxima utineis flagrant caprilia muris.
Laupacum rapuere faces huc respice: & ipsum
Cui tu glauca dabas nemorōsum popule nomē
Luxuriaca cremant salientes prædia flāmæ
Prædia quæ seni soboles clarissima fratres
Leguleo genitore sati præculta tenebant.
Inter iuleas proles haud clarior ulla
Nec maior mihi uisa bonus est artibus ulla
Philetina domus illis. hanc turba clientum
Languentesq; colunt cœtus: phœbiq; sorores
Hinc nati patrisq; senis cōsulta reportant
Sæpe rei populus medicas hic consulit artes
Ternaq; pyeriis resonant hic plectra camœnis
Haud ꝓcul ecce nefas cui oīa cōtulit armis

Fumat humus stabulis cortalibus ip̄ obˀignis
Vergnaciis q̃ꝫ furit tectis: paruũqꝫ recurrit
Rieciolum: haudqꝫ illi ꝓdest quod cõminˀund
Hinc atqꝫ inde fluunt: hic prædia uersa georgi
Vtnei pars clara fori: u llãqꝫ cadentem
Coniugiuꝫ: atqꝫ ipsos flesti ꝓpe niccolæ natos,
Saltus & ad leuã macredia saxa relucent:
Tuta remansa siæ: nec sunt tibi culmina uillæ,
Sed quid triste nefas cerno noua flãma noacem
Frugiferasqꝫ recens uolias circũuolat ignis,
Captis ergo suis cessabuut arua côlonis
Sordescentqꝫ situ clari uineta rosaci?
Vix hæc damna tulit quondã quũ uesuuiˀarsit
Vidit & in cinerem uertit sua regna lyæus
Heu q̃ grata perit sedes, heu dãna meorum
Cultoresqꝫ mei; hoc nobis haud debuit unq̃
Hostiles licuisse manus: mox talia questus
Ingẽit; & lachrymis hæsit meˀhospes abortis;
Ipse ego quãdo nihil cœlum nisi ꝓrsus & ignes
Vndiqꝫ cernere erat: surgens haud plura r̃quiro
Interea phœbus toto se merserat orbe
Fluctibus hesperiis: at nulla crepuscula nuellæ
Inter tot flãmas noctem traxere tenebræ:
Sic mensis qui nonus erat numerandus ab ibre
Luctibus & lachrymis tristes abiere calendæ:

M. ANTONII SABELLICI CARMEN IN NAVFRAGANTEM DIVI PETRI Cymbam.

f

LVCTVAT ALMA RATIS MEDIOQ; eiecta profundo
Vltima uota facit. gelida dilapsus ab arcto
Incubuit pelago boreas: cui prorsus ab imis
Aequore uersa uadis timidos curuant i austros.
Huc omis decurrit hyems sed remige fesso
Solus adhuc instat clauo. scopulosq3 minaces
Horret & ambigua pupim regit arte magister.
Sit licet ipsa breuis turbæq3 capacior alnus
Exigue pars est ingens tamen orbis in illa.
Hic reges: clariq3 duces hic sũma caputq3
Imperii: hic populis species inimica tyranni:
Hic hominum quicqd trinũ ueneratur: & unum
Rite deum: nihil heu cæcæ & sine lumine mẽtes
Cymmeriis mersæ tenebris: nil referet inq̃:
Quod pars hæc proram teneat: pars illa carinam
Quodq3 alii antennas capiãt: alii ardua mali
Corripiant: qppe una salus: atq3 omnibus unum
Iminet exitium. eia aĩos deiectaq3 membra
Tollite: & assumptis pariter consurgite remis:
Hæc uis dira freti arctois excita procellis
Inuictis æquanda animis: & fortibus ausis:
Pars hæc uela regat: tractet pars illa rudentes:
Ipse sed o trepidæ rector uelit esse carinæ
Remigiiq3 caput: cuius neptũnia nomen
Regna tient: regat ille huius n inscius artis

Nec fera tempestas quicq̄:arctoæue procellæ
Officient:sed læta ratis mox tuta subibit
Ostia littoribus totis ac præpete portu
Supplicibus uotis soluet se grata iuuentus.
Tu naticani iam iam moderamina lambi
Adriacis comitte deis:ea numina præsint
Illa regant cunctos:illis sint omnia curæ
Tu comes interea comitumq; hortator adesto
Xiste pater:lapsasq; noua formidine mentes
Erigito:surgantq; simul regesq; ducesq;
Hortatu pater alme tuo:remisq; receptis
Verberet insanos fluctus:undasq; minaces
Experrecta manus:tanti pars prima laboris
Sicaniæ rex magne tua est:qua parte recumbis
Hac magis atq; magis dudū male cogitat æq̊r.
Proxima tyrrhenis agitetur palmula nautis.
Succedat numero insubrum q regna ministrat
Mantua cuiq; uetus.cui tu Ferraria seruis:
Germanos gallosq; duces discrimine tanto
Interea cessare nefas:licet ardua mali
Antēnasq; premant:eadem sors uersat & illos.
Tu quoq; pānoniæ rector fortissime: siqua est
Quæ te sollicitet pelagi feruentis imago.
Surge age:sarmaticas dextras:aīosq; iacentes
Confirma:siqua antiquæ uirtutis in illis
Pars infracta manet:nec q̄ curuatur in ipsam
Pars ratis hesperiam tuta est:a gadibus usq;
Nereus occiduis male temperat æquora nautis
Hac quoq; parte decet iā iam sublapsa leuari
Corpora:uelle mori est medio cessare periclo.

Surgite inhorrescit facies uesana ꝓfundi
Subsiduntq; atri pene ipsa in tartara fluctus.
Heu segnes nimiũ segnes: heu lãguida pauci
Membra leuant: alii passim per transtra forosq;
Deiecti lachrymis intenti: & luctibus: ipsum
Turpiter exitiu3 supremaq3 facta subire.
Ac uelut epoti uicina obliuia lethes
Nil metuunt. heu triste nefas hinc unda deiscit
Depressura ratem: uastis aquilonibus inde
Tollimur ergo precef miseris & uota supersunt:
Vota precesq; mouẽt superos. his arduus æther
His pelagi imperium terræq; his oĩa curæ.
Volq; precaturo linguis aĩsq; fauete
O iuuenes: q̃q̃ media iam morte tenemur
Desperare tamen turpe est: qui singula nutu
Temperat: ille pios fors ad meliora reseruat:
Vocibus his igitur superos affabimur orsi.
O patris imensi soboles: o uirginis almæ
Dulce puerperiũ. si tellus pontus: & æther:
Totaq3 signiferi seruit tibi regia cœli.
Respice disiectam ripheis flatibus alnum
Casuramq; unã uicto cũ remigæ: ni tu
Continuo boreæ rabiem fluctusq; sonantes
Presseris: & toto mulcebis stagna ꝓfundo
Hæc ẽ illa ratis: qua cum pius ille sederet
Piscator: subito pisces & retia curuo
Littore destituit: teq; & tua iussa secutus.
Huic te pollicitũ phama est pater alme futurũ
Tenderet æquoreæ quo non sua retia prædæ:
S3 quẽ mox hoĩu; melior captura iuuaret

Euentusq; rei tantæ nō defuit: ecce
Præsidio quos ille tuo quæsiuerat unam
Impositos spectas boreas quā uexat ī alnum
Siue palestinis illa ē quæ īmitibus euris
Obruta pene uadis.quū iā deuicta periclo
Esset tota cohors:nec nō sibi nauta timeret
Vectori seruata suo est: sed pontus & euri
Cui parent.tu uector eras:hæc porro uel illa
Sit licet.impulsæ nos naufraga sarcina cymbæ
Nos miseri tua turba sumus:miserere tuorum
Christe decus cœli uacui reserator auerni.
Qui super æthereas nubes & sydera trina
Maiestate sedes.pergit uis aspera ponti
Remigium uexare tuum.tua dextera uictos
Sola leuare potest: intentant cætera mortem
Nil tibi difficile est:tua mira potentia totum
Librat & arcanis moderatur legibus orbem.
Tu noctis lucisq; uices tu mēsis & āni
Iura tenes ipsis nil te fallentibus horis
Conuexum imperio cœlum cœliq; meatus
Et quæ perpetuo degunt concordia nexu
Auscultant elemēta tuo: tibi terra fretumq;
Seruit:& his aer atq; aere sanctior æther.
Dēiq; quodq; fuit quodq; ē nūc quodq; futurū ē
Tu sator & rerum rector ratione gubernas.
Sed quid sūma loquor:tantū mortalia supplex
Deprecor:& p̄rsus ualeant quæ fata moueri:
Tu fluctus diuersa nimis ne exēpla sequamur
Diceris æquoreos quos barbara frangit erithre
In p̄tes traxisse duas:pro mœnib⁹ undæ

Hinc atq; inde diu steterant: dū trāsfuga moses
Impia cum populo pharii fugit arma tyranni,
Teq; iubente ferit nereus uada uindice fluctu
Niliacasq; manus instantiaq; obruit arma.
Rore leui sudam per deuia lustra uagantem
Pascis: & expressa rigidis e cautibus unda
Ora leuas ꝓfugi sitibundaq; pectora uulgi:
Velle tuo in uiridem conuersa ē uirga draconez
Deq; dracone recēs mox mistica uirga renata ē
Vis tua terrarū dānauerat himbribus orbem
Vis tua dānatum presso seruauit ab imbri
Vindice te pueris tribus impia flāma pepercit,
Trisq; ionam luces aluere immania cæte
Viscera. fatidico iuueni mirabile dictu
Sæpius obiecto sæui parsere leones
Haud ulli reserata prius tibi ianua ditis
Cessit: & inferni distracto cardine postes:
Non gressus remorata tuos acheruntias unda ē
Non styx: non phlegeton: cōfusa ue fluīa lethes
Te simul inspecto pressit tria cerberus ora
Et minus atq; minus diris latratibus umbras
Intonuere canes. quæ ipsis ī faucib⁹ orci
Monstra cubant subito cessere offensa nitore
Quid quod & intacta dignatus uirgine nasci
Passus es æternis fato debentia necti
Rebus & īmensis quæ sunt dimensa coire
Ne tua pastores tantū cunabula scirent
Iussa piis pia stella magis se se obtulit illi
Hac duce ab eois terris tibi grandia portant
Munera tus: myrrhā: myrrhaq; ꝫ pc̄ tētius aurū i iiii

Teq; sacer uidit:notasq; asphaltidos undas
Conuersis iordanis aquis:pontumq; refugit.
Vis tua flumineos latices in pocula bacchi
Vertit:& exutos uita reuocauit ab orco.
Sæpe super pelagi faciem tua planta cucurrit
Naufraga sæpe ratis te formidantibus austris
Depulsisq; freto portu seruata resedit.
Deniq; quicquid habet cœlum:neptũnia qcqd
Aequora quæq; iacent stygia caligine mersa
Imperio subiecta tuo:tibi maxime rerum
Auscultant seruantq; tuos in sæcula nutus.
Quando igitur rerũ seruit tibi qcquid ubiq; ẽ
Nec non uelle tuum certatim elementa sequũt.
Discute iactantem tua naufraga trãstra ꝓcellã
Insanumq; fretu3:turbataq3 stagna coherce.
Concidat imitis boreas:uacuumq; relinquat
Quicqd acer pelagi domitis sibi uẽdicat undis
Quicquid & œnotriæ rapuit lugentia circum
Littora:mœsta sedet qua lamẽtabilis hydrus.
Cymbrica tecta olim & refluis te cursib9 ambro
Obruit oceanus:sed non nimis improbus ille.
Gallica quum posset confundere fluctib9 arua
Abstinuit cedensq; ultro sua regna reuisit.
Secius ionii ueniunt qui ad littora fluctus:
Quosq; ferox boreas agitat:non proxĩa tantũ
Corripuisse uolunt:sed uasto inuoluere ponto
Hesperiam:terrasq; omnes a gadibus usq;
Ad tanai3: & gelidas scythicæ meotidos undas
Non apẽnini surrecta cacumina cœlo.
Auertit inimicum himbrem:taurinaue saxa

Saxa diu quondam lybicos remorata furores:
Non pyrenei saltus: rupisq; gebennæ:
Celsus apex: mundi ue tenens confinia calpe:
Deniq; non quicquid mõtisq; alpisq; niuosæ
Se tenuis tollit nimboso uertice ad auras:
Fata instant: sed fata potest uis una leuare
Tu quæ sola potes uis tristia fata leuato:
Fallor: an id certe est: uatis quod uota precesq;
Præsentes tetigere deos: mitescere pontus
Cœpit: & infesti uersant minus æquora uenti:
Quid quod & ethesiæ iam dudũ leniter ipso
Solis ab occasu contendunt sternere fluctus:
Cessat & acris hyems: iam se furor ille remisit
Aequoreus: sperare licet quæ naufraga nuper
Puppis erat: pelago & uentis melioribus ecce
Vtitur ecquis iam o socii tam segnis inersq;
Quis nostrum tã uictus erit qui talibus auris
Omnia quiq; regunt superis ad uota secundis
Desperet: totoq; ratem considere portu
Hanc tandem non posse putet: date lintea uẽtis
Continuo: atq; ipsis alacres incumbite remis:
En prope se tellus nobis: atq; ostia contra
Se pandunt: iam iam totis conatibus illuc
Flectere uela libet: tuq; huc piscator adesto
Remigioq; tuæ moderare bar cna cymbæ.
Illa quidem postq̃ portu seruata sedebit
Luserit & festa frontem redimita corona
Ipse ratis rector grato cum remige supplex
Tristia quod sæui uitare pericula ponti
Contigit & reduci portum tetigisse carina:

Ad uaticanas uotorū debitor aras
Rite perēne sacrum meritosq; indicet honores:
Huc omnes pia tura ferent: huc grandia dona
Votaq; concipient superosq; in uota uocabunt
Eo quis so tam sæuus adest: quis ue ipius ultra
Qui neget esse deos sūt dii quib9 omnia curæ
Quos fas atq; pium nec nō mortalia tangunt
Qui mare qui terras strepitu q cætera nuper
Terrebat boreas iacet: æternūq; iacebit
Fatali compressus ope: iam cuncta silescunt
Pacem cuncta tenent. tutos seu prendere port9
Seu quis iam medium mauult sulcare ꝓfūdū
Tutus utrūq; potest. gratis date tura ministri
Cælicolis nec parca manus dispenset acerram
Plus nunq̄ meruere dei: ductoribus illis
Infestam pelagi rabiem scythicūq; furorem:
Sustinuit petreia ratis. sed dum freta mulcet
Candida cimothoe uersasq; aquilonib9 undas.
Dumq; sopitur hyems hic alliget ancora puppī
Hic cōcessa pii foueant (licet) ocia nautæ
Ture litent superos: onerentq; altaria donis
Flatibus arctois langorē & uincla precentur
Carceris æolii: totos uel turpiter ānos
Ripheis depressa iugis uis tanta senescat.
Interea nostris rebus sint ocia: sitq;
Pax & alta quies superi: sit numine uestrō
Securum mortale genus: sit libera tellus
Sitq; piæ tethys nunq̄ nō peruia cymbæ.
Mollibus ethesiis. semp discurrat aperto
Illa freto: uecâtetq; manus quascūq; parabit

Alma fides talis sit semper quæstus: & illi
Vectura hosq; ipsos uobis seruetur in usus
Cælicolæ: mundiq; omnes (licet) exigat annos:
Atq; eadem quando casurus concidet orbis
Non cadat imo poli nitidis referatur i astris.
Hemonis: ut quondam phamæ si credim9 argo:

M. ANTONII SABELLICI DE RERVM ET ARTIVM INVENTORIBVS POEMA AD M. D. HIERONYMVM BAFFVM FORO-IVLIENSIS PROVINCIAE QVAESTOREM INCIPIT.

i NTER GRATA SOLES STVdii comertia nostri.
Priscorum laudare frequens monumenta uirorum
Auctores ipsos rerum miratus & usus
Et quas quisq; olim meditando pdidit artes
Hæc eadem quia sepe mones studioq3 requiris
Ordiar hic uenetæ dec9 & noua phama iuuētæ
Ludere pauca (breui. qs eni queat oia uersu: — Causa poematis
Baffe tibi at quāuis maiora negocia temptas
Huc animū conuertere precor dispendia fient — Breuitate
Nulla quidem: tenuem non aduersat9 honorem — ipsa lectorē
Huc ades: & mecum hunc lector sortire labore3 — allicit
Sed iam tempus adest trepidæ dare uela carīæ — Prima em
Imus: & imensum iuuat hoc tēptare pfundu3 — ptio & uenditio
Emptio prima datur: datur auctio prima lyeo.
Ille triumphales etiā traducere pompas — Diadema
Instituit diadema: dedit gestare tyrannis. — Triumph9
At quis uictum nondum dodona negaret

Frumenta pistoria ars Ipsa dedit frumenta ceres: & frangere saxo
Pinsendiq; rudem prima est cōmenta laborem:
Primæ leges Hæc eadem leges præfixit gentibus: atqui
Te radamante uelint auctorem muneris adsūt:
Phœnices primi phamæ si credimus ausi
Inuentio litterarum Mãsuram rudibus uocem signare figuris.
Ipsa suū contra decus hoc memphitica tellus
Sublataimq; acri repetit certamine palmam
Lator litterarum in græciã Cadm9 agenorides patrio ꝓpulsus ab orbe
Intulit hemoniis cœlestia munere terris
Octauas totidemq; dedit uix ille figuras.
Inde alias grai sensim inuenere recentes
Latores litterarum in latiū Hinc porro ausoniis decus hoc tribuisse colonis
Se ueteres iactat mutata sede pelasgi
Palladiis phama est primū sibi finxit athenis
Prima domus Eurialos cū fratre domum (nanq; orbe recēti
Speluncas coluistis aui, uillesq; latebras).
Tunc primū fragili cōsurgere limina testa
Obstupuit mortale genus. ꝓ tristis abusus
Quã paruo contenta fuit natura: sed ecce
Quis spartano consurgant atria saxo
Sublimesq; ornet postes titana carystos:
Illita callaico radient ni cuncta metallo
Credimus esse nihil spernitq; hæc luxus & odit
Prima arx Aeriamq; bifrons cecrops hic condidit arcem.
Te phoronee canunt alii testantibus argis:
Primum agriopide paphiis est uisa colonis
Tegula Tegula ficta manu: sic prodidit alta uetustas:
Marculus Marculus atq; recens inc9 & forcipis usus
Huic uectis debere etiam tutela fatetur

At pūteos phariis danaūs deuectūs ab ōris	Incus:
Argiua dofodit humo: conscindere saxa	Forceps
Rupibus: & certaꝫ prolissis adere formam	Vectis
Ogigyas cadmus docuit sua mœnia thebas:	Puteus:
Archiphrasi q̄q̄ tyrii noua munera quidam.	Lapidicia:
Esse uelit: turresq; trason & mœnia circum	Turris
Oppida constituit: contra sua præmia dicunt	Muri
Phœnices genio soliti sibi condere laudem.	
Argento tenues telas subtexere & auro	Textila
Niliacæ docuere manus: sed uellera primo	Lana ticta
Perdita mollicies infecit lydia fuco.	
Lanificos fusos clestor dedit unus aragne	Fusus
Dignus matre satus: linumq; & retia matēr	Linū rētia
Prodidit: at Nitias statuit fullonibus artem	Fullonia
Megara quem genuit fatalis regia nysi.	ars
Boetio sutrina datur: medicina canopo.	Sutrina
Ast arabus quem phœbe tibi babylona creasse	Medicina
Phama refert: medicæ fert́ dator artis & auctor	
Repperit hemoniæ chiron uetus incola terræ	
Herbarum medicas uires & nomina primus:	
Temperat ipse scythes subitis fornacibus æra.	Herbaria
Lydius humanos olim conflauit in usus.	ars
Cudere phryx docuit delas exausta metalla:	æraria fa-
Inqꝫ nouos usus telluris uertere uenam.	brica
Hanc calybes quidam: quidā ciclopas in artem	Cōflatio
Mortales traxisse ferunt: tu dactyle ferrum	æris.
Primus in idæis monstrasti gentibus antris.	Ferrum
Cephicus argenti uenas: aut atticus imis	Argentum
Fodit erictonius terris: tu cadme sed aurum	Aurum
Insinuas colles pangeaqꝫ saxa recludens:	

Plumbum	At uetus oceano genitum fert fabula solem
Fabrica fer	Muneris auctorem quidam fecere thoanteȝ.
rea	Midacritoq; dedit casseteris insula plumbum:
Figulia ars	Ciclopes media positis incudibus ethna
Ascia	Humanuȝ docuere genus sibi cudere ferruȝ.
Gluten	Cecropius figulis sanxit præcepta corebus.
Serra	Ascia dedaliæ, glutenq; & serra mineruæ:
Perpēdicu	Et perpendiculum: & obliqui prima terebri
lum	Cōmoda debent: conuexi fornicis usus
Terebrum	Clauis & arguti torni tenuisq; libellæ
Fornix	Comentū samii si credim⁹ est theodori
Clauis	Sunt palamedis op⁹ mēsuræ & pōdera: phidos
Tornus	Credit argiuus gemini uetus auctor honoris.
Mensuræ	At tua magne cilix soboles noua semīa flāmæ
Pondera	Excussit pyrodes saxis: excussit & ignem
ignis e sili-	Prima prometheæ ferulis ars inclyta dextræ:
ce ignis e	Bisq; duas statuere rotas sub curribus ipsi
ferula	Gens operosa phryges. calidi proponere mercē:
Vehiculuȝ	Et nectare procul: nisi mercalia pœni
Mercatura	Cœpta eumolpe: coli ē primū tibi uitis & arbor
Vitis cult⁹	Cecropio generate solo: domuitq; scyteni
& arboris	Ipsa merum soboles admotis stapilus undis
Aqua uino	Fertur aristeus uicino natus hymetho
misceri	Orchades & radios rudibus pressisse trapetis:
Oleum	Idem mella fauis primus discussit: aratro
Mel	Ante alios bitiges docuit submittere tauros:
Bos & ara-	Triptolemū ps magna cāit: ps maxīa brigem
trum. Re-	Muneris auctorē tanti: pharioq; canopo
gia ciuitas	Ciuilis res prima fuit: sed subdita regi
popularis	At populare decus ciuilia iura sacrumq;

Attica gens olim fertur cõmenta ſenatum:	primuſ ty-
Theſea mortales primum uidere tyrannum:	rannuſ
Poſtquẽ phama refert phalarĩ trepidaſſe ſicãoſ	.Sſ:tyrãnꝰ
Proh ſcelus indignum uictor ſpartanus adegit	Seruuſ
Humanum ſeruire genus: docuiſtis athenæ	Iudiciũ ca-
Vos ueſtrũ damnare caput: noua prælia ſæui	ptiſ
In pharias gentes geſſere phalangibꝰ aphri.	primũ præ
Acritus & proetuſ dum triſtia bella cierent	lium
In ſe ſorte rudes clypeos ſtatuere: ſed adſunt	Clypeuſ
Dent athamante ſato qui inuẽti præmia calco.	Lorica
Loricam midiæ inuentam putat alta uetuſtas.	Gladiuſ
Quem meſſana tulit: gladiũ ſpartanꝰ & haſtã	Haſta
Cõmentuſ galeaq; ferox proceſſit in hoſtem:	Galea
Aſt ocreaſ primi geſſere in prælia charſiſ	Ocrẽæ
Ipſe ſcytheſ curuoſ arcuſ tereteſq; ſagittaſ:	Criſtæ
Altitonante ſatuſ: decꝰ hoc quoq; maxime pſeſ	Arcuſ & ſa
Perſeoſ inſigniſ proleſ tibi uendicat error.	gittæ
Velitiſ ignotam tyrrhenuſ protulit haſtam:	Haſta ueli-
Pilaq; non priſciſ ingrata quiritibuſ arma.	tariſ
Vulnificam uiſa eſt primum ſuccincta ſecurim	pilum
Panteſila furenſ: piſeus uenabula: & ipſum	Securiſ
Scorpion idæis debet catapulta colonis.	Venabulũ
Martiuſ amentum iaculumq; ætholꝰ in hoſte;	Scorpio
Confixit. baliſta ſyrum phoenica recenſq;	Catapultã
Funda canit: ſed tu meditatuſ prælia piſeu	Baliſta
Das tyrrhẽæ tubã: teſtudo anthemona laudat.	funda
Arctius hoſtiles illabenſ machina muroſ	Tuba
Sigei fabricator equi generoſus epeuſ	Teſtudõ
Creditur. en arieſ mutato nomine nunc eſt.	Arieſ
Inſciuſ ante fuit ſonipeſ ſeſſoriſ: adactuſ	

Vſuſ equi	Bellerophonta tulit: frenūq; induxit & ipſa
Frenum	Strata peletronius domitor martemq; ciere
upgna eq̄'	Theſſalus auſus eq̄: ē prim⁹ quē pura uetuſtas
ſtrii.	Semiferum ſpectaſſe uiruȝ ſibi uiſa uocauit
Bige	Centauron. bigaſq; phriges iunxere fugaces.
Quadrige	Sanxit erictonius uolucres agitare quadrigas.
Teſſera	At belli ſignū uigiles & teſſera magni
	Sunt palamedis op⁹ ſtatuitq; hæc p̄gama circū
	Dux ille iliacis inſtat dum græcia fatis
ſignificatō	At dec⁹ inuentæ ſpeculæ dat phama ſinoni
ſpeculariſ	Hic eſt ille dolis potuit qui euertere troiam
	Quā non mille rates decimus nō uicerat ānus
	Non gemini atridæ teucer nec fortis achilles.
	Dire ſinon cuius nunc impia facta nepotes
	Oderunt. meritoq; omnis mox oderit ætas
	Hoſtibus inducias ſuſpenſo marte licaon
Induciæ:	Præſtitit ante alios. ægides fœdera primus
Fœdera	Percuſſit. primus phamæ ſi credimus augur
Auguria	Præpetibus certo ſeruatis ordine pennis.
auguria ex	Prædixit uentura caras animalia rurſus.
animalib⁹	Induxere tibi auguriū (ni fallimur) orpheu
Igniſpiciū	Ignibus oiclides uiſis uentura canebat
	Coniugiſ impulſus fatales uiſere thebas
Auſpiciuȝ:	Proditione ſuæ pro triſtia fata ruentem
	Curribus & bigiſ hauſerūt tartara uatem
	Fatidicæ māthus genitor ſcrutabile primus
	Prodidit auſpiciū: p̄mus quoq; delph⁹ aruſpex
	Creditur: alceo genituȝ pertenderet anceps
Interpreta	Oſtentū quicquid: quicquid noua ſomnia ferrēt
tio ſōnioꝝ	Præcinuiſſe uolunt ad ſydera maximus atlaſ

Cœpit & ignotos astrorũm pandere cursus — Astrologia
Nunc uero assyriis: phariis nunc ipsa ꝓphetis
Id dat phama decus: sphæralis præmia formæ — Sphæra.
Anaximandro referunt: millesia tellus
Quem genuit: maia cret⁹ dedit ipse monaulon — Moaulon.
At satyrus geminã cõpegit marsia buxum. — Gemina tibia.
Marsia quẽ uictum quondam fleuere celenæ.
Aeolus ignotos flatus scrutat⁹ & euros — Ratio uẽntorum.
Nunc ẽt ĩperio siculis hos urget ĩ antris.
Condidit amphion siluestri carmine musaꝫ — Musica
Lydorũq; rudes modulos. at fistula panos — Lydii moduli
Creditur: obliquæ referunt præmia buxi
Prima mydæ: dori moduli perscribitur auctór — Fistula
Thrax thãiras: phrygios modulos tibi martia uulgus — Obliqua tibia
Iure refe[illegible]uates citharã mortalibus orpheus — Darii moduli
Imputat: amphion plectri sibi uendicat usum:
Auctorem pars magna linon creditq; canitq;: — Phrygii moduli
Tu terpandre locas septenas ordine chordas.
Simonidisq; octona fuit: statuisse nouenam — Cithara
Te timothee uet⁹ phama ẽ: sine carmĩe plectrꝫ — septẽ corde
Gestarat thamiras fidib⁹ linus addere cantum — octo cordæ
Thrax dedit: amphion prĩo dec⁹ hoc aracintho — nouẽ corde
Se contra meruisse refert nec credere durum est. — Cithara sine uoce
Cant⁹ erat cithare deerant: sꝫ carmina tandem
Hæc quoq; terpandrũ uidit tribuisse uetustas. — Cũ cantu
Tibi grata fuit caruit quoq; tibia cantu. — Carmina
Dardanus (ut phama ẽ: troezenius addere ꝑmũ — ad citharã
Nouerat inflexas certo discrimine uoces. — Cantus tibiæ.
At iouis idæi circum cunabula pulsis k

Saltatio armata — Nunc clipeis dextera: galeis nūnc arte retusi
Dictæa curetes humo duxere coreas.
Pyrrhica — Vidit oreta rades pyrrum traducere motu:
Pyrrhica deinde fuit saltatio prisca uetusti
Auctoris laudem referens & nomina pyrrhi:
Pro pudor & quisnam cælestia pectora uatum
Pœma — Esse putet primam primiq; poematis ortum
Heroicum carmen — Scire nefas: illud troiani tempora belli
Præcessisse uolunt: heroica carmina phœbo
Delphica post cæsum cecinit phitona iuuentus
Elegia — Hic quoq; si fas est ortus elegia requirat
Ipsa suos colophon petulās quæ iactet alumnū
Nescio: spartano iuuenti dat fabula palmam
Archilocho: cadmus soboles milesia primam
Prodidit historiam: sed mox ludicra lycaon
Prosa — Gninica parteniis primus celebrauit in oris.
Ludi gininici — Natus in hemonia est funebris ludus rolcho
Munus achaste tuum: te teseū laudat & istmos
Funebres ludi — Quod te dāte nouas meruissent funera pōpas:
Magn9 olympiacā nullo monstrante palestraʒ
Athletica — Protulit alcides. pithi ē pila lusibus apta:
Pila lusoria — Picturam phariogiges cōmentus in orbe est:
Græcia sed pyrrum memorat tibi sāguīe iūctuʒ
Pictura — Dedale cecropiæ sublimis phama mineruæ.
Prima nauis — Niliaco primā danaus de littore nauem
Soluit & arguias cursum deflexit ad oras.
pria ratis — At ratis ut phama ē debet fluuialis erithræ:
Aut cum troia feros infensaq; mesia tharces
Longa nauis — Impetret spectasse rates se docta uetustas
Testatur: longa pontum sulcasse carina

Magnanimū æſonidē ps maxima credidit at ſē
Qui ſamyrā philarū ue putēt: prioſq; biremis
Vixit erithreos: amocles ſtatuiſſe triremem
Fertur & inſolito uolitaſſe per æquora curſu.
Hinc alias alii numeroſo remige puppes
Expediunt ſenſim maior concreuit & ordō
Vt quinquageno quaterentur uerbere claſſes.
Structa ratis tyrie eſt oneraria: craſſius hippo
Primaq; conſpexit lembum ſitibunda cyrene.
Celocem rhodus ipſa dedit: phœnicibus undis
Cimba recens (ſi priſca fides eſt uera) cucurrit.
Inclyta cercyram deduxit in æquora cypros.
Phœnices primi phamæ ſi creditur orſi
Obſeruare poloſ: motuſq; & ſydera cæli
Atq; iter & curſuſ medio ſignare profundo.
Eſt tua [illegible] fallor remorum palmula platerri:
Icaruſ infœlix qui ſe male credidit alis
Ante alioſ rudibuſ ſpacioſa per æquora ueliſ
Raptuſ iit teretem primuſ tu dedale malum
Antennamq; paras ratibus: longaſq; carinas
Se texiſſe taſſos iactat dilecta lyeo.
Piſeus at uolucri quondam præfixit inermi
Roſtra rati: debet tyrrhenis ancora nautis.
Eupalami fuit illa bidens: at cætera tiphis
Inſtrumenta dedit: ſi uera eſt phama carine:
Fluctibus in mediis auſuſ committere claſſes
Gnoſius eſt minos. obtruncat hiperbius ipſum
Ante alios animal: confecit cæde iuuencum
Primus dira luens æternum furta prometheus.
Tonſores tibi roma nouos miſere ſicāi. k ii

Biremiſ
Trirenuſ
Oneraria nauis
Lembus
Celox
Cimba
Cercyra nauis
Siderū ob ſeruatio
Romus
Vela nauiſ
Malus.
Antenna
Tectæ lōge
Roſtra nauium
Ancora
Bidens
naualiſ pugna
Cedes aīalis cædes bouis

Vsus tōdē- Inq; diem docuit subeuntem ponere barbam
di barbam Cui pstrata suū quondā dedit aphrica nomen:
Munere cursoris casum didicere quirites
Gens domitrix rerum metiti solis & ortum.
horologiū At nasica diem, certas discreuit in horas.
Lucis erāt nullæ partes: discrimīa nulla:
Ante illum uix uesper erat disiunct9 ab ortū:
Sed quid multa sequar cōplecti carmine siquis
Omnia priscorꝝ certe monumenta uirorum
Et uarias artes rerumq; ab origine primos
In cōmune datos usus hic audeat idem
Cōnumerare uices agitataq; sydera cœli:
Quod spirante noto libycæ turbentur arenæ:
Cecropioq; uagentur apes cū uernat himeto:
Sistimus ergo gradum placido considere portu
Me iuuet emeritam fūdetq; hic ancora puppim:

M. ANTONII SABELLICI CARMEN IN Vtini originem fœliciter incipit.

h AEC SPANTIATIS HVMI FAcies quam claudit ad euros.
Scntius ad boream rursus zephyrosq; tepentes
T. liauenteæ flexus sibi uendicat unde.
Carnorum res prisca fuit. Sic alta uetustas
Tradidit ii terram primi tenuere coloni.
Frugiferis agreste genus degebat in aruis
Solaq; cura fuit præcingere uitibus ulmos:
Lanigerosq; agitare greges: armentaq; passim — Antiqu9
Pascere & attrito terrã renouare ligone: — patrie stat9
Quisq; suo contentus erat. pax longa fouebat
Ocia non ferrum: non classica pulsa: uereri
Agricolæ. quæ culta fuit melioribus annis
Aurea dum senior saturnus regna tenebat
His possessa quies. o sæcula læta diesq;
Non urbis tunc usus erat: non montibus arces
Condere non ullo præcingere mœnia uallo.
Vicinas tunc nullus opes uexabat: inermis — Primi pa-
Mundus erat: uerum postq̃ scelerata cupido — triæ motus
Regnandi mortale genus contraxit & arma.
Tum primum in galeas & sæua in pila ligones
Infandæ uertere manus: tunc oppida primum
Erecta in tumulis. carnisq; in collibus arces
Cœperat interea romana potentia totum
Vertere iam signis in se uictricibus orbem
Viribus œnotriis primum cessere subacti
Bellorum populi expertes humilesq; tyranni.
Mox uero ausoniæ fatis succẽsa secundis. k iii

Per q; iuga ignotasq; priũs mortalibus alpes
Primæ bar Tellurem inuasit rabies peregrina repostam
barorũ eru Tum cimber gallusq; ferox tu; teutonis arma
ptiones Indomitusq; furor latias se fudit in oras
Scilicet hesperiæ iam du; satis arua patebãt
Non uno reserata loco: Sed carnica tellus
Prima nouos motus atq; horrida crebri⁹ arma
Excipere hic etiam bellorum feror: & omnis
Impetus icubuit. semper noua uulnera & ipsas
Clades pri Semper prima faces: primos quoq; pertulit ict⁹
mæ Ne furor ille autẽ romana stipendia semper
Posteret: & nostras longa formidine curas
Distraheret: turres obiectaq; mœnia prisci
Origo aq Motibus externis auibus fatisq; sinistris
leiæ Aeneade posuere tuos aquileia penates:
Prostratas quotiens romano uindice terras
Barbaricoq; tuos uidisti sanguine campos
Fœdari & diro lymphas rubuisse cruore:
Sed fœlix res nulla diu. fauor ille recessit
Attende Præsidiumq; tuu; postq̃ itala fata: uetusq;
Imperii uolucris sedes migrauit ad euros:
Tempore iam ex illo se se fortuna remisit:
Oenotriæ uires: oĩsq; potentia lapsa est.
Nouæ bar Continuo fines & carnica claustra refringi
barorꝝ eru Aspiceres. instat nullo iam uindice uictor
ptiones in Barbarus & patrium repetit ferus ense cruore;
pratriam Cui clades numerare uacet. cui turpia damna
In nostros distracta dies. haud fœda malorꝝ
Vlla fuit facies quã non aquileia tulisses.
Iam suprema dies aderat: cum pannones armis

Te & tua nõn ũno cinxerũnt mœnia uallo:
Hic uatem memorare tuũ:da musa quis auctor Inuocatio
Primus utineam(res est nã prisca)sub auras
Extulit erecto circum prius agere molem.
Inde mihi series breuiter ducenda per ipsa
Incrementa loci:sub sæcula nostra diesq;
Sumptum syrma trahã.tu si mihi tãgere laudes
Heme tuas curæ est:nr̃q; huc cursus anhelat
Dexter ades:tenuiq; precor moderare carinæ. Apostro-
Iamq; inimica phalanx quas circũsederat arces phe ad. io-
Tesquosq; lares longa obsidione premebat. hemũ præ
Pertulerat duros audax aquileia labores torem
Hostilisq; minas atq; inperterita casum
Excidiumq; suum p̄perantibus ultima parcis
Stamina.sub primam uario certamine brumaq;
Traxerat acris hyems atq; inclementior annis
Cogere pãnonias acies hunnumq; minacem
Limosos campos undantiaq; imbribus arua
Deserere:atq; hostem fessum obsidione leuare:
Deserit inuisas sedes hyememq; perosus
Castra mouet:madidasq; hũnus circũtrahit alas
Haud procul ad gelidos pandit se uasta triones
Planicies(bisdena intersunt millia:collis Desctiptio
In medio tũ forte fuit non arduus: aut si loci nõ uti-
Nullus erat condi facilis natura sinebat nũ cõditu;
Posse manu:mensus latos hic attila campos
Irriguos fontes:& pabula læta: parumper
Substitit inde loco sensum demulctus amœno
Cautus castra locat apricis sedibusatq;
Protinus in medio qua forte tetẽderat aut qua

Mox tentũr⁹ erat tũmulũ sibi mandat ad aũras
Attoli unde arces inimicaq; moenia cernat.
Accelerant mox mille manus atq; ipsa capessũt
Iussa ducis pars hæc rastros: pars illa ligones
Corripit ingenti feruent noua castra tumultu.
Vndiq; sese operi accingit numerosa iuuentus:
Inq; orbem munire solum: se turba uicissim
Hortatur, lætis resonat clamoribus ether.
Brachia ille simul totidem q̊q; rastra micare
Aspiceres hic saxa quatit: gerit ille subactam:
Inglebas ue recidit humu; pars maxĩa coep ũ
Munit opus. q̃to moles magis ardua crescit
Tanto terra magis sensim decrescit ad ima:
Talis erat si parua licet componere magnis
Conatus. talisq; fuit labor ille gigantum
Tentarunt superas quum frustra scandere sedes
Pelion illa cohors ossæ atq; ossan olympo
Addere nixa: suo fremitu compleuerat omnem
Emathiã & nostra pollutos cæde philippos.
Tot subito manibus moles operosa sub astra
Erigitur summa tum qui fabricantur in arce
Testati extremum peregrina uoce laborem
Huc huc ferte uiri clamant utinumq; sonabat
Ille fauor saltus utinum resonare propinqui:
Dulce loco nomen sic omine mansit ab illo
Vrbs quoq; clara tenet (prisci nõ ĩmemor ortus
Auctorisq; sui) quod uox dat acuncia nomen.
Ast ubi sublimi residens dux breucius arce
Vndantes campos longe quos odit & urbem
Sub pedibusq; uidet sibi carnica rura iacere:

Erectio utinensis arcis

Cõparatio

Vnde utinũ dictum

In ſūa caſtra refert ōculòs:quæ collis ad ima
Circūfuſa uidens mox arctius illa coire
Imperat & ualido cingi coeuntia uallo Antiqua
Iuſſa facit uallumq; ſimul traducit⁹ in orbem urbiſ
Attiliana manus.fuit hæc prima urbis origo ſpecies
Hæc facies antiqua fuit.uix urbica mille
Quingētoſq; breuis complexa eſt area paſſus
Credibile eſt etiā puteos quos arcis ad ima
Cernimuſ immenſos quiq; ipſa ī tartara tēdunt Putei uti-
Pānonias fodiſſe manus noua uenerat æſtas. nenſes
Hūnia caſtra mouet:rurſuſq; aquileia tecta
Obſidione premit pollutus ſanguine beblæ
Oedipodes bruma alteri⁹ iamq; altera caſtris
Exierat:tempuſq; aderat factumq; nefandi
Excidii.impatiens tantorum animoſa laborū
Immemor heu patriæ & morti deuota futuræ
Egreditur totis portis aquileia pubes:
Excipit amentes motus hic hūnius heros
Qua nunc rara ſolo moerētia tecta recumbūt:
Hic aquilæ:inde feri fulgebāt ſigna tyranni
Continuo carnos ſe q; & ſua ſigna ſecutos Menapūſ
Impiger ī geminas menapus dux diuidit alas. oricos
Cornu oricos dextrum frater regit:ille ſiniſtrū:
Bellorum regniq; ſimul moderator uterq;
Frater erat:lectas diuerſa parte cateruas
Hunnus agit martem iā bellica ſigna canebāt
Ipſaq; terrificæ feriebant ſydera uoces
Itur in ambiguos caſus:multoq; fragore
Concurrunt miſſis in ſe priuſ eminuſ haſtiſ: Prim⁹ con
C[illegible] atq; manuſ.crebriſ ſonat ictib⁹ ether: greſſus

Testatur'q; nefas sullatus ad ethera clamor:
ancepf pugna fremit stimulat succicta flagello
Attende atrox preliū Præcipites bellona uiros: fouet illa premitq;
Alternas acies: multo demersa cruore.
Prata natant. passim ferit hic: cadit ille uicissi;
Stantq; caduntq; truces alterna sorte manipli
Iam multū progressa dies cū cœpta moueri
Barbara signa loco. sensimq; euicta referri
Carmea turba pedē ꝑfert: hunnūq; morante;
Cædit & ausonias uictrix ulciscitur umbras
Marte: sed aduerso nihil hic perteritus heros
Breucius. añ aciem campo discurrit aperto:
Congress⁹ menapi & attilæ Nomine queq; uocās reuocāsq; in ꝑ'ia turmas
Hūc aūt inuictum: totq; inter tela uagantem:
Spectat atrox menapus: necnō spectat abillo:
Continuo infensis aīs ac lumine toruo.
Se lustrare duces irāq; ciere tuendo:
Ac uelut aduersi meditātes prælia tauri
Defixi obtutu: dum se se odere morantur
Attolluntq; iras: uibrataq; cornua truncis
Protinus inde ruunt totis conatibus: ac ui:
Cōparatio Decertant: mu'toq; lauant sua membra cruor:
Interea tremefacta silent: armenta stupentq;
Inscia quē pulso maneat uictoria uicto.
Sic quoq; ductures postq̄ nō pauca minantes
Diuersis in se spatiis egere citatos.
Cornipedes: perculsa nouo certamine tota
Agmina: & undantes in se uerrere cateruas:
Discrimen attile Deniq; difractis hastis confligitur alte
Dissiliunt uolitantq; leues per inania trunci:

Tam procul œnotrio iacuit dux hunnius ictũ
Pugnaci discussus equo:q̃ lancea dudum
Longa fuit menapi.ille nihil prostrat⁹ ĩ herba
Desedit nitidũ sed protinus eripit ensem
Vagina:atq; aciem ferri uenientib⁹ offert.
Increpat:& uicto assultans aqleius hostis
Multa monet:poscitq; fidez:gladiũq; retentat:
Hoc breucæ ꝓhibere nefas:hoc pãnones armis
At latii uicisse uolunt.concurritur ergo:
Vndiq :& insano reparatur pugna tumultũ:
Huc coeunt equitum turmæ:peditũq; cateruæ
Ira furor.rabies.& sanguinis alta cupido
Huc coit:& stygæ meditantes bella sorores:
Ac uelut aduernos egressa examina soles:
Quũ depasta diu uernantia prata recursant:
Emula si uirtus ad pugnam prouocet.aut si
Regnorum sedes trahat in certamina reges:
Magnanimos quocũq; duces traduxit erimnys
Huc oẽs glomerantur apes.huc agmina sese
Coiiciunt.uoluntq; uitam pro rege pacisci.
Non alit qua forte acres coiere tyrãni
Impetus & belli uis huc se contulit omnis:
Certatur totis hinc atq; hinc uiribus:orbem
Vertit in exiguũ sese peritura iuuentus:
Aspiceres passim surgentes sanguine riuos:
Infandosq; uirũ per densa cadauera lapsus.
Horror erat gemitus suspiriaq; alta cadẽtum:
Audire:infandos casus:infanda uidere
Funera:& undanti fluitantia membra cr̃uore
Hic latios fortuna uiros aquilamq; micantem

Attẽde pugnæ instaurationez

Cõparatio

Attende atrocitatem pugnæ

Deserit & cœptum præuertit uana fauorem:
Nanq; oricos dux bella ciet: mediamq; recurrit
Oric9 uulneratur Infœlix aciem: uexatq; infensius hostem.
Cogitur aduersi deiectus uulnere teli
Excessisse loco: medio certamine carni
Cedentem uidere ducem multoq; cruore
Gramina fœdantem: subito perculsa pauore
Corda cadunt: gelidusq; coit formidine sanguis
Iam summota gradu sensimq; auersa repelli
Prima acies tentare fugam qui signa tegebant:
Proximiora uiri. & quæ extrema i parte rpostæ
Rem ppe collapsum totiens iuuere cateruæ.
Inclinat fortuna palam: nec uocibus ullis
Apta fuga Sistitur aut factis menapi dux breuius instat
Iam dudum sublatus equo: se se ingerit hosti:
Hortaturq; suos: ciet agmina tota iubetq;
Itala terga premi. carpit uestigia uictor
Hunnus & œnotrias sternit man9 ipia turmas
attēde stragem. Ianq; ante ora patrum pq; ipsis moenib9 urbis
Sternitur infœlix acies: ianq; agmine mixto
Vrbs potuit generosa capi: sed fata supremos
Voluere adhuc ipsos resecando stamie fusos
Scilicet incunbens primis nox atra tenebris
Imposuit cædi finem: pugnamq; diremit:
Territus aduersis rebus belloq; sinistro
Tempus ad id menapus noctisq; silentia nact9
Attēde menapi cōsilium. Affectos socios crudis uulneribus atq;
Vicinas oricon pelagi præmittit ad oras:
Inq; diem cognata daret dum funera terræ
Impetrat inducias. tenebris aurora fugatis

Tertia iam totum ueniens referauerat orbem.
Quod pprore uidet mea p9sua moenia rursus
Obsidione premi: nec nō tormenta parari
Bellica & in muros extolli ad sydera turres:
Ille aūt uultu simulans spē corde dolorem
Supprimit: & quæ se circū sint agmina lustrat:
Innumeras bello ereptas aquileius heros
Sensit abesse manus: nec quæ sibi pauca supsūt
Corpora iā dudū patriis se credere muris.
Territus his menapus regnū desperat auitum
Moliturq; fugā. tacitis præuerterat umbris
Nox obscura diem. sociis & classe parata
Deserit illachrymās patriā patriosq; penates:
Testaturq; suis fatis contraria fata:
Auersosq; deos p quos sua regna tueri
Non licuit. uehitur uētis fluctuq; secundo
Exul in adriaticū p pxima stagna pfundum:
Cingitur undiuago ppius breuis insula ponto
Qui tenuere gradū prisci dixere coloni.
Hæc prima exilii sedes. hic turpiter hunnum
Eiecti patria fratres lature tyrannū.
Ast ubi desertos muros desertaq; uidit
Omnia. & elapsum quē barbarus oderat hostē
Infremuit portisq; iubet mox signa refractis
Inferi exemplo: capta discurritur urbe
Diripitur quicquid secum nō trāstulit exul:
Iniicit inde faces tectis manus impia: surgens
Insinuat passim monstrosa uolumina fumus:
Continuo uolucres uolitant p inane fauillæ:
Assiliuntq; pollo lambunt quoq; sidera flāme:

Virgiliana imiratio

Descriptio noctis

Descriptio Sridedis insulæ

Excidium aquileiæ:

Quaq; uacant ignes hac limina pano & unnꝰ
Concutiūt uellūtq; sacros a limine postes.
Vrbs antiqua fuit disiectaq; mœnia uictor
Aequatasq; solo calcat dux breuciꝰ arces.
Tale sub excidiū funestaq; tempora primos
Credideriз & phama ē utinū migrasse colonos.
Vrbis in effigiē tū primuз mœnibus ipsa
Area castrorū: sed mœnia parua fuerunt
Muniri cœpta ē: tū primuз culmina carnis
Erexit plebs parua deis: sed qualia quondam
Regna tenente numa posuit noua roma tonāti
At nunc marmorei qua splendida tecta senatus
Consurgūt pariisq; nitet qua fulta columnis
Porticus. agresti culmo congesta sedebat
Curia. ꝑ sūmis ēt tunc parua placebant.
Quaq; noui uterisq; fori nunc cāpus uterq;
Perstrepit arficum studiis: multoq; labore:
Vilis erat facies telluris. uilia circum
Culmina constiterant: sз culmina rara fuere:
Cœperat at posq̄ maior fortuna uideri
Quaз fuit ante loci: largo mox omnia sumptu
Aspiceres. superis imania templa parari:
Inprimisq; ipsaз cœlo sullimibus arcem
Mœnibus æquari. uicosq; & strata uiarum:
Murorūq; nouas pinnas: sex ordine portas
Munri: mox rostra patruз: nitidūqз senatum
Rypheas imitante niues consurgere saxo.
Nec firmasse satis fossaqз & menibus urbem
Est uisū. cinxere illā fluuialibus undis
Cura quibus cinxisse fuit. per deuia secto

Incremēta utini

Porte anti- quæ urbis

Gurgite cærulei traxarunt flumi na turris:
Quippe uetus facies urbis formosa uideri
At nō ampla fuit. conuenerat undiq3 uulgus
Nec turbe fuit illa capax. magalia circum
Ruraq3 sparsa solo muris subnixa iacebant:
Hæc quoq3 flexiuago pomeria grandia tractu
Vt nei clausere patres. discurrit in orbem
Murorum facies uastis meandria campis.
Est aliquid turres surrectaq3 mœnia longe
Cernere uix hostes infandaq3 bella uereri
Credideris. sed nulla grauis fiducia belli
Nulla fides hic ante fuit: quē sensimus olim
Pertulimusq3 metū fas sit mihi rite fateri
Fouerat alta quies.: pacataq3 fœdera carnos
Tempore iam ex illo quo iulia terra potenti
Imperio uentūq3 inuictis cessarat armis.
Bosphoron at posq̄ rabies maometia thracem
Calcidicumq3 fretrū istyrania claustra reclusit:
Illyricis rursus posq̄ reserauit & arces
Ille furor latias: & rapidis arua timaui.
Polluit & nostro tepefactus sanguine fluctus
Sontius adriacos: nec nō & barbarus ignis
In patrios fines longe grassatus & arua est:
Deniq3 conspecta turcorum cominus ala
Diriguere metu: q in bellia forte tenebant
Mœnia: conciderant animi: uultusq3 uiriles
Telaq3 torpentes negligunt cessantia dextræ.
Non fauor aut animis ullus se suscitat ardor.
Parte alia matres trepidæ innuptæq3 puellæ
Vocibus horrendis & fœmineo ululatu.

Deriuatio turi flu.

exterior an noꝝ ābit9

Primæ tur caꝝ eruptō nes

Attēde tre pidationē3

Omnia cõplerant:muro portiſq; refractis
Non alius uulgi terror luctus ue fuiſſet.
Nec ſtultũ trepidaſſe fuit.deſerta iacebant
Mœnia per uaſtos nullo munimine campos.
Scilicet in noſtros ãnos urbs clara potenſq;
Eſſe quidem potuit q̃uis præda fuiſſet:
Cauit & hoc ueneti dudum pia cura ſenatus
Sceptra hæc magnanĩo cũ iulia tradidit hemõ

Munitio utini

Continuo ille urbis tãtæ patriæq; miſertus
Inmenſũ metitur op9 muroſq; tenaci
Appendice parat foſſaq; ambire ꝓfunda:
Conſulit ille prius patres uenetũq; ſenatum
Aſſenſumq; rogat:mox publica iuſſa ſecutus.
Accerſit populos:multaq; in gente laborat.
Hic mihi muſa breui liceat cõſiſtere & hemæ
Clarũ ſtẽma domus.clarãq; ab origine gentẽ
Virtuteſq; uirũ mirandaq; geſta referre.

Hemoſum origo.

Quippe erat indignum priſcos neſcire parẽteſ
Cuius geſta uir i canimus quo præſide tandẽ
Parta ſalus populis qui iulia clauſtra tuent
Hemorum teſtantur aui cognoĩe anini
Aſſyriõ genitos regũ ſe ſanguine priſci.
Sed maior celebrata fides:putat alta uetuſtas
Aſſyrios inter primũ te nine tyrannum

Ninus Semiramiſ

Emerſiſſe olim:ſi quidem tu primus ĩ armis
Ignotam effigiem regni ſedemq; locaſti.
Mox natum mentita parens:poſt fata mariti
Sceptra capit nomenq; armis regnũq; ꝓpagat
Inde utroq; ſatus tentati criminis ulctor
Occupat aſperſos ma terna cæde penates

Subsequitur porro regum longissimus ordo
Vltimus ille fuit regni corruptor auiti
Cuius delicias & mollia sceptra superbus
Non tulit arbactus. sed fortia comparat arma.
Ågrediturq; senē. uictumq; ad nobile fatum
Compulit ipse autem sceptris aulaq; potitus
Protinus antiqui nomen uenerabile regni
Transtulit in medos. medis sua fata decusq;
Assyrios inter regali sanguine creti
Inuidere duces: reparāt noua bella sed illos
Sorte pari bello medus funditq; fugatq;.
Continuo extorres patria discedere terra(
Vrgebant & enim uictricia tela) coacti
Expediunt classem & uenetis dant uela secūdis
Incerti quo facta ferant quas cursus ad oras
Tendatur: uolat illa freto rapientibus euris.
Arduus ad superos mōs nomine tollit hemus(
Circum thraces arant) geticos hic uertice fluct9
Despicit. hinc undas quibus indidit adria nomē
Hic fidibus traxit syluas. hic origia primum
Orpheus instituit phama ē p cerula uectas
Aequora perq; diu longis erroribus actas
Ad ryconias cursum syrias tenuisse carinas:
Iactatosq; undis hemeæ rupis ad imas
Radices sedisse uiros sua nomina genti
Mons dedit inde ipsa ueteres a sede coloni
Prognatiq; illis hemi cognomine dicti:
Sithonios inter subito gens aduena mores
Facta ferox studiisq; fremens lōge horrida belli
Bella ciet populos uicinaq; regna lacessit. l

Sardanapal9 arbactus

Exilium regulorum
Hem9 mōs
Orpheus

unde hemi dicti

Interea uirtus hemeaq; gloria creſcit
Nec iam ſtrimoniis gliſcens ſe continet oris.
Phama.ſed ignotas it circũlata per urbes.
Bis danaos:teſtis ſalamin maratonis & arua
Hemeæ iuuere manus.bis rurſus amynthæ
Opes he/ Græcia quum natu3 ferret: magnumq3 nepotẽ
moꝝ Armauit ſocia pro libertate cohortes.
Philippus Inde autem multis ſe ſe uoluentibus annis
Alexander Incertum eſt ne ipſam damnato frigore ſedem
Telluremq; uiri inſoeliciaq; arua peroſi
An ꝓcul exciti uenetæ dulcedine terræ
Forte errore uiæ:ſeu q; ſic fata ferebant.
hemoꝝ mi Dalmaticos hemea cohors conſedit ad iſtros
gratio ex Demulctiq; locis lætis:& littore amœno
thracia Exiguam ſtatuũt formoſis mœnibus urbem:
Hemonia Hemoniamq3 uocant hemi de nomine dictam:
ciuitas Hic maior fortuna uiris requieſq3 laborum
Nullorumq; inopes lætis his rebus agebant
Occupat interea uenetas dux hunni9 arces
Quodq; getæ ſcelerata man9:nõ uerterat ante
Impius in prædæ patrem putat ille relictum
Has aquileia faces:has tu concordia carnis
Non ingrata deis.cictumq; paludibus ipſum
Pertulit altinum:rapientibus omnia flammis
In uenetoſq; feri martis graſſante flagello:
Deſerit obſeſſum littus patrioſq; penates
Aequoreaſq; coit uulgus miſerabile ad undas
Inſulæ in adriaco tẽues iacuere profundo
Origo ue/ Ceruleas qua doris aquas fluctuſq; ſonantes
netiarum Nititur in uenetos penitus curuare receſſus

Has mare meandri spetie uarioq; euripo
Implicitas crebro tenuiq; interluit æstu:
Huc nenetæ coiere manus hic undiq; septæ
Aequore: tecta locant fortunatosq; penates
Exiguam effingunt urbem datq3 ocyus urbi
Conuena turba suo factum de nomine nomen
Scilic3 urbs pario quæ marmor splēdet & auro
Quæ quoq3 nunc reru3 terra pelagoq3 potita:
Est latium transgressa dec9 quæ deniq3 nomen
Littore ab hesperio nigros promouit ad indos.
Tum primū res parua fuit. per rara iacebant
Culmina qua fulgent diui penetralia marci:
Crescebat fortuna loci: maiorq; uideri
Cœperat assumit populi crescentis habenas
Conuena nobilitas: condit noua iura senatus
Cuius erant patres pars non ignobilis hemi.
Illi equidem aut rebus trepidis urbisq; sub ortū
Littore deiecti patrio noua fata secuti
Applicuere loco: seu post noua mœnia magnis
Auspiciis in spes tantas uenere uocati.
Sed quid ego illustres atauos belloq; togaq;
Hemeosq; patres repetens ab origine dicam
Haud alios. sed te referam maffee tuāq;
Egregiam sobolem: petrum patre ipse uocaras.
Ille autem iuuenis uix dum patientibus annis
Magnanimum gallum galli quoq; signa secut9
Militiæ donis auroq; ornatus equestri
Regia dextra dedit: patrias remeauit ad oras.
Nec mora: sed patrum iussis urgentibus idem
Ad regem hospicio notum legat eundem.

Propagatō ueneti nominis

Pr̄ia uenetorum administratō

Maffeus hemus petrus hemus

Legatio

Ingenio ille uiri & mira prius indole captus
Annuit oranti uultu quæsita sereno
Rursus ad ambiguos lygures cū sumeret arma
Genua: & antiquæ uiolaret fœdera pacis.
Iussus adit pacisq; deos: testatur: & aras.
Genuense bellum — At postq̄ classes & uela lygustica littus
Texerunt uenetū qua clodia fossa recumbit:
Fortiter aduersum rapientibus omnia fatis
Obstitit ingaunis intemeliisq; carinis
Nec prius abstinuit sensit q̄ prælia leuo
Marte geri. atq; hosti iam claudia tecta teneri
Qui ĩ largas heu uertit opes quot clara uiroru3
Corpora: & hernei q̄tum lux illa cruoris
Abstulit: hic etiam paruo post tempore ductor
Militiæ factus uenetæ sceptroq; potitus
Immodicas acies taurisia mœnia circum
Euganeumq; ducem fœlicibus extudit armis.
Taurisii receptio — Attonitamq; urbem grauioraq; fata timentem
Hortatur: trepidamq; fouet: uenetūq; fouendo
Traxit ad imperium: pretoria sceptra silebunt
Et quæ dicteas gessit dux ille per oras:
Nec non tarpeia residens quæ celsus in arce
Quæq; fluentinis dicturus iura premebat
Deniq; sabatias iterum legatus ad oras
Magnus ciuis obit proles cui bina superstes
Obitus petri hemi — Cuius rite gerunt clarissima nomina nati
Heme tui: gabriel alter: patrueli imago
Gabriel & gregorius hemi — Nomen aui referens uultumq; georgius alter
Ille tuus uero patruus uirtutis auitæ
Emulus extremos aduectus classe britannos.

Sponte calidonios regali tecta penates
Intrat & ingenti sese uirtute tyranno
Insinuat: muroq; sibi deuincit amore.
Hospitis ingenio demulctus barbarus hospes
Haud tantum hospitio uenetum dignat & aula
Tradit & aruigaræ gestanda insignia gentis.
Militiæq; uirum signis exornat & auro
Mox & res uenetas cōmissaq; castra tribunus
Protegit: & patriis ueronæ mœnia signis
Circumsessa domat. belloq; euicta suorum
Adiicit imperio: prætoria sceptra subinde
Sortitur. patauosq; noua ditione receptos
Firmat & impositas genti moderatur habenas.
Transeo perspicuos clari genitoris honores
Consiliumq; tui. uix ipsa penatibu hemis
Bellica res laudis peregrina ue gloria tantum
Illa patris celebrata foro celebrata senatu
Ingenio q̄tum tribuit ueneranda senectus:
Fallimur an nobis aperit se portus. & auræ
Admorunt terræ properantis uela carinæ
Cerno equidē littus sed adhuc nō parua ꝓfūdi
Pars superanda mihi est. ualidis incūbite remis
Pierides. placidoq; ratem mihi sistite portu
Interea huc adsis prætor uenerande tuamq;
Ne pudeat (si uera cano) cognoscere laudem:
Scilicet inter auos hemeaq; nomina læti
Syderis instar hēs: cuius fulgore propinquo
Victa repercusso maiorum facta nitore.
Ac uelut obducta tenui caligine fulgent.
Vis tua bisdenos ætas numerauerat annos liii

Attende q̄ṗ b9 muneribus fornatu sit gabriel hemus

Veronæ deditio:

Methaphoricos: hæc oīa

Laus. io. hemi prætoris

Florebantq; genæ prima lanūgine barbæ.
Quū te cenomano patria trepidante tumultu
Delectis equitum turmis peditūq; cateruis
Præfecere patres: has tu per tela per hostes
Cautus agens cogis duris assuescere rebus
Imperiumq; pati. mox publica iussa secutus
Bellorum ante ducem statuis: cōmissaq; iungis
Castra celer castris. signisq; exercita signa
Militiæ rudimenta tuæ uiridisq; iuuentæ
Prima militia eiusdē — Hæc memorant. his q̄tus eras qualisq; futurus
Coniectare omnes. uultūq; animūq; uirilem
Mirari laudesq; tuas ad sidera ferre.
Creuerat interea uirtus melioribus annis
Rebus & immensis irrepserat acrior ætas.
Pacis ad arbitrium missus cū cæsaris aulam
Aspicis. infensosq; animos: irasq; minaces
Illius hortando placas: ipsumq; ferocem
Goriciæ nō pauca monens ad iussa tyrannum
Retrahis imperii: teq; his pacata merentem
Exin atq; tuū celebrat germania nomen
Ipsa nigras aquilas: & equestria signa decusq;
Successus monumenta tui: tibi tradidit heme
Cæsariana manus. sed non hic fessa resedit
Aemula gestorum uirtus operosa suorum.
Continuo neq; enim patrias inuisere terras
Cunctari ue datum felix sed iussus ad oras
Pannoniæ contendis iter. subitoq; piorum
Gesta hemi i pānonia — Bellorū sociū percusso fœdere iungis:
Magnanimū uenetis regē: mahometi9 hostis
Euboicas & enim postq̄ reserauerat arces

Dalmaticos fines & syrmia regna refregit:
Cœperat oenotriis fatis attollere mentem.
Discussit pax illa nefas:hostemq; frementē
(Mansisset quæ utinā) latiis auerterat oris:
Ille autē subito auersas ī pannones iras
Detorquet sua dāna fremens. breucosq3 repēte
Depopulatur agros.at dux non talia passus
Hunnius arma mouet:regniq3 in finibus ipsis
Castra ferox castris signisq; minantia signa
Haud longinqua locat.turmas alibech9 agebat
Hostiles:regisq3 feri fera signa fouebat.
Militiæ comes interea consorsq3 laborum Alibechūs
Belligerum regem uictriciaq; arma secut9:
Consilii pars hemus erat:teq; auspice teq;
Fortunæ monstrante uia3:res ipse piruscas |
Trax tin ancipitem ma3eciaq; agmina marte3
Expedit & pugnæ se se mahometia pubes Piruscæ
Tela tenent:cecinere tubæ:mox impete uasto
Currit utrinq; phalanx:ualles clamorē ꝓpīquæ
Horrendumq; tonat funestis uocibus æther.
Hinc atq3 inde cadunt:feriūtq3: hortāt utrinq;
Voce ducū confertæ acies.it sanguinis altus
Amnis & infando reuoluta cadauera tabo Attende a-
Passim strata iacent.agit agmina tristis erīnys trocem pu
Sanguineoq3 fremens circum bellona flagello gnam
Anceps pugna diu fuerat cum iussa parūper
Cedere turca phalanx sūmotaq3 signa referri:
Breucia uis instat ced tiaq3:acrius arma
Vrget & inuiso pensat sua damna cruore.
Interea ante aciē ex qua mars fer9 arma fatigat l iiii

Attẽde he- mi strenui tatẽ

Hemeus erat turmasq; eqtũ quas rector agebat.
Hortatur: stimulatq; ferox atq; impiger hoste;
Cunctantẽ ferro cũtantiaq; arma refringit.
Profligat sternitq; fouens it fluminis instar
Ignibus impacti per robora densa trisulcis
Inclinat res uicta palam passimq; prophanæ
Diffugiunt actæ spaciosa per arua cateruæ
Terga premũt alacres breucæ: fũdũtq; minaces
Disiiciuntq; manus capiuntq; fugacia signa

uictoria pã nonum

Cœperat assultans blando uictoria uultu
Pannoniũ reuocare ducẽ: cursumq; sequentum
Sistere & hortando requiem suadere labori:
At uirtus hemea fremit mediaq; reuelli
Cæde nequit gestumq; nihil nisi castra reliquat
Hostis ait ꝓbat id dux breucius. atq; referri
In turcas mox signa iubet: uestigia rursus

Attende he mi hortatõ nem

Carpit: & in multum deuoluitur ira cruorem:
Cõficitur quicquid sors improba dextera hemõ
Auspice iam dudum coram castrisq; sub ipsis

Capiuntur castra

Res geritur. atq; una irrumpũt agmine mixto
Pannones: atq; alacres tentoria capta recursant
Cædentemq; premunt hostẽ: passimq; trucidãt
Talibus euictus se se maomectius heros:
Proripit auersa castrorum parte fugaxq;
Per medios enses & funera densa suorum

Fuga alibe chi

Barbarico seruatus equo. fatisq; malignis
Victus abit. præda interea castrisq; potitus
Successuq; suo exultans rebusq; secundis
Inter tot laudes ĩmensaq; gaudia prensat
His quoq; magnanimũ affat rex hunni⁹ hemũ

Fortūnam mirabar ait uenetosq; fatebor
Successus siquidem totus miratur & orbis
Et quod phama loci gades quæ pulsat & indos
Artheū libycūq; polum: terraq; mariq;
Polleat id mecum moliri fata uolebam.
Sed fatum gens ipsa facit: si dicere ab una
Indo e fas uenetos oēs. iam roma camillos
Desinat: atq; ipsos quibus indidit aphrica nōm
Censere: æternumq; suos iactare quirites.
Quod si hemos plures diui capit aurea marci
Curia iam dudū iam formidabile regnis
Nescio quid metuam: uerū hæc cognoscerē uelle
Nunc certe indignū est: reges sua fata uidebūt
Interea quādo merita est sua præmia uirtus:
Perpetuūq; habeāt decus. hinc atq; īde uocati
Stant proceres. cingunt castrēsia rostra cateruæ:
Ille autem quando superis ultoribus inquit
Atq; hostem uirtute tua prostrauimus heme.
Militiæ comitem nr̄æ te. ursus & aulæ
Accipio. tradoq; lubens insignia regni:
Quæ tibi gestando nostrum testentur amorē
Fortia facta sequi discant qui castra sequūtur
Dixit. & ornatus coram super addit equestres
Barbaricoq; latus leuum circunligat auro.
Imbuit hostilis partum quoq; sanguis herciē
Ter denos iubet ille manus post terga reuictos
Captiuos ad rostra trahi: captosq; necari
Edicit. cecinere tubæ: signumq; dedere:
Agmina conclamant: fauor it sullatus ad astra:
Armorū quādo dec⁹ hoc rogo cōtigit ulli? I iiiii

Verba regis ad hemum

Laus hemi

Attēde qui b⁹ornet do nis hemus

Aphostrō-
phe

Attēde suc
cessum

Attende or
natisimas:
legationes

Gesta hēi ī
motu ari-
minēsi

Cui maior uirtutis honos est redditus unq̄?
Macte inquā uirtute tua sic heme: peremus
Fama uenit: ueris sic laudibus itur ad astra:
Sed quid plura moror? nūq̄d ne ex ordine dicā
Ianq; alibechus uti reparatis uiribus ultro
Inferat arma ferox. hemo uelut auspice rursus
Fortiter euictus fugiens uictoribus hunnis
Pannonios fines & sirmia claustra relinquat:
Nu3 uelut arcthois congressus regibus ipsum
Sarmaticæ qui sceptra plagæ quiq; acrior illo
Mesia regna tenet per mutua traxerit hemus
Alloquia in turcumq3 nouas exciuerit iras.
Munera quid referam patrias remeātis ad oras.
Successusq; nouos. siculi bis tecta tyranni:
Bis uaticanæ rurs9 qui præsidet aræ
Pontificem legatus adit. q̄ gratus utriq;
Et quib9 ille animis acceptus rite fuisset:
Signa affixa domi. & tituli testantur equestres
Ille autem indignas q̄uis conceperat iras
Resq3 nouas animo & curas uersaret iniquas:
Q d uenetis antiqua paphos concesserat armis
Ingenio dolor ille tuo liuorq3 resedit
Regius. atq3 suas spes aspernatus inanis
Sicaniæ rector sociali fœdere mansit:
Transeat hemeū quicquid nūc brixia laudat
Quodq3 robert9 adhuc iuuēis genitor sepulto
Quē (licet insontem) regni iacturam manebat
Ariminūq3 pauens te dantē uindice tutum
Præstitit: atq3 omnis ꝓcul inde offēsa repulsa ē
Ille memor ueteris studii: uenetiq3 fauoris

Rers uenetas ductor cōmissaq; signa tuetur:
Transeat ipsa etiā quicquid bellūnia laudum
Heme tibi res gesta dedit. herdonia quicquid
Haud sumptu ꝑparata breui tibi mœnia: & ipsæ
Nunc demuꝫ exhaustæ cerealia rura paludes:
Sed quid res italæ: qd me tā parua morantur
Quin potius qn̄ hemarū germania rerum
Admonet: atq; iterum reuocat nos cæsaris aula:
Dic age magnus uti p̄rum noua iussa secutus
Hemus ad arctoas rursus concesserit oras:
Et quib9 imperii fando successibus aures
Versarit: siquidē cæsar per mutua uictus
Alloquia est passus uenetis accedere rebus
Quæ uelut imperii sceptris erepta solebat
Poscere: & immodicis coraꝫ iactare querelis:
Successu simili mox arbiter hemus eidem
Pānoniæ regē iā iam fera bella cientem
Iungit: & extinctis odiis cōnectit utrūq;:
Consociatq; ducem: connexaq; signa prophanū
Concitat aduersus multis hortatibus hostem:
Quid memorē quales curas quæ iussa senatus
Haud ignota sui mox breucia signa secutus
Antiquo h spitio fretus transegerit hemus:
Quid quod samaticas iā iā moturus ī ora
Fortia præsidio regni q̄ castra locarat
Oenotrio moderanda uiro dedit hunni9 heros
Absit liuor edax illud mirabile dictu
Indole nec tantum ueneta sed sanguīe dignum
Quo satus hemus erat. potuit uir maxius ideꝫ
Ingenio fretus miraq; industrius arte

Herdonia

Nōua lega tio hemi

Attēde hemi auctoritateꝫ ap ungariæ regem

Germanos galloſq; duces omnemq; mouere
Ratiſpo Europam: illuſtris reges: claroſq; tyrannos
Imperiiq; caput cæpit generoſa ratiſpo.
Conſedere duces: ſuperum uenerabilis ille
Non hominũ conſpectus erat: mentita uetuſtas
Cælicum talem cæleſti finxerat aula
Conceſſum i mediũ quotiens ſator ille deorum
Conſulturus erat: fari tum deniq; iuſſus
Luminibus tacitis colluſtrans omnia circum:
Oraq; clara ducum fatus ſic dicitur hemus.
Oratio claris. Io. hẽi ad chriſtianoſ principeſ Sat tibi noſtra fides cæſar uobiſq; ꝓbata eſt
Magnanimi ꝓceres lecta hæc qui roſtra tenetis
Cõmuni ecce diu imaniq; reſiſtimus hoſti:
Proq; fide fideiq; piis cultoribus uni
Ambiguis ueneti fatis terraq; mariq;
Congredimur: decimoq; pares decernimus ãno.
Nec uacat alternas clades & damna referre
Barbarico quotiens: quotiẽs quoq; ſanguĩe nr̃o
Ebria ſit tellus uarios teſtata laboreſ.
Quod mare quod litt9: uel quæ nõ inſula iã dũ
Eſt noſtriſ imbuta malis. huc rite citentur
Serieſ ueneti belli ad uerſ9 turcaſ Helleſpontiacæ fauces. thrax boſphorus: atq;
Aequoribus centum pelopis circunflua tellus
Iſthim9: & ægeiſ ſpatianteſ cycladeſ undis.
Oetheũq; latus: pollutaq; phocidos arua.
Scilicet occiduas titan prius hauſerit undaſ
Quã memorare locoſ exhauſtaq; bella referre
Cuiq; uacet. nulla eſt facieſ tam dira pericli:
Nullus nempe labor: quẽ non tot fortiter annoſ
Pertulerint ueneti. ſed poſtq̃ barbar9 hoſtiſ

Calcidicas uiolentus aquas referauit & arces
Sanguinis heu q̃tum nostri rerumq; potitus
Ille fuit. nihil inde animis aut uiribus iisdem
Pugnatum: tantoq; pares uix credimur hosti:
Successu ille suo exultans rebusq; secundis
Continuo illustres quondam macedonas armis
Caoniamq; oẽm: mox syrmia subiicit arua:
Peonas & terris te dalmata iuncte liburnis
Quid quod pollutos uicino sanguine uultus
Surrigit œnotriis fatis: ac limine primo
Iam iam rupturus populis infanda minatur:
Nec tantum uenetos odit nomenq; latinum
Christicolas uno: sed enim ferus ordine cunctos
Quærit ad exitium: geminus furor excitat illu᷑ — Attẽde mahometi tur carũ imp. cõsiliũ
Hinc odium fidei: regni inde immensa cupido.
Scilicet imperium cui unum nõ sufficit: atq;
Tot regna: huic tot⁹ quis nescit quæritur orbis
Haud uenetis tantum fatis. ꝑpe uictor anhelat
S; domito tandem uult frena imponere mũdo — Oportuna adhortatõ
Vos ꝓhibete nefas supera: tuq; optime cæsar
Inuictiq; duces. fidei si cura ruentis
Vestra metus si quis regni perculsa recursat
Pectora: presentes dubiis succurrite rebus:
Dum licet in mediũ ualidas armate cohortes:
Et uenetis signis ulctricia iungite signa.
Expectare nefas dũ se quæ gliscit in horas
Insinuet scelerata lues. imo ocius arma
Expedienda: procul. prestat nõ lumine regni
Pugnare. ite bonis auibus superisq; secundis — Rõ. gẽrẽdi belli
Hanc uere fidei pestem dirũq; piorum

Excidiū:& ūestram ni occurritis ite futuram
Tollite perniciem.si quidem uictoria nostra est
Si ueneti tantum q̄uis terraq3 fretoq3.
Quid ualeāt notum est.tot iam labentib9 ānis
Sustinuere pares mahometia signa ferosq3
Conatus quid erit si te nunc auspice cæsar

Argumētū a minori

Germani galliq3 duces mox pannon & hunni9
Hesperiæq3 manus ultricia signa secutæ
Coniurent.cadet humani sitis illa cruoris:
Baccatumq3 nefas superis ultorib9.& quas
Hinserat ipse prius pœnas luet impius hostis:
Barbarica diues præda remeabit onustus
Miles:& extuuiis uictor gaudebit opimis:
Ipsa autem pacata fides grande incrementum

Effect9 expeditionis

Sentiet atq3 tuū toto mox inclyte cæsar
Vltorumq3 ducum nomen celebrabitur orbe:
Talibus accēsi qui proxima rostra tenebant
Exclamare duces. ultricia tollito signa:
Nec mora sit cæsar:fidei miserer̄ labantis
Imperiiq3 tui:nos te & tua iussa sequemur:
Nec dubitamus enim pro relligione piorum
Sponte mori: sed tu ne tanta negocia differ:
Coniurant una arctoi regesq3 ducesq3:

Coniuratō christianorū pricipu3

Pontificemq3 iubent quiq3 itala regna tenerēt
Consilio exciri:prorsusq3 in fœdera iungi
Protin9 alloquio quo nomina clara coirent
Adriacis dicta est obnoxia fluctibus ancon:

Ancon

Digressu res tanta tuo discussa leuisq3
Indignas sortita moras concessit in auras
Tu motus frustrata pios mandata secutus

Vix patrias sedes diuq; palatia marci
Contigeras: quando ecce uiros te protinus inter
Bis quinos statuere patres: mox inde reuulsus Deceuira
Iussus adis pharii babylonia tecta tyrãni. tus
Mœnia clara uides prima incunabula gentis
Heme tuæ. hic etiam uenetas res arte nouoq;
Transigis ingenio: responsaq; grata reportas Noua lega
Quid memorem postq̃ reducẽ te læta recepit tõ ad baby
Adria: quanta tuus tibi mox obeunda senatus loniæ regẽ
Munera decrerit quin pulchra fluentia rebus
Consternata nouis magnoq; euicta tumultu Florentin9
Præsidio firmata tuo est: summoq; relaxat Tumultus
Pontifici insontem quẽ iunxerat illa nepotem.
Transeat ipsa etiam patriæ nõ digna ferentis
Clara recognitio: q̃to fœlicior esset
Credita collegæ ni morte imbuta fuisset
Sed iam tempus erat portum quo fessa teneret
Aut pleno intraret dudum ratis ostia uelo.
Sed superest (da uela notis) breuis æquoris orã
Calliope: extremũq; uiua mihi diua laborem:
Nequa foret laudum tellus non plena tuarum:
Ne ue ipsã rerum seriem mora frangeret ulla
Quo minus interea phamam ꝓtendere factis
Fas esset: uenetus tibi iulia sceptra senatus Prætura
Heme dedit: neq; ego accessus faces ue receptos hemi
Non comites ipsos prætoria signa secutos
Rite canã: quis horum sanctissima coniunx
Coniunx heme tua: & nati pars una fuissent.
Clara quidem soboles illi clariq; penates
Moribus ipsa suis: atq; indole maior elisa est

Lauſ cōniū gií

Quā tulerit priuata domus: lucretia talis
Martia talis erat magno bis iuncta catoni.
Hanc uero atq3 illā tenuis fortuna premebat.
Per modiciq; lares: magna eſt cōcordia parui
Atq3 pudiciciæ: ſed longe ſanctior hæc eſt
Quæ talamo fœlix, rebuſq3 aſſueta ſecundis
Se ſciat ipſa pati. ſed quid res parua moratur
His longe maiora manent: tranſibimus ergo
Qd pede mox dextro te carnica regna premētē
Viſenteq; forū populis pax grata ſecuta eſt.
Et quod te cœlo ſuperiſq3 aſtrea relictis
Præſidem ortales dignata eſt noſcere curas:
Sontiacoq3 obiecta uado quod caſtra labore
Immodico magnoq3 inſtans munimīe firmas:
Et quod perſpicuis ſurgentem mœnibus arce3
Cernim⁹ hic qua pars caſtrorū auerſa tumebat
Hemopolimq3 uocant, auctoris nomine dictam
Tranſeat utneæ quæ nobilis accubat arci
Aerea & aſſurgens cognatæ porticus ædi:
Ipſiuſq3 una ſileant formoſa ſacelli
Limina quæq3 arcis portas interiaceat ambas:
Pinnarum ſeries, quicquid nitet intus & extra
Mœnia ſullimis dudū renouata palati.
Huc precor huc curſus clio deflectat anhelos
Vnde modo egreſſa hemeos decurrit honores.
Perſpicuu3 quoq3 laudet op⁹, qđ nulla uetuſtas
Deleat atq3 ipſi ſtupeant relegantq3 nepoteſ
Cœperat utneoſ hemi ſolertia muroſ
Ambiere: aggeribuſ magniſ foſſaq3 ꝓfunda.
Credit īexhauſtū uulguſ: negligitq3 laborem

Quib⁹ au ſpiciis cep it patriam admiſtrarī

Opa diuerſa ſ3o a laude digna

Foſſæ utinenſiſ deſcriptio

Ille instat contra curasq3 remordet inertes:
Accessitq3 ꝑcul populos mox iussa secutæ
Innumeræ coire manus: utineia uallant
Moenia & imenso accingit se turba labori:
Continuo rastra expediunt: magnosq3 ligones
Feruet opus fodit hic terrā: iacit ille refossam.
Molitur pars saxa manu: pars illa recidit:
Prose quisq3 ardens properat: fit fossa repente:
Extera telluris quicquid pomeria nuper
Pressere & q̄tum tellus decrescit ad ima:
Paulatim superas tantum consurgit ad auras
Murorum spe3 prælatus mœnibus ager:
Diffugiunt urbem campi: deserta fugaces
Illa procul spectat. nolletq3 uidere propinquos:
Quippe loco meliore sedens subnixa superbit
Nec quod: nuper erat uult his cognata uideri:
Vix tua nocti uagum decies reparauerat orbem
Phœbe soror denæ nec adhuc uenere calendæ
Aggere cum multo & fossis munita resedit
Vrbs humili fundata loco. fremit anxi9 hemus
Exahustumq3 negat quicq̄ prodesse laborem.
Mœnia in muris atq3 appendice supina
Extera firmentur. rebus mox rite paratis
Sacra facit suposq3 uocat. quodq3 ipsa secūdent
Cœpta rogat: niuea circunstat ueste sacerdos
Non unus concurrunt huc iuuenesq3 senesq3
Matronæq3 nurusq3 una: imnuptæq3 puellæ.
Ingentiq3 locum mixti cinxere corona:
Ille autem inter uota atq3 omnia læta suorum
Prima operis uillam qua port a educit ad altam

Attēde stū dīū i obeū do muner

Quo tem poris spatō absoluta sit fossa

Attēde sup plicationē:

Prima Fūdatō appendiſ publice:

Fundamenta iacit. mox cætera turba ſecuta eſt
Quiſq3 ſuā fundat lapidem: ſic creſcit ī horas
His ſtudiis utinā ſalus: roburq3 perenne.
Proxīa lux aderit qua urbs hæc q̄ mœnib9 olim
Condita ſimplicib9: mot9 trepidabat ad omnes:
Iam gemino nitens muro foſſaq3 ꝓfunda
Cominus inſtantem ſecura irrideat hoſtem.
Auctoremq3 ſuæ fundatoremq3 ſalutis
Inter ea miris extollat laudibus hemum.
Forſitan & patrem priæ uocet illa ioannem.
Atq3 exoſa uetus quod uox dedit hunnia nomē

Poete ūaticinatio

Auctore hemoniam dici ſe mandet ab hemo:

FINIS

MARCI ANTONII SABELLICI IN NATALEM DIIM VIRGINIS ELEGIA PRIMA INCIPIT:

u IRGINIS ALMA DIES TELlus quam pontus & æther
Laudat & immensi regia tota poli
Salue festa dies cœlestis conscia partus
Virgineó salue digna puerperio:
Venturam cecinere pii te carmine uates:
Teq; sibyllini non tacuere chori:
Atq; tibi nascenti quamuis prænuncius iret
Splendidior solito Lucifer ater erat:
Iret & aurato coniunx titonia curru
Candidior cignis:candidiorq; niue.
Fuscior illa tamen uisa est quis credere possit
Quamuis Zelotypo non placitura uiro:
Clarius astrifero sydus splendebat olympo
Cedere qui potuit phœbus & alma soror
Illius aduentum manes sensere profundi:
Cerberus:& stygiam qui regit arte ratem:
Cynthius oceano nitidum quum tolleret axem
Et matutinis surgeret actus equis.
Vidit ut insolito radiantem lumine mundum
Numine nonnullo sensit adesse diem:
Quid cunctamur ait tantos ne morabiur ort9:
Nascere iam fas est:nascere sancta dies:
Dixit:& extremis subito se prodit ab indis.
Cætera spectasses nil nisi splendor erat.

Non pluuios lux illa notos: boreaʒ ūe niualem
Sed mollis & Zephyros sensit: & ethesias
Credita nec cælo est longis erroibus ulla.
Dulcia sed uernans carmina fudit auis:
Perq; diem nulli tentarunt bella leones
Nullaq; montanis præda petita lupis
Perq; diem tutæ iacuerunt littore focæ
Forsitan & stygiam non tulit unda ratem
Pallidus inuisis orcus parsisset & umbris
Parcere si poterat tristior ille locus.
Pulchra fuit mundo fulsit quæ prima recenti
Nempe dies longe pulchrior una tamen
Pendebant mites apricis collibus uuæ
Strataq; erant passim poma sub arboribus
Presserat erigones flagrantem cynthius aluum
Instabatq; procul nec glacialis hyems.
Libra diem tacitis æquabat noctibus & iam
Spirabat tepido missus ab axe notus:
Verna fuit tamen illa dies uernare putasses
Aequoreos fluctus æthera rura polos:
Hæc est illa tui sacri lux conscia partus
Anna parens tantæ uirginis anna parens.
Fœlix cui matri mater ueneranda tonantis
Annuit æthereo suspicienda throno
Illinc maternos uultus miratur & ulnas
et quæ se totiens sustinuere manus
Natalem celebrate sacrum garamantes & indi
Hesperiæ gades & boreale solum
Hunc ĩmensa colat tellus hunc pontꝰ & æther
Cœlestes mentes sydereiq; chori

Ipse egō pampineō seruātis mensibus anno
Virginis ante aras mascula tura dabo.
Solemnemq; diem traducā carmīe & hynnis
Suspendamq; sacro munera nostra tholo:
In modicasq; preces addaz: da uirgo quot annis
Ipsa tuo uati mystica sacra coli:
Tu uerō æternum quotiens lux alma redibis
Sæpius hoc uultu uel meliore nitem

IN REGIAM PROGENIEM VIRGINIS ĒL
EGIA secunda

r EGIA PROGEENIS Regis ue-
neranda creatrix
Sydera cui parent tartareiq; lacūs
Natales regia tuos en tollere cātu.
Agredior cœptis intemerata faue:
Annue & æternnm ualeant per mesidos unde
Phocaicæ laurus lebetridumq; chori:
Tu cynosura mihi medio dux certa profundo
Montibus & siluis tu mihi fida comes:
Sed quid regalem repetam ne ab origine gentez
et qui te sancti progenuere patres
Prodit in exaustum series immensa laborem
Pauca sequar multum sicquoq; gliscet opus
Ille pius uates diuini carminis auctor
Ille senex gentis gloria prima tuæ
Q ui non æquoreos fluctus cœliq; meatūs
Dura nec æolii carceris imperia
Q ui non magnanimos reges non tristia bella
Sed secreta poli prodidit alloquia: m ii

Cœlitus o quotiens rapt ũs ſuper æthera ſenſit
Vnius & trini numen adeſſe dei:
Ter ueneranda tribus quotiens lux una figuris
Eſt quoqꝫ ſydereo uiſa ſedere throno
Virg neos partus & myſtica fata nepotis
Credibile eſt etiam tũ didiciſſe ſenem
Cætera fatidico meditatus carmina plectro
Creditur ante ipſam præcinuiſſe diem.
Hu us idumeæ poſt fatum conditor aræ
Regis ſatus ſalomon regia ſceptra tulit:
Salomon Hunc ſequitur Roboam roboam trieteris abiæ
Roboam Qu subit etyopem contudit aſa ducem:
Abias Inde philiſteis ditiſſima regna tributis
Aſa Ille tenet cuius nomina pauit arabs:
Ioſaphat Mox uidere ioram non mitia ſydera regem
Sy lus ochozias triſtius inde tulit.
Iorbs D fficiles audax populi molitur habenas:
Ochozias Quæ ruit ante ſacras ſanguinolenta fores:
Hinc regit ille puer quẽ inter miſeranda ſuoꝝ
Otholia Funera nutriceſ ſurripuere manus
Ioas Victor amaſias ſcelerato ſanguine manes
Amaſias Vindicat:& patris regia ſigna tenet:
Cui uix una tribus luſtris acceſſerat æſtas
Ozias Subſequitur fato deteriore puer:
Inde ſubit ſacræ poſuit qui limina portæ
Ioatam Limina rhyphea candidiora niue:
Magnꝰ agaz hoſti pœnas ſua ſacra relinquens
Agaz Dat pro neglecta relligione ſyro
Imperat ille pius templi qui ſancta recluſit
Limina:& antiquos iuſſit adeſſe choros.

Ditior hic croeso celebrat quem fabula lydo
Ditior idæo laomedonte fuit:
Te taciturus eram luci fabricator & aræ:
Sed ueneranda domus me tacuisse uetat:
Huic succedit amon: cuius post fata iosias
Regnat & in uanos concitat arma deos:
Euertit magicos lucos euertit & aras
Maioris fassus numen adesse dei:
Quid ioachim reliquosq; canã p9 tristia regni
excidia illustris qui subiere uiri:
Fatidicos ne senes num carmina sacra reuolua3
Cœlicolumq; patrum sancta ministeria.
Tu mihi uirgo satis summa ad præconia siue
epica plectra magis: seu magis ista placent.
Tu splendor tu gentis honor tu summa tuoru3
Gloria: & antiqui phama suprema laris:
Deniq; tu quicquid poterit succurrere uati
Ara tibi erecta est: ad tua sacra ueni:

QVO RITV SIT AD DIVAE VIRGINIS ARAM SACRIFICANDVM ELEGIA tertia:

VRRITE VIRGINEAS CIRCu3
disponite lauros
Qua rudis hæc dominæ tollitur
ara meæ.
Ite instat solenne sacrum properate ministri:
Absit & a uotis uana superstitio
Haud quisq̃ ante aras aurata fronte iuuencum
Lanigeram ue mihi de grege sistat ouẽ

Non caper hic bacchō: uiuũ ax non cerua dianæ
Non tibi phœbe celer hic cadit ictus equus:
Irrita ſacra uacent iam iam uacet irritus ille
Sacrorum ritus quem tenuiſtis aui
Pro furor ille fuit: gaudent non ſanguine qs nã
Ignorat cœli numina ſed precibus
Ter luſtratus aqua niueaq; in ueſte ſacerdos
Prodigus arcanis det pia tura focis.
Stent pueri circum trepidi innuptæq; puellæ
Perſpicuus certa uirginitate chorus:
Quem ſi forte iuuat feſtas ductare choreas
Comprimat intonſas candida uicta comas:
Succincti niueas ueſtes altaria circum
Virginis æthereæ nomina magna uocent
Sacrificis nabatea focis dent tura miniſtri:
Dent quoq; coricii mollia fila croci:
Stet matrona procul moneo procul īde reſiſtat
Quæcunq; eſt primos paſſa puella toros:
Non floræ ludicra paro non orgia baccho
Mollia cecropiæ non paro ſacra deæ:
Sed quæ præcipuos meruit geſtare triumphos
Perpetuumq; decus uirginitatis habet.
Non hanc laſciui motus riſus ue procaces:
Sed meritura fides & pia tura mouent:
Hic uoces iactare pias ad ſydera fas eſt:
exaudit iuſtas uirgo uocata preces:
Turicremas moneo uenerabere uirginis aras:
Protinus & tutum carpe uiator iter:
Hinc licet & tiphis committat carbaſa uentis
Non niſi mitificas ſentiet etheſias:

Vota hic matūris pro frugibus annua sistat
Vinitor: & quisquis uomere sulcat humum:
Hanc pro fœtura peccorum tutela magistri
Pro grege munificam rite litate deam:
Hic pacem qui pacis amat læta ocia quærat
Quæritet & supplex hic sibi pauper opem:
Non nisi uocalis q̄uis modo mutus abibit
Claudus eat celeri cesserit inde gradu:
Audiet & surdus: fuit & qui lumine captus
Protinus aspiciet fassus adesse deam:
Deniq; quisquis erit sanctus qui aduenerit aras
Virginis imploret numina magna meæ:
Nos quater o liceat totis uenerabimur annis:]
Quem de cespitibus fecimus esse locum
Cespitibus duris rudis hæc mihi tollitur ara:
Viuere si fas est nil nisi marmur erit:
Hic & maturæ pendent cum uitibus uuæ:
et quum decrescit frigida rursus hyems:
Dulcibus hic etiam uernant quum rura diebus
et quum tritici præteriere dies:
Supplicibus uotis stantes adoleuimus aras
Ignibus effundet garula turba preces:
Hic toto bona uerba die dixisse iuuabit
Sæpius & dominam ture litasse meam:

AD NAZAreth natale solum uirginis elegia quarta

IC ROGO PHOEBEOS QVAE
proxima suspicis ortus
Nascentis dominæ conscia terra
meæ

Illuxit quum leta dies: qua diua tonantis
Humano generi est & tibi nata parens:
Quæ tibi signa dedit cœlum quæ nunciꝰ æther
Qualis erat ioachi regia parua senis:
Dic quamuis nitido phœbus prodiret olympo
Hic minor ætherea lampade splendor erat?
Cœlestes circum cunabula parua ministri
Quot steterant trepido lucida turba pede?
Quales parua domus: circum fundebat odores
Quis dabat arcanis mollia tura focis?
Ne tua dissimula mihi gaudia. suspicer ante
Cernere præsentes non meruisse deos:
O nimium fœlix tellus tua si bona noris
Terrarum nulla es maxima terra fores:
Sic quoqꝫ quis nescit delos tibi cessit & ida
Ista licet uanos iactet & illa deos.
Cessit & æquoreis undis circumflua cypros:
Illustrisqꝫ samos trinacriumqꝫ solum:
Deniqꝫ quæcunqꝫ est tellus commenta p orbem
Quos male pro superis ture litastis aui.
en age phœbeos casus scrutemur & ortus
Quaqꝫ fremens calido spirat ab axe notus:
His quoqꝫ ripheas addas licet anxius arces
Nullus erit toto maior in orbe locus:
Non mihi maior erit quæ primos terra parentes
edidit humanum proditur unde genus
Non natale solum ponto quum mersa iacerent
Omnia: qui struxit rexit & arte ratem.
Non moysi sint ampla licet cunabula tanti
Primorum pꝫ trium tecta uerenda patrum

Non quæ magnanimos reges magnosq; prophetas
Nouit: idumæi regia clara soli:
Prostratam bello tenuit te roma quid inde.
Non ualeam si non tunc quoq; maior eras:
Iactet marte satos fratres regesq; superbos
Oebaliumq; addat ambitiosa numam
Quiq; reos cædis iussit se consule natos:
Tanta fuit patriæ gratia tantos honor:
Lactet & ausonium spreuit quæ clœlia tybrim
Quæq; fuit latiæ phama pudicitiæ.
et quem deceptæ plectentem crimina dextræ
Cernere magnanimus porsena non potuit.
Quisq; sibi potem passus post terga reuelli
Ipsa licet contra staret ethrusca manus.
Tercentum fabios assertoresq; camillos
Nec quibus agnomen africa uicta dedit.
Non catulos deciosq; duos geminosq; catones:
Non capitolini nomina magna laris
Nec taceat cossum nec te marcelle relinquat:
Non curios parcos fabriciumq; senem:
Tollat inmensum syllam mariosq; feroces:
Pompeiosq; duos: cæsareamq; domum:
Ipse etiam thyriæ tollant se laudibus arces
Iactet & ingentes punica terra duces.
Neu sileant gades. nec gens suprema britanni
Aruigarum fas est aruigarumq; uocent.
Gallia si quid habet si quid germania laudent
Cantet & illustris græcia docta uiros.
Arsacidumq; genus memorent & prælia parthi
Et Ptolemæorum nobile stemma pharos

Clarior ũna quidez terraq; beatior omni
Nascentis dominæ conscia terra meæ.
Tu bethlem summi regis ueneranda creatrix
Crederis hoc ipsuz præteriisse decus:
Hanc primam immensi cœli fabricator & orci
Factus homo mixto numine pressit humum:
Hæc igitur regum regem tulit illa parentem
Vtraq; terra suò clara puerperio.
Ista uel illa coli digna est sit longior ætas
Sentiet alterutrum munera nostra solum.
Nunc age uirgineo tellus memorabilis ortu:
Suspice deuotæ munera parua lyræ.
Tu mentem metire tui non munera uatis:
Munera non flectunt sed pia corda deos.

De natali diuæ uirginis ad Illustres sui sæculi poetas elegia quinta

ATALEM CELEBRARE DIEM
paro uirginis almæ:
Virginis ante pium postq; puerperium.
Hũc properate pii uates cantare periti
Lustret honoratuz laurea sancta caput.
Ipse ego uirgineæ factus modo uillicus aræ
Gramineos sterno sedulus ecce thoros:
Hic sub pampinea carmẽ meditabimur umbra
Quem fons perspicua leniter ambit aqua.
Stant circum platani densæq; ex ordine laurus
Cespitibus medio tollitur ara solo:

Lux solennis adest iam dum subsellia fixi
Ite precor latii. phama suprema uiri:
Docte philelpe ueni fas est pater optime cultaꝫ
Claudere pro tanta uirgine sfortiadem:
Imperfecta seni ne sit sua phcltria uati
Ne ue sabine tibi belgica bella moræ:
Tu quoqꝫ ne cessa musis comitate sicanis
Pandormita tuæ gloria trinacriæ:
Huc pontanus eat nec non mihi redditus oris:
Pannoniæ maior nomine calimachus:
Philetic umqꝫ suũ nihil hernica nympha moret
Nil uerulana meum mœnia sulpitium:
Huc uolscus marsusqꝫ adsit iuniorqꝫ catullus:
Adsit & arguti laurea pierii:
Nec decantati totiens remorentur amores
Te mihi sed cultam cosmice tende chelym:
Calphurni pia musa ueni: tuqꝫ ipse uenito
Carbo ferox tanto conspiciende choro:
Dalmaticũ cipicon: cupidusqꝫ huc plectra regro
Cenomani multum sobria cimbriaci:
Tu pyladæ comitate tuo doctoqꝫ catillo
Corneli huc adsis huc & alexis eat.
Hæc meus aurato teneat subsellia plectro
Cynthius ausoniæ phama futura lyræ:
Creticus argiuis adsit reuocatus ab oris
et tibi qui fuerat cretice magne comes
Transeo: sed multos forsitan q̃s phama recõdit
et quorum non dum cognita musa mihi est.
At uos pieridum uates decus ite uocati
Qui solennis adest hunc celebrate diem

Omnia uirgineo reſonēt mihi carmīe & hymni.
Non niſi per laudes lux genialis eat:
Ipſa ſui interea patris miranda creatrix
Aetherea gratos ſpectet ab arce choros:
Illuſtreſq; uiros nunc primum ſorte reuulſos
Fontibus aoniis ad ſua ſacra uocet:
Et ſibi facundo meditari carmina plectro
Gaudeat æthereo conſpicienda throno.

DE VIRGINITATE EIVSDEM elegia ſexta.

ACTENVS ECCE TVOS VIRgo uenerabilis ortus
Diximus & gentis nobile ſtemma tuæ:
Virginitatis honos mirandaq; gloria nunc me
Admonet: incæptum dirige uatis iter.
Non leuis exiguo uerſatur puluere currus:
Fluctuat in tenui non mihi linter aqua:
Planities hinc uaſta iacet: iacet inde profundū
Siue paro terris pergere ſiue mari:
At faueas nulluſq; in eis moderetur habenis
Autumedon: typhis nec regat ipſe ratem.
Alter & autumedon medio certam ne credar
Alter & in mediis te duce typhis aquis.
Te ſine conatus fruſtra meditabimur omnes
et ſine te nullus proderit uſq; labor:
Præterea non ipſe mihi berecynthius athis
Luditur aut quales pauit adonis oues.
Non bis raptus hylas: non triſtia fata lycurgi
Vecta nec inſolitis hippodamia rotis:

Deniq; non prisco decies cantata cothurno
Fabula sed mentem grandius urget opus:
Ardua res certe est uani non indiga phuci
Quæq; uelit plectro nobiliore sui
Quisquis eni3 regina tuas cōprendere laudes
Audeat: & uersu præmia magna sequi.
Ille etiam memoret motus & sydera cœli
Quam uernante die pluria uernet auis:
Quot libycæ spirante noto postulent arenæ,
Et quot cecropium uer postulent apes
Plus tua uirginitas meruit q̄ grata tonanti
Ordinis adstantis sancta ministeria.
Et plusq̄ quos ipsa super lux trina recumbit
Cœlitibus cunctis nomina grata thori
Non tantu3 numerosæ seraph meruisse putatis
Deniq; non reliqui tam meruere chori:
Quem non elysiis repetitus clamor ab aruis
Quem non mille patrum cōminuere preces
Virginitas hæc sola poli secreta tenentem
Creditur in terras elicuisse deum.
O felix nimium felix quem non capit orbis
In tua se fudit uiscera factus homo:
O nimium felix cœlos qui & cuncta creauit
Lactasti tanto pignore digna parens.
O nimium felix dextra sua regna tenentem
Altrice cuius sustinuere manus
Te cœlum te terra colit te pontus & æther
Forsitan & stygiæ te uenerantur aquæ:
Sis felix quotiensq; precor reuocabere uati
Protinus huc adsis delitiosa tuo

DE PRESENTATIONE VIRGINIS AD templum elegia septima

u ENERAT ALMA DIES QuA te pia uota mariti
Soluere cœlicolis fas erat anna tui
exierat teneris iamdum uirguncula cūnis
Ibat & in trepido pergere docta gradu:
O quales uoces q̄ dulcia uerba parenti
edidit arcano blanda puella sono.
Tanta quidem non talis erat cum uisa per ānos
Posse capi ebalio fertur amata numæ
Gratus uterq; parens ad limina sacra tonantis
Limina ryphea candidiora niue:
Suppliciter niuea stabatq; in ueste sacerdos
Ante fores gratum constituistis onus
Candida uestis erat præcintaq; tempora laurō
Cætera uirgineum non decuere caput:
Nic utriusq; manu templis illata parentum
Constitit ante ipsum parua ministra tholum
Gratius ecquando productum munus ad aras
Quando dari potuit uictima tanta deo
Pluris parua fuit uirgo: mactare parentis
Ante aras natum q̄ senis obsequium
Quā noua quæ primus libauit dona sacerdos
Quam populi sanctæ deniq; primitiæ:
In populum hic oculos rerū sator ipse retorsit
Cœpit & in melius uertere consilia
Sperari cœpta est misero concordia mundo
Senserunt manes proxima fata pii:

Hæc erat illa piis totiens repetita prophetis
exemptura sua uirginitate nefas.
Quicquid prima parens mortalis abstulit una
Virginitas tanti restituisse fuit:
intermissa mouent quid te commertia natæ
Quid dederis nescis ne moueare parẽs
Quod nõ uis auri totus ue redemerit orbis
Quam das pro populo sola puella potest
Hinc erit ille nepos insonti sanguine qui te
Humanumq; uelit restituisse genus
Horridus immensi trepidet quem ianitor orci
Prorsus & infernæ nauita tristis aquæ.
Purget & elysios campos claustrisq; refractis
emergat qui auras uictor ad æthereas
O fœlix quicunq3 datum suffusa rubore
Cernere præsentis uirginis ora meæ
Indo lis o qualis species ꝙ clara futuræ
Induerat uultus signa pudicitiæ:
Non sata mortali cœlo demissa uideri
Hic pudor hic pietas hic decor omnis erat:
Virginibus subducta loco penetrale subiuit
In medio talis conspicienda choro:
Qualis nocte cadens prima iter sydera uesper
Inter amadryades delia qualis erat
Tu ueneranda parens cum cõiuge parua reuisis
Limina iam uoti liber uterq; sui.

DE MINISERIO VIRGINIS AD ARAM IN TEMPLO ELEGIA OCTAVA.

d ICITE IDVMEAE VESTRA
est nam phama puellæ
Q uando palestini plus meru
ere foci:
Q uando magis licuit superos sperare secũdos:
Q uando fuit tantus relligionis honor:
Quã domiæ quũ dextra meæ gestabat acerrã:
Placabatq; suos parua ministra lares.
Dicite dimisso properat dum singula uultu
Virgineo qualis sedit in ore rubor.
Numq; hilaris non mœsta fuit p cætera nõ ne
Numinis omne fuit omen in alloquio.
Q uid totiens uestæ uanuz penetrale uetustas
Vestalemq; refert ambitiosa chorum.
Integritas seruata metu non grata ministris:
Sed patriæ ritus relligionis erat.
Hinc pudor inde metus sperataq; uerbera sæui
Pontificis: uestæ si periere foci:
Terrebatq; specus collinæ proxima portæ
Non nisi pollutis cognita uirginibus.
Virgineuz nunq̃ spargi mea uirgo cruorem
Viderat: aut terris inuida membra tegi
Virginitas sed grata fuit quam parua tonanti
Vouerat: & sanctæ norma pudicitiæ:
Non meruit sed si talem sortita ministram
Vesta foret patrum uana superstitio:
Credibile est uix sena deæ sat lustra fuisse
Emeritaq; manu se uoluisse coli:
Pro populo sola hæc faciat permittite magni
Pontifices: sanctis det pia tura focis.

Vosq; palestinæ templi tutela puellæ
Fundite deuotas dum facit illa preces:
Cuius dextra magis poterit flexisse tonantem:
Aut quæ uenturo gratior esse manus:
Quaz totiẽs qua se gestandũ destinet. aut qua
Optet ab æthereo culmine lapsus ali.
Tu quoq; magna roga qd. n. tibi uirgo negatuz
Ille uelit cui sis sæpe uocanda parens.
At te humilem paruãq; geris minimãq; mistrã
Credis & in tanto te nihil esse choro:
Cunctarum tu iussa facis dictataq; sacra
Bisq; die obsequium terq; operata pium.
Longæuæq; frequens adstas studiosa magistræ
Decessura pio non nisi iussa loco:
Synaicas leges & fata prophetica discis
Virgineæ sortis nuncia fata tuæ
Pro quotiens tantam matrem mirata precaris
O uenias oculis cõspicienda meis:
Virgo suprema ueni miseri spes unica mundi:
Ante tuos liceat procubuisse pedes:
Figere prætentæ detur precor oscula plantæ
Et tua si non sim seruula credar ego:
Sed quid ais cuiusue cupis dic serua uideri:
Cuius ad optatos procubuisse pedes:
Si nescis tu illa es uirgo qua missus olympo
Nascitur intacta uirginitate puer.
Eia age & exacto gemino tua præmia lustro:
Præmia momentum grande salutis habe.
DE APPARATV uirginei triumphi & in primis de ipsi9 curr9 ornatu elegia nona. n

c ESSIT INEXPLETI TANDEM
possessor auerni:
Et qua uictor erat hac quoq; parte
iacet.
Ducite laurigeros huc templi ad limina currus:
Sit uictrice nihil pompa futura minor:
Aureus axis erit temo aureus ornet eburnas
Stellatasq; decet plurima gemma rotas:
Hic carchedonii radient opaliq; rubentes
Assimilis uiridi tuq; smaragde freto:
Crysopilon durusq; adamas teretesq; cylindri:
et quod quærenti dat tibi cythis arabs:
Acopis & quondam precio spectatus achates
Fortis alectoriæ galaicosq; duplex:
Multicolor mitrax nec non & candidus ion
Gasidane & uenis pulcher apiste tuis
Splendeat hic arabes quicquid misistis & indi
Arte laboratum cætera spiret ebur:
Atq; duplex rerum series uiuescere quarum
Altera credatur nobiliore manu:
Altera non notis rudius celata figuris
Perspicuum: tantum relligionis opus:
Hic spectare noui liceat primordia mundi
Vt terras rerum condat & astra parẽs:
Iussus ut elatas sedes sibi uendicet ignis
Aer ut in medio præstet & unda loco
Vtq; nouis errent siluis animalia. primus
Vtq; parens stupidcoro pore surgat humo:
Hic male contacti spectentur crimina ligni:
et nece fraterna commaculata manus:

exilio damnata domus tumidisq; sub undis
Obrutus; ut quondam maximus orbis erat:
Arca uetus rectorq; senex sobolesq; sub illa
et modo uictricis nobile stemma domus:
Obsequiumq; senis prolem mactare parantis
et pueri insontis mystica uenditio:
Nec procul assurgant diuini culmina templi:
Gestaq; cum populis praelia finitimis:
Niliacus carcer desertaq; errata famesq;
Non nisi diuino contolerata cibo.
Diuisumq; fretum nec non remeantib9 undis
Spectentur phariae quae periere manus.
Igneus ille rubus moyses quem uiderat: & quae
Pumice percusso prosiluistis aquae:
Deniq; synaicae leges reparataq; regna
Pontifices templi: uirgineusq; chorus:
Sequoq; permixtam uirgo galilea ministris
Cernat & arcanos saepe adolere focos:
Parte alia miranda quidem sint multa nec ipis
Intellecta nouis condita imaginibus
Hic miretur uti sinuosis nuncius alis
Portet ab aethereo culmine missus aue:
Inscia ut aspectu titubet uirguncula primo
Tradat ut edoctas ad pia fata manus:
Atq; eadem praegnantis uti montana sororis
Visat: ut optatum gentibus edat onus.
Spectentur pueri insontes infanda tyranni
Imperia: & domini nuncia stella sui
Vtq; tribus praelata magis sint munera: & ipsu
Mon stratum coelo tutis effugium:

Auctorem texere suum deserta canopi
Concidit in matris plurima palma manus:
Fatidicusq; senex reserans sua fata. relatus
More patrum rursus in sua templa puer.
Regis sancta cohors & publica uerba salutis.
Et data bissenis dogmata discipulis:
Obuius ut matri stygio sit uictor ab orco.
Hortetur q; palam terq; quaterq; suos.
Deniq; ut ad superos scandat rediturus ad ipsũ
Vltima post mundi sæcula iudicium.
Ipsa licet media miretur singula pompa:
Tale decus rerum nesciat esse suum
Ornet & eoi currus fastigia laurus:
Laurus perspicuæ uirginitatis honor:
Candida uela duo præstent super aureus illis
Ales erit cuius funera nouit arabs:
Non niuei iungentur equi: non deniq; tygres
Sub iuga sed casti monocerotes eant.

Apparatus & processus uirginalis triumphi

CANDE TRIVMPHALES VIRgo tamneia currus
Pro foribus templi pompa parata tibi est.
Iam dudum captiua phalanx præcedere cœpit:
Post humeros sæuas turba reuincta manus.
Præcessit superis inuisa superbia cuius
In sua consurgit cornua torua caput.
Infensæ comes est infensior ira sorori.
Pergit inexpletæ pallor auariciæ.

Liuida cura subit nec non damnata perenni
Torpori facies horrida desidiæ:
Consequitur ueneris species lutulenta nefandæ
Formaq; damnosæ luxuriosa gulæ.
Ocia fœda simul: simul est quoq; uisa uoluptas
et cum mortifero crimine culpa sequi.
Segnities & somnus iners tactusq; nefandi
Nequitiæ mollis luxus: inanis honos:
Eumenidum uictæ facies & flumina auerni
Deniq; præsigni præteriere nota.
Omne nefas claro præmissa est præda triũpho:
Ne tibi sis uirgo glorificanda moræ:
Turicremis abscede focis: arisq; relictis
Virgineo prodi conspicienda choro:
Ipsa sed eoo uictrix iam tollitur axe:
Victricesq; premit laurea parta comas.
Instita uirgineas abscondit candida plantas:
Per radiat niueos plurima stella sinus.
Non alius quisq̃ decuit me iudice cultus.
Iudicium candor uirginitatis habet:
Ite licet solimæ uestra est q̊q; phama ministræ:
Carpite communis præmia militiæ.
Consortes meriti collegaq; turba fuistis:
Sit tua tam claris gloria militibus:
Ite coronatæ uictricia tempora lauro.
Dextra gerat palmam concutiatq; manus
Proxima ꝓgresso fuerit manus ista triumpho:
Carmine uirgineum testificata decus:
Succedat numerosa cohors pompãq; sequatur:
Quæcũq; ẽ nullos passa puella toros:

Adſit & a ſolimis uirgo digreſſa ciliſcis
Adſit ab irriguis uallibus hierici.
Accolit & quæ te fluuio iordanis amœnõ
Præfortunati conſcia nympha uadi:
Siqua tenet diras famoſi aſphaltidis undas
Callirohen medicam geneſaramq; bibit:
Tharicien quæcunq; colit tenamq; iebonq;:
Et te ſamario condita lydda ſolo:
Intactaſ huc tamna manus huc mittat idumæ:
Et bedoros quicquid uirginitatis habet:
Nec ſit gaza moræ raphiæ properate puellæ
Protinus eluſaʒ linquite & epiceron.
Vos nihil heſſeni fas eſt huc mittere nuſq̃
Palmiferis errat fœmina ueſtra locis.
Nec ſtimulat laſciua uenus ſobolis ue cupido:
Sed ſobolis præſtat conuena turba uicem.
Incola non deſit caſi quem lumina phœbi
Cernere naſcentis nocte ſilente uolunt
Huc coeat galilæa phalanx betheleiaq; turba:
Quæq; colunt piares ardua ſaxa manus:
Ad uos municipes neu linquite ueſtra puellæ
Mœnia: ſacrificis ſed date tura focis.
Ne mora ſit rebus uictricia ſigna propinquant:
Ipſa triumphatrix gloria ueſtra uenit.
Ite & uictrici linguis animiſq; fauete:
Reddite tam claræ præmia militiæ:
Cingite mox lætam uelis & frondibus urbem:
Gaudeat ignota relligione dies.
Clamet io uulgus repetitis uocibus ipſi
Seq; ſciant nnnq̃ plus meruiſſe lares.

De causis dominicæ annunciationis elegia undecima:

VSTICIAE MODERARE TVAE gladiumq; remitte.
Iustus es atq; idem crederis esse pius.

Parce satis luimus miserande crimina culpæ:
Postera progenies inscia turba sumus::
Respice possessum stygiis prædonibus orbem.
Desinat antiquum perdere cuncta nefas:
Numen in immensum primi coiere parentes
Supplicii imensus debuit esse tenor.
Sed tua te pietas flectat generator olympi:
Pœnarum exhaustu3 credimus esse nimis:
Te te cœlum te terra rogat te pontus & æther:
Muscosi fontes perspicuiq; lacus:
At te stagna soli sinuosaq; flumina clamant:
Clamat ab immensis cædua silua iugis.
Indomiti colles possessaq; rura colonis
Seu rigeat bruma seu modo uernet ager:
Te uolucres piscesq; orant te grandia cetæ:
Quadrupedumq; greges omnigenũq; pec?:
Quicquid in humanum uertisti conditor usũ:
Immemorem domini te uetat esse sui
Cui spectanda olim numerandaq; sydera cœli:
Cui data terrarum machina tota celi:
Cui quoq; debuerant animantia cuncta teneri
Tartareo mersus sub phlegetonte iacet.

Illa tibi assimilis species iacet obruta flamis
Auctoris mundo nuncia forma sui:
Humanum miserta genus te cuncta precantur
Teq; rogant populi contrahe fata tui
Hoc rogat elysiis clamor repetitus ab aruis
Quid ueteres tantum commeruere patres:
Vt lileam fauces contusaq; pectora: gustu
In medio phama est indoluisse uirum.
Suppliciu; doluisse tamen: pœnamq; perennē
Comminuit tanti pœnituisse fuit:
Te uocat ille senex oppressæ conditor arcæ
Qui nisi bisdena cessit olympiade:
Te moysi spectata fides: atq; impigra fratris
Imperia & sanctæ præmia militiæ:
Te patris obsequium meditantis funera nati:
Quo casura magis uictima grata foret:
Te quoq; longæui mitissima facta parentis
Vnde per illustres exoluere tribus:
Te pietas nati fratrum quem turba perodit:
Fatidiciq; rogant sobria plectra senis:
Clamat idumei templi molitor & aræ
et qui nos docuit tristia fata pati.
Virtutum nnmerosa cohors tibi deniq; ab imis
Sedibus extensas tollit in astra manus:
Promissam sobolem poscunt pignusq; salutis
Omnia & aduentus tempora læta tui:
Tu natum dimitte polo sator alme: reperta est
Fertilis & tanto semine digna seges.
De ui catholicæ fidei aduersus ueteres cœli per
scrutatores elegia duodecima.

STRORVM POTVISSE NOVOS
depre ndere cursus
Vestra parethonii est gloria uestra
uiri.
Ite licet radio partum prætendite palmam
Sitq3 perenne decus: sitq3 perennis honor:
Cœlorum seruare uices docuistis & astra
Quod monstrastis iter postera turba: terit
Paulatim uasti uobis auctoribus ipsi
Innotuit moles irrequieta poli:
Vtq3 hæc bissenis totidemq3 fugacibus horis,
Vertatur tacita lubricitate semel:
Continuo errantis lunæ solisq3 labores
Cognita & obliqui semita Zodiaci.
Inq3 duodenas abiit discreta figuras
Zona uagaturis peruia syderibus.
Moxquibus inter se spaciis ea sydera distent:
Septenosq3 fuit discere cura tonos:
Quo non læte senex tu te saturne receptes:
Quo iouis idæi prospera stella micet:
Vt gelido mare mixtus auo per uictrica regna
Temperet affinem: mitificetq3 iouem:
Vt gemina uersere domo tu bellice: monstri
Terga cleonei non nisi phœbus amet:
Hic ueneris notuere lares dubiiq3 meatus
Lux quoq3 phœbeis æmula luminibus.
Quo facunde loco mediteris fata repertum est
Cylleni & phœben quod iuuet hospitium.
Præterea ignotum nequid mortalibus esset:
Scrutata est geminos improba cura polos.

Deprenditq; pari cursu per climata labi:
Dissimiliq; tamen sydera curriculo:
nde hiadas pleiadasq; notat cressamq; nitentē:
I Quam teneat cœli piscis uterq; plagam:
Qua regione poli spacietur lubricus anguis
Quo situs arthophylax quo cynosura loco:
Nec superas reserasse fores contenta quieuit:
Mens homnium nixa est ulteriora sequi.
Defectus hic phœbe tuos prædicere graiis
Ante diem latio nititur ille suo:
Vnde imbres mixtiq; ruant cū grandine nimbi
Hauriat unde suas concolor arquus aquas:
Quid ta; dira micent turbātes regna cometæ:
Vnde micent subitæ bolides unde faces.
Et quæ tam densæ iaculentur fulmina nubes
Fulmina quid possit elicuisse polo:
quid boreas Zephyriq; ferāt qd ue auster & euri
Quis pluuius terris quis ue serenus eat:
Casuros lapides cœlo cecinisse uetustas
Creditur o mira cognitione uiri:
Fœlices cœli mentes rerumq; capaces.
Durat adhuc uester quem peperistis honos:
Peruentum ad limen cœli est postesq; reclusi:
Altius attolli non potuistis aui.
Nō speculæ pharieq; rudes numeriq; sequaces:
Nullaq; adhuc tanti sedula cura fuit:
Scrutari secreta poli sedesq; beatas:
Et quæ sustineant pondera grata throni:
Vna quidem species ternis discreta figuris
Hic pater hic natus luxq; sequestra sedet.

Trinus & unus amor trina ẽ atq3 una potestas
Hic deus atq3 ille est tertia forma deus.
Ec quis ubi illa aderat mundo promissa precãti:
Fœlices inter semper habenda dies:
Qua noua progenies miti debebat olympo
Progenies nostrum soluere missa nefas.
Quis rogo consensus mentem ter rite uerẽdi:
Verbaq3 mirandi mutua concilii:
Deniq3 quis nouit solii decreta superni
Non homo sed tantum relligiosa fides:
Affuit hæc testis: uiditq3 hæc una quod ipsi
Discere cœlestes uix meruere chori:
Hæc eadem nobis coeli penetrale reclusit:
Traxit & in superas pectora nostra domos:
Cedite iam phariæ mentes curæq3 procaces:
Quod canimus uestra sedulitate caret:
Non radii nunc si qua latent nõ astra recludẽt:
Sed mihi sancta comes duxq3 futura fides.

AD diuam gratiarum uirgine3 elegia tertia decima:

PATRIS VENERANDA PARens:
o filia nati
Sydus: & astriferi ianua sancta poli.

Accipe diua pii non impia munera uatis
Laudibus immixtas accipe diua preces.
Ante thronum nati supplex tu crimina mundi
Diluis & mundo pandis ad astra gradum.

Iram sæpe tuæ lachrymæ flexere tonantis:
Sæpe minas lachryme cōminuere tuæ.
Humanum fortasse genus periisset & orbis
Et potuit rursus mergere cuncta cahos:
Maternæ ni rite preces natiq; patrisq;
Fregissent iusti fulmina iudicii.
Per te tuta quies: per te sunt ocia terris:
Pressa iacent merito bella nefanda tuo.
Te duce tuta ratis tumido uolat æquore: tutum
Quilibet orbe uagus te duce carpit iter.
Præsidium lapsis sola es: lux unica cæcis
Supplicibus sola es portus & aura reis.
Tu pia uirgo facis quod dat sua munera cœlū
Quodq; datis fruimur tu pia uirgo facis.
Humanum tutare genus lux alma: tuamq;
Perge precor sobolem conciliare tuis.
Imprimisq; pios hæc humana tecta penates
Deuotosq; tibi protege diua lares.
Præside te pueri ualeant iuuenesq; senesq;:
et cum uirginibus turba pudica nurus:
Arboribus fœlix: fœlix sit frugibus annus:
Sitq; ferax tellus: omnigenumq; pecus.
Pax & læta tuos foueat concordia ciues:
Inq; uicem populus seq; senatus ament.
Qua tibi sponte pius cessit geruasius ædem
Incolis īmodica rælligione locum:
Fac rata uota pii uatis regina: præcesq;
Proq; rudi nitidum te penetrale manet.
Qđ lapis ē mox marmur erit splēdebit & aurō
Hæc templi facies quæ cariosa tibi est

Centum thure pio sertisq; recentibus aræ
Spirabunt tepidis quæq; operata focis
Exoluent populi sec ; hæc ad limina uotis
Suspendentq; tuo grandia dona tholo:
Hæc te diua manent maioraq; premia: sed tū
Sæpius huc adsis riie uocanda tuis

Cornelius Vitelli9. M. Antonio Sabellico suo salutē. plegi nō sine sūma uoluptate sex libellos tuos de utini & aqleiæ origine & uetustate: opus sane (ut de uniuerso libere enūtiē quod sentio) eruditum. elegans pulchrū: & diuersitate reru3 cū uetustate uarium. & enim primo libello loca omnia: quæ inter liquentiā & timauū fluuios continent: quæ olī Venetiæ regionis ex diuisione augusti partem & ueluti italiæ diuerticulū nunc uulgo fori iulii patriam appellant: ita eleganter & lucide describis: ut nulla ex parte optimi chorographi officiu3 prætermiseris: & ueluti in tabella depicta legentium oculis subieceris. Secundus uero nō modica antiquitatis cognitiōe ex uaria auctorum lactione collecta legentē allicit: & polita orationis structura remorat reliqs uero qttuor libellis & hoc idē facis: simul ēt uarias barbaroru3 in eā terrā excursiones: Vnde aliquot reliquæ italiæ incendia exarserunt: cum aquileiæ obsidionē & excidiū: ac furibūdos turcoꝝ ipet9: deniq; qc qd unq̄ i hūc usq; diē ī ea regiōe memoria dignū gestū ē: ita uenuste ornate dilucide colligis. ut sūmā meo quidem iudicō laudē merearis. Debebunt tibi igitur plurimū utinenses tuū: quos ab obliuionis iniuria quātū in te fuit liberasti; lætari ꝑfecto illa ciuitas te præceptore q̄ debet & potest: in qua honestissima mercede conductus iam diu profiteris Vale

PYLAdes: M. Antonio coccio siue sabellico uati celeberrimo. s. d.

Vix bene q̄ licuit celeri percurrere ocello
Quæ tua musa refert dum canit arcis opus:
Barbarico memorat dum prælia gesta furore:
Dum notat urentes iulia tecta faces:
Iudicium uis scire meum celeberrime uatum
Versibus ut nostris fiat amice palam:
Nil mihi tam facile est: q̄ docte sabellice mentē
Soluere: sic pylade contigit ingenium.
Nec didicit caros quicquam cælare sodales:
Nec solet in uerbis ficta referre suis.
Vel rudis est igitur nimiu; uel nostra camœna
Digna tuis censet talia uerba modis.
Carmina quæ triplici sunt commendata libello
Pierides labiis explicuere sacris.
Nemoq; uel citharam manes quæ flexerat olim:
Aut referat dulci mœnia structa lyra.
Ipsa chelim teneat sulmo. nec corduba iactet
Plectra: nec andinis mantua læta sonis.
Hæc superat quodcunq; potest humana facultas:
Hæc cæleste melos barbitos una gerit.

eiusdem carmen

Cæcia quem mater gelidas anienis ad undas
Aedidit atq; pater cui Iouianus erat:
Cui cocceia domus uatum pia turba sabellum
Quem uocat hanc marcus condidit historiā:
Ast opus eximia buliens antonius arte
Imprimit Aninio quem generosa tulit.

